T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
KADIN ÇALIŞMALARI (DİSİPLİNLER ARASI) BİLİM DALI

KADIN DOSTU KENT UYGULAMALARININ TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cevahir ERGÜL GÜNEL

KOCAELİ 2023

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
KADIN ÇALIŞMALARI (DİSİPLİNLER ARASI) BİLİM DALI

KADIN DOSTU KENT UYGULAMALARININ TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cevahir ERGÜL GÜNEL

Doç. Dr. Örgen UĞURLU

KOCAELİ 2023

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
KADIN ÇALIŞMALARI (DİSİPLİNLER ARASI) BİLİM DALI

KADIN DOSTU KENT UYGULAMALARININ TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Cevahir ERGÜL GÜNEL

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No:
22.02.2023/7

Jüri Başkanı: Doç. Dr. Funda DAĞ

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Örgen UĞURLU

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Nihal Şirin PINARCIOĞLU

KOCAELİ 2023

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER ..... **i**
ÖZET ..... **iii**
ABSTRACT ..... **iv**
KISALTMALAR ..... **v**
TABLOLAR ..... **vi**
GÖRSELLER ..... **vi**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM
KAVRAMSAL, KURAMSAL ÇERÇEVE VE ULUSLARARASI BELGELER
1.1. MEKÂNIN CİNSİYETİ **9**
1.1.1. Toplumsal Cinsiyet Kavramı 9
1.1.2. Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Normlar ve Standartlar 10
1.1.2.1. Uluslararası Sözleşme ve Belgelere Dayanan Normlar 11
1.1.2.2. Kentteki Hak Alanlarını Kapsayan Standartlar 15
1.1.3. Toplumsal Cinsiyetin Ana Akımlaştırılması (TCAA) 20
1.1.4. Kamusal Alan ve Özel Alan 22
1.1.5. Kamusal Alanda Hegemonik Erkeklik 25
1.1.6. Mekânın Cinsiyetinden Cinsiyetin Mekânına 27
1.2.TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNDE İLKE VE STANDARTLAR: ULUSLARARASI BELGELER **29**
1.2.1. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme (CEDAW) 29
1.2.2. Avrupa Kentsel Şartı 31
1.2.3. Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi (CEMR): Avrupa Yerel Yaşamda Kadın- Erkek Eşitliği Şartı 32
1.2.4. Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) 34
1.3. KAMUSAL ALANLARDA TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNİN SAĞLANMASI **38**
1.3.1. Kentsel Mekânlara Erişimde Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği 38
1.3.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Yerel Yönetimlerin Rolü 39
1.3.3. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü 40
1.3.4. Yerel Eşitliğin Sağlanmasında Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme (TCDB) 41

İKİNCİ BÖLÜM
KADIN DOSTU KENTLER VE ULUSLARARASI UYGULAMA ÖRNEKLERİ
2.1. KADIN DOSTU KENTLER **43**
2.2. AVRUPA'DA KADIN DOSTU KENT UYGULAMA ÖRNEKLERİ **48**
2.2.1. İspanya: Ortak Nokta 6 (Col·lectiu Punt 6) 51
2.2.2. Avusturya-Viyana: Kent Planlamasında ve Kentsel Gelişmede Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Ana Akımlaştırılması Projesi (Gender

mainstreaming in Urban Planning and Urban Development) 55
2.2.3. Almanya-Berlin: Kentsel Gelişmede Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Ana akımlaştırılması Programı (Gender Mainstreaming in Urban Development) .. 60
2.2.4. İngiltere – Leeds: Kadın Dostu Leeds (Women Friendly Leeds) 62
2.3. FARKLI ÜLKELERDEN KADIN DOSTU KENT UYGULAMALA ÖRNEKLERİ 64
2.3.1. Kadın Katılımlı Kentler Programı (Gender Inclusive Cities Programme-GICP): Rusya, Tanzanya ve Arjantin 65
2.3.2. Hindistan – Delhi: Kadınların Güvenliğini Anlamak (Cinsiyet Kapsayıcı Bir Kente Doğru) 70
2.3.3. Kanada – Vancouver: Kadınlar İçin Imouto Konutları Projesi (Imouto Housing for Women) 74
2.3.4. Filipinler: Güvenli Trenler Projesi (Safer Trains) 75

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TÜRKİYE'DEKİ KAMUSAL ALANLARDA YEREL EŞİTLİĞİN SAĞLANMASI VE KADIN DOSTU KENT UYGULAMA ÖRNEKLERİ
3.1. TÜRKİYE'DE KAMUSAL ALANLARDA YEREL EŞİTLİĞİN SAĞLANMASI 78
3.1.1. Yerel Yönetimlerin Rolü 78
3.1.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü 82
3.1.3. Yerel Eşitlik Mekanizmaları 83
3.1.4. Yerel Karar Alma Süreçlerinde Katılım 86
3.2. TÜRKİYE'DEKİ KADIN DOSTU KENT UYGULAMA ÖRNEKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMALI İNCELENMESİ 87
3.2.1.Yerel Eşitlik Eylem Planları (YEEP): 6 Ana Başlık 94
3.2.1.1. Eğitim Alanında YEEP 95
3.2.1.2. İstihdam Alanında YEEP 102
3.2.1.3. Katılım Alanında YEEP 107
3.2.1.4. Kentsel Hizmetler Alanında YEEP 111
3.2.1.5. Sağlık Alanında YEEP 118
3.2.1.6. Şiddet Alanında YEEP 123
SONUÇ 129
KAYNAKÇA 140

ÖZET

Bu çalışma, kamusal mekânlarda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, kadınların kentlerde aktif rol alabilmesi, yönetime katılma ve karar mekanizmalarında söz sahibi olabilmesi için kadın dostu kent uygulamalarına yönelik ulusal ve uluslararası projeleri ve çalışmaları tartışmayı amaçlamaktadır. Kamusal alanın en önemli parçalarından biri olan kentlerdeki eril tahakküm, kadınların kamusal alanları kullanımını sınırlamakla kalmamakta, aynı zamanda kadınları özel alanın yani hanenin ayrılmaz bir parçası olarak kabul etmektedir. Hegemonik erkekliğin kentsel mekânlardaki görünürlüğü, kurumlar tarafından da desteklenmektedir. Dolayısıyla kentsel mekânlara erişimde kadınların katılımı oldukça önemlidir.

Kadınların kamusal alanlara katılımını ve karar mekanizmalarında aktif rol almasını sağlayan yasal düzenlemeler mevcuttur. Bu düzenlemelerin somut örneklerini yapılan plan, proje ve uygulamamalarla görmek mümkündür. Kadın- erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik yapılan çalışmalar, kadınların eşit temsil gücünü desteklerken, diğer yandan da kadın- erkek eşitliğine odaklı ana akımlaştırmayı amaç edinmektedir. Ana akımlaştırma çalışmaları, kadın ve erkeklerin kentsel mekânları kullanımında ihtiyaç ve erişilebilirlik farklılıklarını gözeterek, yerel eşitlik mekanizmaları ile yereldeki sorunlara inmeyi amaçlamaktadır. Özellikle Kadın Dostu Kent'ler projesinde görüleceği üzere, ana akımlaştırma, yerelde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamanın en önemli unsuru sayılmaktadır. Kadınların, eğitim, sağlık, ulaşım, istihdam gibi olanaklara erişimi için yerel mekanizmaların oluşturulması ise şarttır. Bu bağlamda çalışmada kentsel mekânların kuramsal tartışması yapılarak, kadın dostu kent uygulama örnekleri ve yerelde eşitliğin sağlanmasına yönelik mekanizmalara yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kadın Dostu Kent, Ana Akımlaştırma, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kamusal Mekân

ABSTRACT

This study aims to discuss national and international projects and studies on women-friendly city practices in order to ensure gender equality in public spaces, women to take an active role in cities, to participate in management and to have a say in decision mechanisms. The masculine domination in the cities, which is one of the most important parts of the public sphere, not only limits the use of public spaces by women, but also accepts women as an integral part of the private sphere, namely the household. The visibility of hegemonic masculinity in urban spaces is also supported by institutions. Therefore, the participation of women in accessing urban spaces is very important.

There are legal regulations that enable women to participate in public spaces and take an active role in decision-making. It is possible to see concrete examples of these arrangements with the plans, projects and implementations. Efforts to ensure equality between women and men, while supporting the equal representation of women, also aim at mainstreaming with a focus on equality between men and women. Mainstreaming studies aim to address local problems through local equality mechanisms by considering the differences in needs and accessibility in the use of urban spaces by women and men. Mainstreaming is considered the most important element of achieving gender equality at the local level, especially as can be seen in the Women Friendly Cities project. It is essential to establish local mechanisms for women's access to opportunities such as education, health, transportation and employment. In this context, in the study, the theoretical discussion of urban spaces, examples of women-friendly urban practices and mechanisms for ensuring local equality are included.

Key Words: Women Friendly City, Mainstreaming, Gender Equality, Public Space

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
akt.	: aktaran
BM	: Birleşmiş Milletler
BMOP	: Birleşmiş Milletler Ortak Programı
BUSMEK	: Bursa Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitim Kursları
CAWC	: Crime Against Women Cell (Kadına Karşı Suç Birimi)
CEDAW	: Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi)
CEMR	: Council of European Municipalities and Regions (Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi)
ÇATOM	: Çok Amaçlı Toplum Merkezleri
çev.	: çeviren
Der.	: Derleyen
GICP	: Gender Inclusive Cities Programme
GREVIO	: Group of Experts on Action Against Violence Against Women and Domestic Violence (Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddete Karşı Eylem Uzman Grubu)
md.	: madde
İDDK	: Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
KADER	: Kadın Adayları Destekleme Derneği
KDK	: Kadın Dostu Kentler
KDKP	: Kadın Dostu Kentler Projesi
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
LGBTİ+	: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans, İnterseks ve Daha Fazlası
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
ŞÖNİM	: Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri
TCAA	: Toplumsal Cinsiyeti Ana Akımlaştırma
TCE	: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği
TCDB	: Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme
TMB	: Transports Metropolitans de Barcelona (Barselona Büyükşehir Ulaşımı)
TRAM	: Trambaix UTE y Trambesos UTE (Barselona Tramvayın İşletilmesini Yöneten Şirketler Grubu)
YEEP	: Yerel Eşitlik Eylem Planları

TABLOLAR

Tablo 1:Cinsiyet Kota Uygulamaları 49
Tablo 2: Avrupa'da Ülkelerin Kadın Dostu Kent Örnek Faaliyetleri 50
Tablo 3: Hindistan 2014 yılı Ocak ve Mayıs Aylarında Kentsel Mekanlarda Kadınlara Karşı Suçlarla İlgili Bildirilen Vakalar 73
Tablo 4: Eğitim Alanında Gerçekleştirilen Faaliyetler 96
Tablo 5: İstihdam Alanında Gerçekleştirilen Faaliyetler 103
Tablo 6: Katılım Alanında Gerçekleştirilen Faaliyetler 108
Tablo 7: Kentsel Hizmetler Alanında Gerçekleştirilen Faaliyetler 112
Tablo 8: Sağlık Alanında Gerçekleştirilen Faaliyetler 119
Tablo 9: Şiddet Alanında Gerçekleştirilen Faaliyetler 124

GÖRSELLER

Görsel 1: Mekânın İşgaline Karşı Kadınların "Bacaklarını Topla, Yerimi İşgal Etme" Sloganı 44
Görsel 2: Marta Fonseca'nın ulaşım istasyonlarındaki hareketliliğe ilişkin çizimi ... 52
Görsel 3: Viyana, Pilot Bölgede Yapılan Yaya Yolu İyileştirmeleri 57
Görsel 4: Viyana, Genişletilmiş Kaldırımlar 58
Görsel 5: Subjektif Güvenlik Hissinin İyileştirilmesi 58
Görsel 6: Yeni tasarlanan Graetzelplatz, Aralık 2007'de açıldı 59

GİRİŞ

Ataerkil toplumlarda, kamusal ve kentsel mekânlara dair ilişkilerin nasıl biçimlendiği, kadınların kamusal alanları kullanım pratikleri ve yoğunluklarına göre kamusal alanda karşılaştıkları zorluklar, kısıtlamalar ve bu alanları ne derece aktif kullanabildikleri, kadınların kamusal alana katılımı ve yerel yönetimlerdeki söz hakkı, kentsel kamusal alan kullanımını ve toplumsal cinsiyet eşitliğine (TCE) yönelik kent uygulamaları bu tezin sorunsalıdır. Bu bağlamda kadınların yerel mekanizmalardaki söz hakkını, yerel yönetimlerdeki cinsiyet eşitsizliğini gidermek için yapılan çalışmaları ve kentin kimin olduğu sorununu, incelemek önemlidir.

Kamusal alanın parçası olan kentler, farklı bireylerin bir arada yaşadığı, bireylerin yaş, cinsiyet, dil, kültür, sosyal statü vb. farklılıkların olduğu dinamik yapıda bir yaşam alanıdır. Bireylerin kentteki varlığını sürdürmesi, ihtiyaçları ve beklentilerinin karşılanması ve kentin içinde barındırdığı bireyler açısından yaşanılabilir bir yere dönüştürülmesi için yerel yönetimlerin rolü ve önemi büyüktür.

Yerel yönetimlerde, kenti planlama ve TCE'yi gözeterek diyalog oluşturma gerek belediyeler gerek STK'larla iş birliği içinde olma, kadın dostu kent (KDK) planlamasını gündeme getirmiştir. Kadınlar kent planlamasında, yerel yönetimlerde ve karar alma süreçlerinde dezavantajlı durumdadır (Baykan, 2015: 16). Kentsel planlamalarda karar alma sürecinde kadınların da aktif rol alabilmesi, ulaşım, eğitim, sağlık, barınma, eğlence vb. hizmetlere erişimin kolaylaştırılması, kısacası kentlerin kadınlar açısından yaşanılabilir ve ulaşılabilir kılmanın önemi büyüktür. Bu bağlamda kadınların yerel yönetimlerin her alanında etkin yurttaş olarak söz hakkının olması, TCE ve ortak sorunlar gözetilerek planlama yapılması, alınan kararlarda kadınlarla iş birliği yapılarak alternatif çözümler üretilmesi ve kadınlar açısından kente ulaşılabilirliğin gözetilmesi gerekmektedir.

Kadınların kentsel kamusal mekân kullanımına dair pek çok çalışma yapılmıştır. Mekân ve cinsiyet ilişkisine feminist açıdan bakan Lordoğlu (2018)

"İstanbul'da Bekar Kadın Olmak" çalışmasında, İstanbul'da bekar kadın olmanın kendi yaşamsal deneyimlerinden de yola çıkarak özgün bir tartışmasını ele almaktadır. Türkiye'de daha önce bekar kadın olmanın mekân ile ilişkisinin kurulmaması ve bu anlamda İstanbul'un belirli semtlerinde farklı sınıfsal ve kültürel konumda olan kadınlarla yaptığı alan çalışması, bekar kadın olmanın zorluğuyla nasıl baş ettiklerine yönelik geliştirdikleri taktikler ve yöntemler, çalışmanın önemini ortaya çıkarmaktadır.

Alkan'ın (2017) derlediği "Cins Cins Mekân" adlı çalışmada mekânın cinsiyetine ilişkin farklı çalışmalara yer verilmiştir. Çalışmada kent içi ulaşım, pazarlar, hamamlar, kahvehaneler gibi kamusal mekanların veya konutlar gibi özel alana dair gündelik yaşamların mekanla ilişkisindeki cinsiyet dinamikleri incelenmiştir. Yine Alkan, 2003 yılında yayınlamış olduğu "Yerel Yönetimlerin Kadınların Toplumsal Cinsiyet Gereksinimlerine Duyarlılığı: Ankara Araştırması" doktora tezi çalışmasında, Ankara'da yaşayan kadınların kamusal alandaki konumlarını toplumsal cinsiyet duyarlılığı çerçevesinde incelemiş, kentsel mekân kullanımı ve yerel yönetim politikaları ele alan bir çalışma yapmıştır.

İngün Kargış 2015 yılında yayınlamış olduğu "Kentsel Toplumsal Hareketlerde Cinsiyete Dayalı Dinamikler: Kentsel Dönüşüm Sürecinde Başıbüyük ve Gülsuyu-Gülensu Mahalleleri" adlı doktora tezinde, kentsel dönüşüm sürecinde cinsiyet olgusunun ve göç ve dönüşümle başlayan mahalle olma sürecindeki cinsiyet dinamiklerinin önemine odaklanılmıştır. Tezde mahalle kurgusunun kadınlar açısından anlamı vurgulanmış, özellikle çeperdeki ve yoksul mahalledeki kadınların kent hakkı mücadelesine yer verilmiştir.

Arpenik ise "Mapping Women's Exclusions From Many Publics: The Reproduction Of Gendered Spaces In Urban Yerevan (Kadınların Kamusal Alanlardan Dışlanmasının Haritası: Erivan Kentinde Cinsiyete Dayalı Mekanların Yeniden Üretimi)" adlı 2018 yılında yazdığı doktora tezi çalışmasında, Erivan'da yaşayan kadınların, kamusal mekanların ne kadarına dahil olduklarını ve bu alanları kullanırken yaşadıkları güvenlik sorunlarını ve bu sorunlar karşısındaki deneyim aktarımlarını haritalandırma metodu kullanarak aktarmıştır.

Kaştaş Uzun 2016 yılında yayınlamış olduğu “Differences in the Uses and Needs of Neighborhood Parks: A Case Study About Female Park Users in Balcova (Izmir, Turkey), (Mahalle Parklarının Kullanımları ve İhtiyaçlarında Farklılıklar: Balçova'daki (İzmir, Türkiye) Kadın Park Kullanıcılarına Dair Bir Örneklem Çalışması)” doktora tezinde, mahalle parklarının farklı kullanıcılarının olduğunu, yeşil ve açık kamusal alanların özellikle kadınlar açısından erişilebilirliğin ve düzenlemelerin kısıtlı olduğunu vurgulamıştır. Bu anlamda, kamusal mekân kullanımındaki kentsel eşitsizliklerin nedenlerini ve toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerin dinamikleri incelemiş, kadınların park kullanım deneyimlerine ilişkin İzmir/Balçova örneklem çalışmasını ortaya koymuştur.

İnceiş ise 2006 yılında yayınladığı “Kentsel Kamusal Mekân Kullanımında Cinsiyet-Güvenlik Etkileşimi: Kadın İçin Mekânın Güvenliğinin Ankara Örneğinde İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde, kadınların kentsel kamusal mekân kullanımının sınırlılığı, kamusal alanda yer alma biçimleri, mekâna yönelik algıları ve mekânın güvenliliğine dair sorunları işlemiştir. Demirbaş 2012 yılında ortaya koyduğu “Kadınların Mekân Algısı ve Mekânı Kullanma Biçimleri” adlı yüksek lisans tezinde, gecekondu mahallesinde yaşayan kadınların mekânı algılama ve kullanma biçimlerini ele almıştır. Bu bağlamda, Bursa/Panayır mahallesinde ataerkil ilişki ağı içerisinde gündelik yaşamlarını sürdüren kadınların mekâna yönelik algılarını ve gündelik hayat pratiklerini işlemiştir. Özellikle son dönemlerde, Türkiye’de ve uluslararası yazında kadınların kamusal alan kullanımı, sınırlılıkları, deneyimleri kapsamında çalışmalar artmıştır.

Kadınların her alanda eşit muamele görmesini sağlayan, temel kurgusu kadın-erkek eşitliği olan uluslararası yasal düzenlemeler ve anlaşmalar mevcuttur. Bu anlaşmaların çoğu siyasi, kültürel, ekonomik, coğrafi olarak hayatın her alanında ayrım yapılmaksızın, herkesin eşit olduğu varsayımına dayanmaktadır. Kadınların kamusal alanlarda ikinci veya öteki vatandaş konumu ile mücadelede ise yine uluslararası sözleşmeler devreye girmektedir. Bu sözleşmelerin en önemlilerinden biri olan CEDAW (Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi), insan hakları bağlamında TCE’ye odaklanan tek sözleşmedir. Sözleşme

ile taraf devletler, kadınların her alanda karşı kaldığı ayrımcılığı önlemekle yükümlüdür. Kentli haklarını uluslararası düzeyde konu alan sözleşme ise Avrupa Kentsel Şartı'dır. Bu şartla, yerel yönetim, kentsel planlama, katılım vb. düzenlemeler konu alınarak, devlet ile bireyler arasında diyalogların oluşturulması sağlanmaktadır. Ulusal düzeyde ise, büyükşehir ve belediye kanunlarında yerel eşitliğin sağlanmasına yönelik kanun maddeleri mevcuttur.

Son yıllarda, kadınların kamusal mekanlara dahil edilme sürecinde birçok plan, proje ve uygulama hayata geçirilmiştir. Bu uygulamalar, genellikle kamusal mekanlarda TCE'nin ana akımlaştırılmasını sağlamaya dönük eylemleri içermektedir. Kamusal mekanlardaki eril tahakküme karşılık, kadınların ve erkeklerin bütün farklılıkları gözetilerek uygulanan projelerin amacı, yerelden başlayarak bütün kente yayılmaktır. Bu bağlamda dünyada birçok ülke eşitliğin ana akımlaştırılmasını ve kadınların kentlerdeki görünürlüğünü sağlamak amacı ile KDK olmak için çabalamaktadır.

Toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması kapsamında en bilinen ve başucu kitabı niteliğinde olan çalışmalardan biri Avusturya'nın Viyana kentindeki toplumsal cinsiyete duyarlı kent planlamasıdır. Kent Planlamasında ve Kentsel Gelişmede Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Ana Akımlaştırılması adını taşıyan proje, kentsel planlamada TCE çerçevesinde stratejik planlamalar yaparak, kamusal alanları düzenleme eylemini gerçekleştirmiştir. Bu çalışma, çoğu ülkede yerel yönetimlerin örnek alacağı temel bir kitap niteliği taşımaktadır. Türkiye'de ise Dr. Öğr. Üyesi Özgün Akduran, Doç. Dr. Ayşegül Yakar Önal ve Prof. Dr. Gülay Günlük Şenesen'in, Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği (CEİD)'nin katkılarıyla yayınlanan Türkiye'de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi (Kentsel Haklar ve Hizmetlere Erişimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması) yürütülmüştür. Proje 2013-2017 yılları arasında çok sayıda kişi ve kurumla yapılan toplantı ve görüşmeler sonucunda şekillenmiştir. Ayrıca, Mart 2017'de uygulanmaya başlayarak, 24 aylık sürede tamamlanarak rapor halinde yayınlanmıştır. Hazırlanan rapor kapsamında, tematik haritalama ve TCE'yi izleme göstergelerine yer verilmiştir. Rapor, siyasi ve ideolojik tartışmalardan ayrıştırılarak, sistematik ve bilimsel bir şekilde hayata geçirilmesine yönelik bir

hedefle hazırlanmıştır. Aynı zamanda, kentsel haklar ve hizmetlerde toplumsal cinsiyete duyarlı, hak temelli izleme ve değerlendirmeye yönelik bir amaç taşımaktadır. Hazırlanan rapor, özellikle İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB) ve diğer uluslararası belgeleri temel referans olarak belirlemiştir. Bu bağlamda raporda, TCE'yi de içeren kent hakkı tartışması yürütülerek, uluslararası sözleşme ve belgelere dayanan normlar ve kentteki hak alanlarını kapsayan standartlar belirlenmiştir. Dolayısıyla barınma, güvenlik, hareketlilik, katılım vb. hakların, kadınlar, çocuklar, yaşlı ve engelli bireyler, LGBTİ+'lar için bir kentli hakkı ve insana yaraşır bir kent için kaçınılmaz olduğunun altı çizilmiştir. Türkiye'de yapılan kritik öneme sahip çalışmalardan bir diğeri de 2006-2014 yılları arasında uygulanan Kadın Dostu Kentler Projesi (KDKP)'dir. Proje, İçişleri Bakanlığı, Birleşmiş Milletler (BM), Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu, İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı ve Sabancı Vakfı ortaklığıyla toplumsal cinsiyete dayalı yerel eşitliğin kentlerde sağlanmasına yöneliktir. Proje 12 pilot kentte uygulanmakla birlikte, ilk etabını İzmir, Trabzon, Kars, Nevşehir, Şanlıurfa ve Van oluşturmaktadır. İlk etabın başarılı sonuçlanması ile birlikte, kentlerin profilleri belirlenerek, başvuran aday kentlerin değerlendirilmesi sonucunda, Bursa, Antalya, Adıyaman, Mardin, Gaziantep, Malatya ve Samsun ikinci etap olarak projeye devam etmiştir. Projede kadınların her alanda eşit muamele görmesi, kentlerdeki farklılıklar belirlenerek ihtiyaçlara yönelik stratejiler geliştirilmesi ve kadınların yerel yönetimlerde karar almada etkin rol oynamaları amaçlanmıştır. Bu süre içerisinde Yerel Eşitlik Eylem Planları hazırlanarak, yerel mekanizmalar oluşturulmuştur. Programa kabul edilen ve projeyi yürüten kentler, yerel yönetimler, STK'lar, kadın dernekleri/örgütleri ve bizzat yerelde yaşayan kadınlarla ortak çalışmalar yürütmüşlerdir. Bu anlamda yerel yönetim birimlerinin üstüne düşen sorumluluğu alması, yerel eşitlik eylem planlarının sürece dahil edilmesi ve TCE'ye duyarlı bütçelerin hazırlanması ile yerelde kadın ve erkek eşitliğinin sağlanması amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın temel problemi, kadınların kentlerde, kamusal alanlardaki görünürlüklerinin az olması, kentlerin sunmuş olduğu imkanlardan kadınların ve dezavantajlı diğer grupların eşit bir şekilde yararlanamamasıdır. Bunların ardındaki nedenlerin sorulması çalışmanın ana problemidir. Tez çalışması boyunca "Farklı ülkelerce uygulanan KDK uygulama örnekleri karşılaştırıldığında, kentsel mekanlarda

TCE'nin sağlanmasında ve bir kentin adil paylaşımlı bir kente dönüştürmesinde bu uygulamalar önemli bir adım mıdır?", "Türkiye'de yerel eşitlik eylem planlarında yerel düzeyde sunulan hizmetler, toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması için yeterli midir?", "KDK uygulamalarına yönelik Türkiye'de yürütülen Yerel Eşitlik Eylem Planları, Avrupa ve diğer ülkelerdeki çalışmalarla kıyaslandığında, kadınlar açısından kentteki hak alanlarını karşılamakta mıdır?" sorularına yanıt aranmaktadır. Bu sorulardan hareketle de elde edilen bulgular sonuç kısmında verilmiştir.

Tez boyunca kadınların ve dezavantajlı grupların kentsel-kamusal alanlar ile ilişkisine odaklanılmış ve yukarıdaki sorulara yanıt olacak kanıtlar aranmıştır. Araştırma sorularına yanıt aranırken de her kentin kendisine özgü strateji, planları ve bunların kentin etnik ve kültürel yapıyla olan ilişkisi farklılık gösterdiğinden buna uygun değerlendirmeler yapılmıştır. Elde edilen bulgular ise sonuç bölümünde tartışmaya açılmıştır.

Çalışmanın amacı, kentlerin sunmuş olduğu imkanlardan kentte yaşayan herkesin eşit derecede yararlanabileceği fikrinden hareketle, yukarıda sayılan temel problemlerin nedenlerini tartışabilmek amacıyla, TCE'nin ana akımlaştırılmasında önemli bir adım olan KDK uygulama örneklerinin neler olduğu ve neler elde ettiklerini ortaya koymaktır. Bunu yaparken de Avrupa ve diğer ülkeler bazındaki KDK uygulamalarının farklılaşan deneyimlerini aktarmak, uluslararası belgeler referans alınarak belirlenen normlar ve kentsel hak alanlarına dair standartları ortaya koymak ve Türkiye'deki Yerel Eşitlik Eylem Planları'nın bu problemlere nasıl yaklaştığını ve ne düzeyde çözüme ulaştırdığını tartışmaya açmaktır.

Çalışmanın kapsamı olarak, Kıta Avrupası'ndaki bazı ülkelerin KDK uygulama örneklerine yer verilmiştir. Bunun temel sebebi ise KDK uygulama örneklerinin çıkış noktasının Kıta Avrupası ülkeleri olmasıdır. Daha sonra farklı kıtalardaki ülkelerde olan KDK uygulama örnekleri incelenmiş ve bunların Türkiye'deki uygulamalarla karşılaştırması yapılmıştır.

Tez çalışmasında, her ne kadar kadınların kamusal alanlara katılımının ve yoğunluklarının incelenmesine dair bir alan araştırması yapılarak, elde edilen bulgular

tartışılmak istense de pandemi dönemine denk gelmesi sebebiyle gerek yasaklar gerek bireylerin görüşme taleplerini olumlu karşılamama endişesi bu çalışmayı kısıtlamış ve sınırlılığını oluşturmuştur. Bu nedenle çalışmanın kapsamı, yapılmak istenen bir diğer konu olan KDK uygulama örneklerini içeren farklı ülkeler incelenerek Türkiye'deki örnek çalışmalar ile karşılaştırılması olarak belirlenmiştir. Ayrıca, bu çalışma yapılırken her kıtadan kişi başına düşen milli gelir oranına göre yüksekten düşüğe temsil edecek ülkeler seçilmek istense ve bunlar arasında bir karşılaştırma yapılması hedeflenmiş olsa da verilere ulaşımın kısıtlı olmasından kaynaklı, erişilebilen ülke örnekleri seçilerek sınırlamaya gidilmiştir.

Çalışmada yöntem olarak literatür taraması ve karşılaştırma yapılmış olup, her ülkedeki KDK uygulama örneklerinin incelenmesi arzu edilmiş olsa da çalışmada seçilen ülke örneklerinin incelenmesi uygun görülmüştür. Bu bağlamda KDK tanımını oluşturan temel ilkelere göre sistematik analiz yapılmıştır. KDK'lar, kentlerin sunduğu sosyal, ekonomik, kültürel, siyasi vb. her türlü olanaktan her bireyin eşit bir şekilde yararlanabileceğini çeşitli ilkelerle taahhüt etmektedir. Bu ilkeleri en genel tanımıyla şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlere
- İstihdam olanaklarına
- Kaliteli, kapsamlı kentsel hizmetlere (ulaşım, konut, güvenlik, vb)
- Şiddete maruz kaldıkları takdirde haklarını güvence altına alacak mekanizmalara erişimini
- Yerel yönetimlerin planlama ve karar alma süreçlerine katılımını sağlayarak erkekler ile birlikte kentsel yaşamın tüm alanlarında eşit bir biçimde yer almasını destekleyen kentlerdir (Kadın Dostu Kentler, 2014).

Yukarıda sıralanan temel ilkeler eşliğinde, tezin üçüncü bölümünde de yer verilen Türkiye'de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi'ndeki kentteki hak alanlarını kapsayan kentsel barınma, kentsel hareketlilik, kentsel demokrasi, kentsel güvenlik ve kentsel kamu hizmetlerine erişim hakkı ekseninde belirlenmiş standartlar da KDK ilkelerinin yararlandığı

uluslararası belgelerden türetilmiştir. Bu ilkeler aynı zamanda yerel eşitlik eylem planlarındaki ana başlıkların standartlarını oluşturmuştur. Bu bağlamda, tez çalışmasında hem uluslararası örnekler hem de Türkiye'de yapılan çalışmalar incelenerek, bu ilkelere uygunluk temelinde karşılaştırmalı literatür ile sistematik analiz edilmiştir.

Tez üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, kavramsal ve kuramsal çerçeveye yer verilmektedir. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet, uluslararası sözleşmelere dayalı normlar ve kenttek hak alanları, toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması, kentsel mekânların kullanımında kamusal alan ve özel alan ayrımına yer verilerek, kamusal alanda iktidar ilişkileri incelenmiş ve hegemonik erkeklik ve mekânların cinsiyet kimliği tartışılmıştır. Ayrıca TCE'yi sağlamaya yönelik uluslararası belgelere yer verilmiştir. Son olarak kamusal alanlarda TCE'nin sağlanmasında, yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının (STK) rolüne ve toplumsal cinsiyete duyarlı bütçelemenin önemine vurgu yapılmıştır.

İkinci bölümde, Avrupa'da ve faklı ülkelerdeki KDK uygulama örnekleri aktarılmaktadır. Bu bağlamda kadın dostu olmak isteyen ülkelerin belirlenen ilkeler doğrultusunda, toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırma (TCAA) perspektifi ile yapmış oldukları, plan, proje ve uygulamalara yer verilmiştir. Her ülke uygulamasının kendi özelinde odaklandığı eşitsizlik alanları incelenerek, diğer ülkelerden neden farklı olduklarına yanıt aranmaya çalışılmıştır.

Üçüncü ve son bölümde ise, Türkiye özelinde kamusal alanlarda yerel eşitliğin sağlanması için Türkiye'de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi Projesi kapsamında uluslararası belgeleri referans alan normlar ve kentsel hak alanlarına ilişkin belirlenmiş standartlara ilişkin rapora ve Yerel Eşitlik Eylem Planları'nın önemine, örneklerine ve uygulama sürecine yer verilip değerlendirmeler yapılmıştır. Sonuç bölümünde ise bu tez çalışması boyunca yanıt aranmaya çalışılan sorulara ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL, KURAMSAL ÇERÇEVE VE ULUSLARARASI BELGELER

Çalışmanın bu bölümünde, çalışmanın temelini oluşturacak olan kent hakkı, kamusal-özel alan, kamusal alandaki hegemonik erkeklik ve mekânın cinsiyeti tartışmalarına yer verilecektir. Bunların ardından, TCE'nin sağlanması ve kent hakkının önemini ortaya koyan ulusal ve uluslararası sözleşmelere yer verilecektir. Son olarak, alt başlıklarda da tartışması yapılan KDK uygulama örneklerinin temelini oluşturan kamusal mekanlarda, toplumsal cinsiyet ve yerel eşitliğin sağlanmasında yerel yönetimlerin, STK 'ların rolüne ve bütçelemenin önemine vurgu yapılacaktır.

1.1. MEKÂNIN CİNSİYETİ

1.1.1. Toplumsal Cinsiyet Kavramı

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları farklı anlamlar içermektedir. Cinsiyet (sex) kavramı, biyolojik olarak kadın veya erkek olmayı ifade ederken, toplumsal cinsiyet (gender) kavramı ise biyolojik cinsiyete, toplumun veya kültürün dayattığı anlamları ifade etmektedir (Dökmen, 2009: 19-20). Cinsiyet biyolojik yapıya işaret ederken, toplumsal cinsiyet kültürel ve toplumsal yapıya işaret etmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri, geleneksel toplumlarda kadın ve erkek rollerini de şekillendirmektedir.

Çoğu toplumda, kadın ve erkeği biyolojik cinsiyet bağlamında birbirinden ayıran ve buna göre toplumsal rolleri oluşturan, cinsiyetlere göre bireyleri yönlendiren, şekillendiren, bazı sosyo-kültürel değerler bulunmaktadır. Atfedilen bu değerler, kadın ve erkeğin toplum içerisinde nasıl davranması ve hangi sorumlulukları üstlenmesi gerektiği bakımından belirleyicidir. Buna göre kadın ve erkeklerden cinsiyet rollerine

uygun davranış ve tutum geliştirmesi beklenir (Saraç, 2013: 27). Özellikle geleneksel toplumlarda kadın ev/hane içinde yani özel alanla sınırlandırılırken, erkekler ise kamusal alanda konumlandırılmaktadır. Çocuk ve yaşlı bakımı, ev içi iş bölümü gibi roller kadınların özel alana dair sorumluluğu olarak görülmekte, erkekler ise kamusal alanda işgücüne katılım sağlayan ve ev geçimini sağlayan "aile reisi" olarak tanımlanmaktadır.

Toplumsal cinsiyet kavramı, biyolojik cinsiyete yönelik atıfların yanı sıra, kadınlar ve erkekler arasındaki toplumsal ilişkilerin de sınırlarını belirlemektedir. İş bölümünün kadın ve erkek işi olarak ayrılması, kamusal alanda da kadın ve erkek mekânı bölünmesini de beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla kamusal alanda ve kentsel mekanlarda toplumsal cinsiyete dayalı hiyerarşik bir yapı ortaya çıkmaktadır.

Toplumsal cinsiyetin kavramsallaştırılması, cinsiyet kavramıyla ilişkilerinin mekân ve zaman içerisinde değişmesi ve şekillenmesi, "yer" ile yakın ilişkiyi ortaya çıkarmaktadır. Cinsiyet ilişkilerinin yeniden şekillenmesi, sosyo-mekânsal yapının değişken doğasını yansıtmanın yanı sıra etkilemektedir. Bu kavrayış sayesinde, erkeklik ve kadınlık cinsiyet rol tanımlarının yeniden yapılandırılmasıyla, mekânsal ayrışmaların ve ilişkilerin önemi ayırt edilecektir (Alkan, 2012: 5). Dolayısıyla, cinsiyet dinamiklerinin göz ardı edildiği bir toplumsal yapıda, kadın ve kent ilişkisi, kadınların kamusal alanlardaki varlığı, kentsel mekanlara erişim gibi kritik sorunların çözüme ulaştırılması zorlaşmaktadır. Kentsel, kamusal mekanlarda TCE'yi sağlamak için ise belirli ilke, norm veya standartların belirlenmesi, eşitliği sağlama adına önem taşımaktadır.

1.1.2. Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Normlar ve Standartlar

İnsan haklarının kent haklarını kapsayan şekliyle hayata geçirilmesi ve TCE'nin kent hakkı bağlamındaki konumunun değerlendirilmesi için göstergelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu göstergelerin belirlenmesinde, dünya genelinde uzlaşılan uluslararası insan hakları sözleşmelerinin temel dayanak olarak alınması gerekmektedir. Bu bağlamda 2013-2017 tarihleri arasında, AB ve Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği'nin katkılarıyla, Türkiye'de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi (Kentsel Haklar ve Hizmetlere

Erişimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması) gerçekleştirilmiştir. Projede tematik alanlar belirlenerek bir haritalama raporu hazırlanmıştır. Raporun amacı, kentsel haklar ve hizmetlerde toplumsal cinsiyete duyarlı hak temelli izleme ve değerlendirmeye yönelik bir ana hat oluşturmaktır (Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği-CEİD, 2018:15). Bu bağlamda rapor öncelikle İHEB ve diğer ulusal ve uluslararası sözleşme ve metinleri temel dayanak olarak belirlemiştir.

Raporda toplumsal cinsiyete duyarlı hak temelli izleme ve değerlendirmenin, cinsiyet körü politikalardan uzak, TCE'yi, ana akımlaştırma ve kent hakkı bağlamında zemini oluşturulmuştur. Özellikle kent hakkı tartışmasının TCE'ye değinilmeyen eril söyleminden ayrıştırarak, feminist eleştirisi üzerinde kurgulaması gerektiği üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda kent hakkının herkesin eşit ve insani şartlar altında yaşayabileceği bir kent düzeni, barınma, güvenlik, hareketlilik vb. hakları içeren bir kentli yaşam hakkı olarak ele alınması gerektiği vurgulanmıştır (CEİD, 2018: 25).

Projede seçilen on tematik alanda (kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet temelli şiddetle mücadele, siyasal kararlara katılımda; eğitime, istihdama, din, spor, sağlık ve kentsel haklar/hizmetlere erişimde; medyada cinsiyetçilikle ve kadın/insan ticareti ile mücadelede TCE) haritalama ve göstergeler hazırlanmıştır. Aynı zamanda, proje sonucunda her kesimin ulaşabilmesi amacıyla Cinsiyet Eşitliği İzleme Merkezi ve buna bağlı olarak e-kütüphane kurulmuştur. Rapor Türkçe olarak basılmasına rağmen, daha geniş basımı Türkçe ve İngilizce olarak da yayınlanmıştır (CEİD, 2018: 5). İlgili raporun, toplumsal cinsiyete duyarlı, hak temelli ve ana akımlaştırmayı kapsayan bir yapıda olması, ayrıca uluslararası belgelerin izini taşıması ve Türkiye'de yapılmış olan önemli çalışmalardan biri olması bu tez çalışmasına katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla raporun, özellikle uluslararası sözleşme ve belgelerle desteklenmiş normları ve kentteki hak alanlarını kapsayan standartlarına daha detaylı şekilde yer verilecektir.

1.1.2.1. Uluslararası Sözleşme ve Belgelere Dayanan Normlar

Uluslararası sözleşme ve belgelerin, özellikle BM ve AB gibi üst kuruluşların, kent hakkını içeren temel normları, *ayrımcılık yasağı, toplumsal cinsiyet eşitliği, insan*

onuruna saygı ve sürdürülebilirlik çerçevesinde çizilmiştir. Bu normlar, uluslararası belgeler tarafından desteklenmiş, tanınmış ve kent hakkına dair yapılan ve yapılacak çoğu çalışmaya zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla bu normlar kentsel haklar ve ilişkiler kapsamında raporda yerini almıştır.

I. **Ayrımcılık Yasağı:** İHEB Md. 2'de *"Herkes ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka türden kanaat, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuş veya başka türden statü gibi herhangi bir ayrım gözetilmeksizin, bu Bildirgede belirtilen bütün hak ve özgürlüklere sahiptir. Ayrıca, bağımsız, vesayet altında ya da kendi kendini yönetemeyen ya da egemenliği başka yollardan sınırlanmış bir ülke olsun ya da olmasın, bir kişinin uyruğu olduğu ülke ya da memleketin siyasal, hukuksal ya da uluslararası statüsüne dayanarak hiçbir ayrım yapılamaz."* Bireylerin ayrımcılık ve ötekileştirmeye karşı korunması net bir şekilde çizilmiştir.[1] Avrupa Yerel Yaşamda Kadın Erkek Eşitliği Şartı İlkeler 2'de ise *"Kadın - erkek eşitliği, çoklu ayrımcılık ve dezavantajlar hususlarının gerektiği biçimde ele alınmasını temin etmek: Toplumsal cinsiyetin yanı sıra ırk, ten rengi, etnik ve sosyal köken, genetik özellikler, dil, din veya inanç, siyasi veya diğer görüşler, ulusal azınlık mensubu olma, mülkiyet, doğum, engellilik, yaş, cinsel yönelim veya sosyo-ekonomik statüye dayalı çoklu ayrımcılık ve dezavantajların kadın - erkek eşitliği konusu çerçevesinde dikkate alınması gerekmektedir."*[2] ifadesi çoklu ayrımcılığın engellenmesine yöneliktir. Ayrımcılık yasağına ilişkin ulusal ve uluslararası belge ve sözleşmeler, bireylerin haksız bir ayrımla karşılaşmalarının önlenmesi ve yasal haklarının diğer bireylerle eşit düzeyde sağlaması yönünden önem arz etmektedir

II. **Toplumsal Cinsiyet Eşitliği:** Ulusal ve uluslararası sözleşme, belge ve yasal düzenlemelerde TCE bakımından kadınlar ve erkekler eşit olarak kabul edilir. Bu anlamda aynılık, farklılık ve dönüştürücü eşitlik olarak, üç tür eşitlikten söz etmek mümkündür. Ayrılık eşitliği, hukuki eşitlik olarak da tanımlanır ve her bireyin kanun önünde eşit olduğunu belirtir. Farklılık eşitliği, her bireyin

[1] Daha fazlası için bknz. https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyannames/
[2] Daha fazlası için bknz. https://www.ccre.org/img/uploads/piecesjointe/filename/charte_egalite_tr.pdf

farklılıkları üzerinden eşitlik tanımını ele almaktadır. Bu yaklaşımda, eril sistemin ve iktidarın sebep olduğu eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasına yönelik önlemler hedeflenmektedir. Bu bağlamda, yürütülen politikaların yani eril yapının dönüştürülmesinden ziyade, kadınların da bu yapılar içerisinde varoluşunu kolaylaştıracak ve görünümlerini artıracak mekanizmalara odaklanmaktadır (Kurtoğlu, 2015: 161). Kentsel hizmetler açısından bakıldığında, çocuk bakım yükümlülüğü olan kadınlar, belediyelerin kurslarına katılmak için, çocuklarını bakım evlerine bırakmaktadırlar. Buna göre farklılık eşitliği, bakım sorumluluğunu ebeveynler arasında iş bölümü olarak ayırmamakta ve kadınların bakım yükümlüğünü kamusal olarak desteklenmesinde neden olmaktadır (CEİD, 2018: 32). Dönüştürücü eşitlik ise, "bütün yapılar ve ilişkiler bir norm temelinde inşa edilir" düşüncesini desteklemektedir. Eşitliğin farklılıklarla sağlanması için, bireyler arasındaki eşitsizliği doğuran yapısal normların dönüştürülmesi gerekmektedir. Örneğin, siyasette kadın katılımı için kota konulmasından ziyade, siyasetin eril yapısını ve işleyişini dönüştürmeye yönelik adımların atılması daha yerinde olmaktadır (Kurtoğlu, 2015: 161-162).

III. **İnsan Onuruna Saygı:** İHEB'den günümüze kadar süreçte ele alınan insan onuruna saygı normu, çeşitli uluslararası sözleşmede karşımıza çıkmaktadır. İHEB 1. maddesinde *"Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar."* ve 22. maddesinde *"Herkesin, toplumun bir üyesi olarak, toplumsal güvenliğe hakkı vardır; ulusal çabalarla, uluslararası iş birliği yoluyla ve her devletin örgütlenme ve kaynaklarına göre herkes insan onuru ve kişiliğin özgür gelişmesi bakımından vazgeçilmez olan ekonomik, toplumsal ve kültürel haklarının gerçekleştirilmesi hakkına sahiptir."* ifadeleri yer almaktadır. Yine aynı bildirgenin 25. maddesinde ise *"Herkesin, kendisinin ve ailesinin sağlığı ve iyi yaşaması için yeterli yaşama standartlarına hakkı vardır; bu hak, beslenme, giyim, konut, tıbbi bakım ile gerekli toplumsal hizmetleri ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ya da kendi denetiminin dışındaki koşullardan kaynaklanan başka geçimini sağlayamama durumlarında güvenlik hakkını da kapsar."* İfadesine yer verilmiştir. Bu bağlamda insan onuruna saygı ve hatta kentsel haklar ve hizmetler bağlamında kentsel

hareketlilik, barınma, ulaşım, güvenlik hakları güvenceye alınmıştır. Bu hakların uluslararası metinlerde yer alması, insan onurunun gereğidir (CEİD, 2018: 33). Bu norm, ilerleyen zamanlarda kent sakinlerinin kentsel hakları elde etmesinde önemli yeri olan Avrupa Kentsel Şartı 1'de de ele alınmıştır. Şartın 17. maddesindeki Kişisel Bütünlük bendindeki "bireyin sosyal, kültürel, ahlaki ve ruhsal gelişimine, kişisel refahına yönelik kentsel koşulların oluşturulması…" ifadesi ile kent sakinlerinin ortak hakları belirlenmiştir. Dolayısıyla, bireylerin kentlere ve kamusal alanlara dair kullanım, erişilebilirlik, barınma, güvenlik vb. haklarının, insan onuruna uygun şekilde iyileştirilmesi ve uluslararası normlara göre politika üretilmesi gereklidir.

IV. **Sürdürülebilirlik:** En genel tanımıyla sürdürülebilirlik, tüm insanlığın sahiplendiği, kültürel, sosyal, çevresel vb. değerlerin, gelecek nesiller için de daimî kılarak, kolektif şekilde sahiplenilmesi ve korunması anlamına gelmektedir. Kentsel sürdürülebilirlik ise, kentlerin, kent sakinlerine sunduğu kültürel, ekonomik ve sosyal olanaklar ile sosyal-fiziksel çevreyi kapsamaktadır. Buna bağlamda, kentli hakları ve sürdürülebilirlik ilişkisi birbiriyle yakından bağlantılıdır. Kentsel sürdürülebilirlik veya sürdürülebilirlik kavramları uluslararası çoğu sözleşmede yerini almıştır (CEİD, 2018: 34). Dünya Kent Hakkı Şartı belgesi Madde 1.1'de kent *hakkı "kentlerin sürdürülebilirlik, demokrasi, hakkaniyet ve sosyal adalet ilkeleri doğrultusunda adil bir şekilde kullanılması"* şeklinde tanımlanmıştır. Buna göre sürdürülebilir çevre, sürdürülebilir kalkınma ile ilişkilendirilmiştir. Kadınların Kent Hakkı Şartı belgesinde ise, "kadınlar ve sürdürülebilir kent hakkı" başlığında, sürdürülebilir bir kentin, kentsel kamusal hizmetlere erişimi basitleştiren, kentsel hareketliliği güvenli kılan, ekonomik ulaşım sunan, barınma ve temiz çevrede yaşam hakkını sunan ve güvence altına alan yapıda olması gerektiğinin altı çizilmiştir (CEİD, 2018: 36). 2018 yılında BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Raporu'nun 11. hedefi de "kentleri ve insan yerleşimlerini kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir kılmak" şeklinde ifade etmektedir. Bu bağlamda sürdürülebilir bir kentin kadınları ve diğer dezavantajlı grupları kapsayıcı, aynı zamanda toplumsal cinsiyeti vurgulayan bir yapıda olması gerekmektedir.

Ayrımcılık yasağı, toplumsal cinsiyet eşitliği, insan onuruna saygı ve sürdürülebilirlik normları, uluslararası sözleşme ve belgelerin kentsel haklar ve hizmetler alanında belirlemiş oldukları ana başlıklardır. Bu normların ışığında, kentsel hak ve hizmetlerin TCE bağlamında izlenmesi için *kentteki hak alanlarının* incelenmesi gerekmektedir. Kent hakkı alanları ise barınma, güvenlik, kentsel kamu hizmetlerine erişim ve kentsel demokrasiyi içermektedir.

- *Barınma:* Bireylerin güvenli, sağlıklı ve makul koşullarda barınma ihtiyaçlarına sahip olabilmeleri,
- *Güvenlik:* Kentseli kamusal veya yarı kamusal alanların (park, mahalle, şehir merkezi vb.) her birey için, günün her saatinde güvenli olması,
- *Hareketlilik:* Kentte yaşayan bireylerin her zaman kentsel hareketlilik serbestliğine sahip olması, bu bağlamda kamusal alanlara herkesin erişebilmesi, engelsiz veya ekonomik olması, kamusal alanların veya kentsel mekanların planlamasında kentte yaşayan her bireyin hakkının gözetilmesi,
- *Kentsel kamu hizmetlerine erişim:* Kentlerdeki fiziksel ve sosyal her alana eşit bir şekilde erişim, ayrıca yerel hizmetlerin kamusal hizmetlerin sunumunda bireylerin ihtiyacına cevap verebilir olması,
- *Kentsel demokrasi:* Kent planlanması ve idaresinde, kentte yaşayan her bireyin söz alma ve karar verme hakkına sahip olması, talep, ihtiyaçların iletileceği katılımcı mekanizmaların varlığı, kentteki hak alanları bağlamında kısaca bu şekilde özetlenmektedir (CEİD, 2018: 37).

1.1.2.2. Kentteki Hak Alanlarını Kapsayan Standartlar

Kent hakkı alanları olarak ifade edilen barınma, hareketlilik, kentsel demokrasi, güvenlik ve kentsel kamu hizmetlerine erişimin uygulanabilir olması açısından, uluslararası belge ve sözleşmelerle belirlenmiş standartlar söz konusudur. Bu bağlamda yukarıda bahsedilen hakların hayata geçirilmesi için, kentsel barınma, hareketlilik, demokrasi, güvenlik ve kamu hizmetlerine erişim hakkı ekseninde belirlenmiş standartlar aşağıda açıklanacaktır.

I. **Kentsel Barınma Hakkı Ekseninde Belirlenmiş Standartlar:** Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı 16. Maddesindeki *"bütün vatandaşlar makul, güvenli ve sağlıklı barınma hakkına sahiptir. Belediye yönetimleri hiçbir ayrım gözetmeksizin tüm ikamet edenler için yeterli ve uygun barınma ve altyapı arzının varlığını garanti etmekle mesuldür."* ifadesiyle kentsel barınma hakkını ele almıştır. Bunun yanı sıra kent hakkına ve bu hakkın hayata geçirileceğine dair standartlar da yine uluslararası belgelerde vurgulanmıştır. Buna göre kentsel barınma hakkı eksenindeki standartlar TCE izlenmesi raporunda (2018: 37) şu şekilde sıralanmıştır:

- *En dezavantajlı grubun ihtiyaçlarının belirlenmesi*
- *Güvenli, sağlıklı, uygun evler*
- *Evsizler ve şiddet mağduru kadınlar ve LGBTİ'ler için güvenceli yapılar*
- *Farklı ihtiyaçların (enformel çalışan, göçmen, tek ebeveyn- hane reisi kadınlar gibi) dikkate alan konut politikaları*
- *Düşük maliyetli barınma imkânı*
- *Toplu konutlarda kadınlara yönelik kredi ve teşvik mekanizmaları*
- *Tek ebeveyn annelere/hane reisi kadın olanlara öncelik*
- *Çeşitli kiracılık türlerinin yasalarla bağlanması*
- *Kadınların kiracı konumlarının güvenliği,*
- *Kadınların konut mülkiyet edinmede eşit haklarla donatılması, kullanım güvencesi*
- *En yoksul kadınların farklılaşan ihtiyaçlarının tespiti*
- *Temiz su ve kanalizasyon hizmetlerine erişim*

II. **Kentsel Hareketlilik Hakkı Ekseninde Belirlenmiş Standartlar:** Kentsel hareketliliğin toplumsal cinsiyet boyutuyla uluslararası belgelerde belirlenmiş standartlarının yanı sıra Türkiye'de de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın 2013 yılındaki Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından başlatılan izleme ve denetleme çalışmasında hareketliliğin TCE boyutu ele alınmıştır. Uluslararası belgelere dayanarak oluşturulan standartlar TCE izlenmesi raporunda (2018: 38) şu şekilde aktarılmıştır:

- *Kent içi hareketliliğin cinsiyete göre ayrıştırılmış verisini üretmek*
- *Kentsel ulaşımda fiziksel güvenliğin tesis edilmesi*
- *Farklı bireylerin hareketlilik ihtiyaçlarının ayrı ayrı tespiti*
- *Farklı bireylerin kentsel ulaşım kullanım alışkanlıklarının tespiti*
- *Kentsel hizmetlere erişimin önündeki engelleri, duvarları kaldırmak*

III. **Kentsel Demokrasi Hakkı Ekseninde Belirlenmiş Standartlar:** Ulusal belgelerin kentsel demokrasi alanında belirlediği standartlar, TCE izlenmesi raporunda (2018: 40) şu şekilde sıralanmıştır:

- *Katılımı kolaylaştırıcı mekanizmalar*
- *Kota, olumlu eylem ve yasal düzenleme*
- *Kadınların ve feminist örgütlerin kentin fizikî planlamasında muhatap alınması*
- *Kadınların ve erkeklerin farklı ihtiyaçlarına cevap veren danışmanlık ve katılım yapısı*
- *Toplumsal cinsiyete duyarlı katılımcı bütçeleme uygulaması*
- *Danışma komiteleri*
- *Mahalle konseyleri/meclisleri*
- *E-katılım*
- *Katılımcı planlama süreçleri*
- *Etkin hesap verme mekanizmaları*
- *Kaynakların eşitlikçi ve adil dağıtımını için izleme sistemleri*
- *Hizmetlere erişimle ilgili toplanan verilere vatandaşın açık erişimini sağlamak*

IV. **Kentsel Güvenlik Hakkı Ekseninde Belirlenmiş Standartlar:** Kentsel güvenlik hakkı, kent içerisinde yaşayan kadınlar, çocuklar, yaşlılar, engelliler ve diğer dezavantajlı gruplar açısından kritik öneme sahiptir. Kentsel güvenlik, kamusal-kentsel mekanlarda ihtiyaçlarını gideren, sosyalleşen, evine veya işine giden kısacası günlük hareket halindeki bireyleri etkilemektedir. Dolaysıyla güvenlik olgusu kentteki hareket alanının sınırlarını da

belirlemektedir. Ulusal belgeler ile belirlenen kentsel güvenlik hakkının standartları TCE izlenmesi raporunda (2018: 41) şu şekilde aktarılmıştır:

- Sokak ve park yerleri aydınlatmaları
- Toplu taşımada aktarım merkezlerinin güvenliği ve aydınlatması
- Kadınların ve erkeklerin kentte ayrı ayrı güvensizlik ve emniyetsizlik algısının tespiti
- Kadına yönelik şiddetle ilgili kampanyalar

V. Kentsel Kamu Hizmetlerine Erişim Hakkı Ekseninde Belirlenmiş Standartlar: Erişebilirlik bireylerin her mekâna, alana, hizmete vb. bağımsız ve güvenli olarak ulaşabilmesi ve bunları kullanabilmesi olarak tanımlanabilmektedir (Kalaycı, 2020: 89). Kentsel hak ve hizmetlere erişim de kentte yaşayan bireylerin herhangi bir ayrım gözetilmeksizin bu hizmetlere erişiminin hak temelli olarak sağlanmasıdır. Kentsel hizmetlere erişim, sürdürülebilirliğin de ana dayanağıdır. Yeni Kentsel Gündem HABITAT-III'de (2017, 25. Paragraf) kentsel hizmetlere erişim vurgusu şu şekilde yapılmıştır, *"Herkes için, hizmet verilen makul maliyetli arazi, konut, enerji, su ve kanalizasyon, atık toplama, mobilite, sağlık, eğitim, bilgi ve iletişim teknolojileri de dâhil olmak üzere hem fiziksel hem de sosyal temel altyapıya eşitlikçi ve erişilebilir maliyette erişimi sağlamamız gerektiğinin farkındayız. Ayrıca bunların sağlanmasında kadınların, çocukların ve gençlerin, yaşlıların ve engellilerin ve mülteciler, göçmenler ve yerinden edilmiş kişiler gibi hassas durumdaki diğer kişilerin hak ve ihtiyaçlarına karşı hassas bir yaklaşıma ihtiyaç duyulduğunu; bu kişilerin kent yaşamına ve sunduğu olanaklara eşit katılımını engelleyen yasal, kurumsal, fiziksel ve sosyoekonomik engellerin tümünün ortadan kaldırılması ihtiyacını da hissediyoruz."* (CEİD, 2018: 42). Bu bağlamda uluslararası belgelere dayanan kentsel kamu hizmetlerine erişim hakkının standartları TCE izlenmesi raporunda (2018: 42) şu şekilde sıralanmıştır:

- *Bireylerin hizmete erişim düzeylerinin cinsiyete göre ayrıştırılmış verisinin toplanması*

- *Kadınların ev içi ücretsiz emeklerini ölçen, görünür kılan anketler*
- *Kentsel hizmetlerin belli merkezlerde kümelenmesini önlemek ve herkes için her yerde erişilebilir kılmak için âdem-i merkeziyetçi bir planlama politikası*
- *Çocuk, yaşlı ve engellilerin ihtiyaçlarını dikkate alan altyapı, hizmet ve olanaklarını geliştirmek*
- *Akçeli hizmetlerin sunumunda kadınlara transfer veya indirim uygulaması*
- *Belediyenin eşitlikçi hizmet sunumunu kamuoyunda taahhüt etmesi*
- *Kurum çalışanlarına eşitlik konusunda eğitimler verilmesi*
- *Çalışanların uyması gereken [insan hakları normlarına saygılı ve kent hakkı prensiplerini kapsayan] davranış standartları*
- *Mevcut politika, usul, uygulama, kullanım örüntülerine dair toplumsal cinsiyet değerlendirmesi yapmak*
- *Çocuk bakım hizmeti ve bakmakla yükümlü olunan diğer bireyler için bakım hizmeti*

Türkiye'de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi, kentsel haklar ve hizmetler alanında izleme için bir harita çıkarması amacıyla hazırlanmıştır. Çalışma boyunca uluslararası belgelere dayanan kentsel haklar, normlar ve standartlar belirlenmiştir. Uluslararası sözleşme ve belgelerin, kent hakkını içeren temel normları, ayrımcılık yasağı, toplumsal cinsiyet eşitliği, insan onuruna saygı ve sürdürülebilirlik çerçevesinde ele alınmıştır. Bu bağlamda, barınma, hareketlilik, kentsel demokrasi, güvenlik ve kentsel kamu hizmetlerine erişim kent hakkı alanları olarak ifade edilmiştir. Kent hakkı alanlarının da hayata geçirilmesi için, kentsel barınma, hareketlilik, demokrasi, güvenlik ve kamu hizmetlerine erişim hakkı ekseninde standartlar belirlenmiştir. Bu çalışma hem uluslararası belgelerdeki norm ve standartları belirlemesi açısından hem de Türkiye'de KDK olma yolundaki kentler için bir kılavuz niteliğindedir. Nitekim proje, bu tezde ikinci bölümde tartışmaya açılmış Viyana: Kent Planlamasında ve Kentsel Gelişmede Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Ana akımlaştırılması Projesi örneğine ve Türkiye'deki YEEP kapsamında kentler bazında yapılan (ve yapılacak olan) çalışmalara da referans niteliğindedir. Dolayısıyla bu projenin çıktılarından da görüldüğü üzere, KDK olmanın

belli standartları söz konusudur. Bunlar eğitim, istihdam, katılım, kentsel hizmetler, sağlık ve şiddet alanındaki ilkelerdir. Tezin üçüncü bölümünde de tartışılacak olan Türkiye'deki KDK uygulamalarının YEEP ayağı incelendiğinde bu ilke ve standartların proje alanlarına başlık oluşturulduğu gözlemlenecektir.

1.1.3. Toplumsal Cinsiyetin Ana Akımlaştırılması (TCAA)

Toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması kavramı son on beş yıldır, TCE'nin sağlanması yönündeki çeşitli fikir ve politikaların üretilmesinde, literatürde yer edinmiş bir tanım olarak karşımıza çıkmaktadır. İngilizcede "gender mainstreaming" olarak tanımlanan kavramının birebir Türkçe karşılığı olmamasına rağmen, toplumsal cinsiyeti dahil etme anlamında tanımlamak mümkündür. Literatürde merkezileştirme, yerleştirme, yaygınlaştırma, dahil etme, hesaba katma gibi mevcut durumlarda farklı kullanımları görülmektedir. En genel tanımıyla TCAA, TCE'yi ana plan, program ve politikalara yerleştirme, dahil etme ve yaygınlaştırma anlamına gelmektedir.

Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi (Economic and Social Council of the United Nations-ECOSOC) 1997 yılında TCAA kavramını şu şekilde tanımlamaktadır: *"Yasal düzenlemeler, politika ve programları da kapsamak üzere, planlanan herhangi bir hareketin kadınlar ve erkekler açısından doğuracağı sonuçların belirlenmesi ve değerlendirilmesi sürecidir. Kadınların ve erkeklerin sorun ve deneyimlerinin, ekonomik, politik ve sosyal tüm alanlardaki politika ve programların tasarlanması, uygulanması ve izlenmesi aşamalarının bütüncül bir boyutu haline getirilmesini, böylece her iki cinsin eşit fayda sağlamasını ve eşitsizliğin ortadan kaldırılmasını amaçlayan bir stratejidir."* Avrupa Konseyi ise 1998 yılında TCAA kavramını, *"Toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifini her düzeye, her aşamaya, politika üreten bütün aktörlere eklemleyerek, politik süreçleri (yeniden) örgütleme iyileştirme, geliştirme ve değerlendirme stratejisi"* olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlamalar geçerliğini korumakla birlikte, kavram zaman içerisinde gelişmeye devam etmektedir. Avrupa Birliği (AB)'nin de 2020-2025 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi, TCAA'yı *"toplumsal cinsiyet perspektifinin bütün politika alanlarına ve politika oluşturmayla ilgili tüm aşamalara ve düzeylere dahil edilmesi"* olarak

tanımlamaktadır. Öte yandan *"Komisyon, AB'nin hem iç hem dış politika alanlarında politika belirlemenin tüm aşamalarına toplumsal cinsiyet perspektifini sistematik olarak dâhil ederek toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılmasını geliştirecektir. Strateji, kesişimselliği, toplumsal cinsiyetin diğer bireysel özellikler ve kimliklerle bir aradalığını ve bu kesişimlerin kendine has ayrımcılık deneyimlerine ne şekilde yol açtığını-çapraz bir yaklaşımla ele alarak uygulayacaktır."* ifadesiyle tanımın altını çizmektedir (Sivil Alan, 2021: 4; Alkan, 2015: 7).

TCAA, ana plan ve politika alanları ve kurumsallaşmış yapılardaki toplumsal cinsiyete dayalı farklılıkların, ihtiyaçlara duyarlı hale getirilmesi ile birlikte *"yeniden tasarlanması"* dır. Bu bakış açısı, TCE boyutunun, tüm planlama, programlama, uygulama, bütçeleme, izleme, değerlendirme vb. aşama ve mekanizmalarına kapsayıcı ve bütünleştirici bir şekilde entegre edilmesini gerektirmektedir. Dolayısıyla, kentsel yönetim ve yerel politikalar anlayışı diğer sorunlarla birlikte, kadınlar açısından da kapsayıcı olmak durumundadır. Yerel yönetimlerin diğer sorunlarının çözümünü beklemeye dair politika anlayışları, kadınların yerele dair ihtiyaçlarını ötelemek anlamına gelmektedir. Bu anlayış ikincilleştirişi bir yaklaşım olmakla birlikte, eşitlik tanımına da aykırı bir tutumdur (Alkan, 2015: 8).

TCAA, *olumlu ayrımcılık* veya *fırsat eşitliğinden* daha ileri bir yaklaşımdır. Olumlu ayrımcılık veya fırsat eşitliği, ayrımcılığa maruz kalmış dezavantajlı gruplara mensup verilen özel hakları içermekle birlikte, toplumun diğer gruplarıyla eşit olma şansını yakalama düşüncesi ile tanınan, güçlendirme politikalarıyla genişletilmiş hakları kapsamaktadır. Olumlu ayrımcılık-fırsat eşitliği ve toplumsal cinsiyetin ana politikalara dahil edilmesindeki ayrım, toplumun kadınları da içerisine katacak bakış açısından ziyade, kadınların da dahil edildiği bakış açısını yeniden kurmak üzerinedir (Alkan, 2015: 8). Dolayısıyla Alkan'ın (Alkan, 2015: 9) da özetlediği şekilde *"...toplumsal cinsiyetin dâhil edilmesi; kendi başına, ayrı bir politika değil, bir yöntemdir, usuldür, yaklaşımdır, bir bakış açısı ve o bakış açısının hayata geçirilebilmesi için işe koşulacak araçlar setidir. Her türlü politika, program, proje, süreç ve kuruma uyarlanabilir. O alanda politika üreten ve uygulayanların da, politikalardan etkilenenlerin de bakış açısını değiştirmeye ve genişletmeye dayalıdır. Mevcut kaynakların herkese –erkeklere, kadınlara, oğlan ve kız çocuklarına- en fazla*

yararı sağlayacak biçimde dağılmasını sağlar. Toplumsal cinsiyetle ilgili olmadığı düşünülen proje ve politikalarda da toplumsal cinsiyet eşitliğini tanımlar ve kullanır." Toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılmasının mekâna yansıması ise kamusal alan ve özel alan ayrımındaki cinsiyet sınırlarının bulanıklaşarak yok edilmesidir.

1.1.4. Kamusal Alan ve Özel Alan

Yunan agorasından süregelen kamusal/özel alan ayrımı günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Polisin yani kamusal alanın sadece erkeklerin varlık bulduğu yer olarak tasvir edilmesinin temelinde, cinsiyetçi iş bölümü yatmaktadır. Kamusal alanın öznesi olan erkek hem ekonomik gücü hem de kamusal alanın/kentsel mekânın iktidarını da elinde bulundurmaktadır.

Kadınların kamusal alandan dışlanmışlığının nedeni doğrudan ataerkil ideoloji ile bağlantılıdır. Erkekler kamusal alanda uygarlığın ve kültürün temsili olarak görülmektedir. Böylelikle, kamusal alanda uygarlığın temsili, ekonominin, otoritenin ve iktidarın gücü, erkeklerin elindedir (Ersöz, 2015: 88). Erkekler kamusal alanda aktif iş gücüne katılır, siyasa üretir, özel alanda kendine bağımlı olanları geçindiren "aile reisi" konumunda olmaktadır. Kadınlar ise hane içinde yani özel alanda sınırlandırılıp, ev içi rolleri, çocuk yetiştirme ve "annelik" görevi üstlenmektedir. Kadın ve erkekler arasındaki mevcut olan sosyal ayrım, erkeklerin kamusal alanda ataerkil iktidarı elinde bulundurmasının bir sonucudur.

Kamusal/özel ikiliği, modern düşünce ve toplum için olduğu kadar antik dönemde de oldukça önemsenmektedir. Kamusal/özel alan ayrımının kökeni esas olarak Antik Yunan'a dayanmaktadır. Antik Yunan düşüncesine göre *polis* (yurttaşlık alanı) erkeğin, *oikos* (hane içi/ev) ise kadının ve çocukların yeri olarak tanımlanmaktadır. Bu ayrım geleneksel olarak cinsiyetçi iş bölümü ile ilişkilidir. Kamusal/özel alan ayrımı aynı zamanda kolektif çıkarları temsil eden sınıfın, özel alandan yani haneden ayrılmasını da ifade etmektedir. İktidar sınıfı kurumları hane haklından ayırarak, kamusal alanda kendini yeniden üretmektedir. Bu anlamda Antik Yunan'dan bu yana süregelen kamusal/özel alan ikiliği, iktidarı elinde tutan yurttaşlar arasındaki özgür birlikteliğin alanına da işaret etmektedir. Kamusal alanda erkekler

gerçek benliğini ortaya koymakta ve rekabet yoluyla erdem kazanabilecekleri bir toplumu inşa etmek için ataerkil iktidarı kamusal alanla özdeşleştirmektedir. Zira, kamusal alanın düzenlenme biçiminden ziyade özel alandaki kölelikten, muhtaçlıktan tamamen ayrı tutuldukları için özgür kabul edilmektedirler. (Slater, 1998: 138) Bu anlamda, "polis" özgürlüğün, bağımsızlığın, kendini ifade etmenin, ataerkil iktidarın özne olduğu yer iken, "oikos" bağımlılığın, zorunluluğun, mahremiyetin ve sınırlı bir yaşam alanını tahayyül etmektedir (Ersöz, 2015: 84).

Kamusal alanda ikinci vatandaş konumunda olan kadınlar, özel alanda ekonomik açıdan erkeğe bağımlı bireyler olarak tasvir edilmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri ile pekiştirilen özel alan, kadınlara bazı sorumluluklar yüklemektedir. Ev içi işler ve roller, çocuk-yaşlı-engelli bakımı, kamusal alanda çalışmanın zorluğu özel alanda konumlandırılmanın bir sonucudur. Özel alan diğer yandan mahremiyetin de simgesi olarak görülmemektedir. Kadınlar özel alanda hanenin/evin ayrılmaz bir parçası olarak görülmekte, kamusal mekânın en yaygın olduğu kentlerdeki varlığı da sınırlanmaktadır. Kamusal/özel alan ayrımında, Sanayi Devrimi ile esas bir kopuş yaşansa da modern ve geleneksel toplumlarda, kadın halen özel alanın asıl öznesi halindedir.

İlk olarak Antik Yunan'da, kadınlık üzerine inşa edilen toplumda, özel/kamusal alan karşıtlığının karşımıza çıktığı görülmektedir. Bunun yanı sıra kamusal alanın sınırları keskin çizgilerle çizilmiş, yalnızca erkeklere yani, hak ve özgürlüklere sahip olanlara bağımsız yaşam hakkı tanınmıştır (Çiçekli, 2019: 4). Aydınlanma çağında da biyolojik cinsiyete göre kamusal/özel alan ayrıştırması devam etmiştir. Çağın büyük düşünürleri kadını "irrasyonel" yani akıldışı bir birey olarak tasvir etmiştir. Machievelli, kadının ussalıktan uzak duygusal bir varlık olduğunu, Rousseau ise kadın ve erkek arasındaki ayrımın toplumsal düzenin bir parçası olduğunu, aklın ve fikir üretme sürecinin sadece erke mahsus olduğunu, dolayısıyla kamusal/öze alan ayrımın toplumsal yaşamda mevcut olması gerektiğinin altını çizmiştir. Hobbes, kadınların üzerindeki bütün hakları erke devrettiğinden dolayı siyasa üretme sürecinde yer alamayacağını, Locke ise kadınların ikinci vatandaş konumunda olmasının doğal düzenden kaynaklandığını ifade etmektedir. Kadının özel alana ait olmasının düzeni korumak için "doğal bir hiyerarşi" olduğunu öne süren

aydınlanma çağı düşünürleri, kamusal alandaki akıl yürütme işini sadece erkeğe devredip, kadının irrasyonel olduğunu vurgulamıştır. Kadınların kamusal alana dahil olmasının doğal hiyerarşiyi zedeleyeceğini ve sosyal düzenin bozulacağı savını ortaya atmışlardır. (Ritzer, 2008: 7). Sanayi Devrimi ile birlikte kamusal/özel alan diktonomisi, dönemin ekonomik ve siyasi şartları nedeniyle sarsılmıştır. Kadınların kamusal alana katılımı, kapitalizmin dayattığı ucuz işgücüne dâhil olması ile olanaklı olmuştur.

Kadınların kamusal alana/mekânlara katılımında feminist ideolojinin rolü büyüktür. Özellikle Mary Wollstonecraft'ın 1792'de kaleme aldığı "Kadın Hakları Savunması" önemli adımlardan biridir. Kadınların öncelikli talepleri sadece oy kullanmaya dayanan çabaları içermektedir. Yalnızca oy hakkının talep edilmesi, kendilerini ifade etme ve diğer tüm haklarını savunmaları adına yeterli olmadığı anlaşılınca, diğer haklarını da talep etmeye başlamışlardır (Atan, 2015: 3). Sanayileşme sonrası kadınların işgücüne katılıp kamusal alana çıkması, ikinci dalga feminizmi beraberinde getirmiştir. İkinci dalga feminizm ile "özel/kişisel olan politiktir!" söylemi yer edinmiştir. Buna göre kadınlar kamusal ve özel alan ikilemine karşı çıkmış ve ayrımın temelindeki ontolojik varsayım yok sayılmıştır. Tarihsel olarak kadınlara özdeşleştirilen özel alanın, aslında politik yani kamusal olandan sanıldığı kadar ayrı olmadığı vurgulanmıştır. Buna göre eril iktidarın ve otoritenin ilk olarak hane içinde yani kadınların sınırlandırıldığı özel alanda üretildiğini söylemek mümkündür. Erkeklerin kamusal alanda hüküm sürdürdüğü iktidar biçimi, öncelikle özel alanda üretilmektedir.

Geleneksel olarak özel alan ve kamusal alan birbirinin zıttı, ayrıştırılmış kavramlar olarak incelenmiştir. Özel alan politik olmayan ve doğal bir alan ile sınırlandırırken kamusal alan erkin politika ürettiği alan ile ilişkilendirilmiştir. Kavramların tarihsel olarak ayrıştırılması, bazı değerlerin de birbirinden ayrışmasına yol açmıştır. Bu ayrıştırma, özel alanda kadına fedakârlık, duygusallık ve uzlaşmacılık kavramlarını, kamusal alanda ise erkeğe bencillik, akılcılık ve savaşkanlık gibi kavramları atfetmiştir. Bu şekilde bir kavramsallaştırma ideolojik olup, liberal ve geleneksel değerlerin pekiştirilmesine yol açmakla birlikte, erkeğe ussal bir kavrayışla sunarken kadını ise ussallık dışı temsil etmektedir (Alkan, 2000: 76).

Kadınların kentsel mekanlarda görünür olabilmeleri ve politika üretme sürecine dahil olabilmeleri ve kamusal alanda ancak söz sahibi olabilmeleri için geçmişten şimdiki yüzyıla bakıldığında çok uzun bir yol kat edildiğini göstermektedir. Tarihin kadın üzerine kurduğu bu baskının, bugünün kapitalist ülkelerin birçoğunda geçerliliğini koruduğu söylenebilir. Kamusal alandaki hegemonik erkeklik olgusu, kadınları özel alana hapsedip, kamusal alanlara katılımlarını sınırlamaktadır. Özellikle günümüzde modernleşme, kentleşme, TCE için atılan adımlar, kadınların özel alandaki konumunu ya çok az etkilemiş ya da hiç değiştirmemiştir.

1.1.5. Kamusal Alanda Hegemonik Erkeklik

Gündelik yaşamda, kamusal alanlardaki güç ilişkileri ve mekânsal pratikler, baskın ideolojiye göre şekillenmektedir. Toplumdaki iktidar ilişkileri ise cinsiyet farklılıklarına vurgu yaparak, kadın ve erkekleri farklı alan, statü ve rollere sıkıştırma eğilimindedir. Dolayısıyla kamusal alanlardaki eril tahakkümü anlamak, hegemonik erkekliğin boyutlarını incelemekten ve özümsemekten geçmektedir.

Son on yıllardır literatürde, kadın/erkek/feminizm araştırmaları kapsamında incelenen erkekliğin iktidar biçimleri, patriarkanın uzun yıllardır süren yolculuğu ve her seferinde yeniden üretimi, kamusala alanlarda varlığını sürdüren erkeklik örüntülerini ve tahakkümün biçimlerini de anlamaya itmektedir.

Hegemonya aslında Gramsci'nin eserlerinde sınıflar arası ilişkileri incelerken kullandığı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Ona göre baskın iktidar sınıf, ezilen/boyun eğenlerin rızası ile gücünü meşrulaştırmaktadır. 'Rıza'nın üretilmesi ise, mevcut iktidarın gücünü ve baskısını açık bir şekilde kullanmayarak veya hissettirmeyerek, ideolojik olarak üstünlüğü elde etmesine dayanmaktadır (Sığın ve Canatan, 2018: 166). Hegemonik erkeklik ise, R. W. Connell tarafından öne sürülen bir kavramdır. Connell, *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar* kitabında hegemonik erkekliği, genel bir cinsiyet rolü görüşünden bağımsız olarak, azınlık erkek grubunun iktidar ve güç mücadelesi olarak ele almaktadır (Connell: 1998: 247). Dolayısıyla hegemonik erkeklik, geleneksel olarak atfedilen biyolojik cinsiyetin aksine, toplumsal süreçte

gerçekleşen iktidar örüntülerinin bir inşasıdır. Bu bağlamda en genel ifadesiyle hegemonik erkeklik "iktidarı elinde tutan erkeklerin sahip olduğu erkeklik imgesi" (Sancar, 2016: 30) olarak nitelendirilmektedir. Sancar'a göre (2016: 30) hegemonik erkekliğin haritası şöyle çizilmektedir: *Genç, kentli, beyaz, heteroseksüel, tam zamanlı bir iş sahibi, makul ölçülerde dindar, spor dallarının en azından birisini başarılı olarak yapabilecek düzeyde aktif bedensel performansa sahip erkeklerin temsil ettiği erkeklik.* Connell de (1998: 249) hegemonik erkekliğin, heteroseksüel yönünün en ayırt edici özelliklerinden biri olduğuna vurgu yapmaktadır.

Connell (1998: 247), ilişkilerin ve etkileşimlerin yüz yüze sürdürüldüğü yapılarda ve ortamlarda, hegemonik erkekliğin oldukça kamusal olduğunu belirtmektedir. Aynı şekilde, hegemonyanın, devlet, din, medya, kültür, piyasa, ordu, aile vb. ile desteklendiğini ve meşrulaştırıldığını bu bağlamda da kurumsallaştığının altını çizmektedir (Sancar, 2016:40).

Hegemonik erkekliğin kamusal yönü, mevcut iktidarlar yani devletler tarafından da pekiştirilmektedir. Baskın iktidarların kurumlarının da patriarkal olması, kamusal alanlarda cinsiyet ayrımını daha görünür hale getirmektedir. Kamusal alanların tasarlanmasında erkeklik pratiklerinin daha görünür olması, kadınların kamusal alanda bedenleri üzerinden de siyaset yapılmasına fırsat tanımaktadır. Dolayısıyla, kadınlar özel alanın ayrılmaz bir parçası haline gelmektedir. Ayrıca, kamusal alandaki hegemonik siyaset ve temsiliyet biçimleri, din ve aile kurumları kadınlar üzerindeki meşru baskı araçlarıdır. Baskın hegemonik ideoloji de var olan baskı araçları ile kadınları özel alanla sınırlandırmaktadır. Özel alanda, kadınların bakım emekleri, ev ve temizlik işleri cinsiyetçi iş bölümü çerçevesinde doğallaşmaktadır. Dolayısıyla özel alanda harcanan, ev içi ücretsiz emek, görünmez hale gelmektedir. Bu bağlamda, kadınların kamusal alanlarda ya görünürlüğü azalmakta ya da katılımları kısıtlı kalmaktadır. Kamusal alanda, hegemonik erkekliğin sınıfsal örüntülerinin, iktidar, kültür, toplumsal cinsiyet veya mevcut siyasal ideolojiyle desteklendiğini ve ağlarının bu şekilde genişlediğini söylemek mümkündür.

1.1.6. Mekânın Cinsiyetinden Cinsiyetin Mekânına

Mekân, çeşitli yapıları ve alanları içinde barındıran, yaşatan, dinamik ve etkileşimli bir mücadele alanıdır. Mekândaki ilişki biçimleri ve cinsiyet ayrımı, mekânı toplumsal cinsiyet üzerinden okumaya gerekli kılmaktadır. Gündelik yaşam pratikleri ve deneyimleri sonucu mekâna dair bazı anlamlar üretilmektedir. Mekânı deneyimleme şekli de mekânı tanımaya ve tanımlamaya itmektedir. Dolayısıyla mekanların cinsiyet kimliği kazanması, farklı cinsiyetlerin mekânı yeniden üretmeleri ile ilişkilidir.

Mekânlardaki hegemonik üstünlük, mekânların sahiplenilme ve tasarlanma biçimleriyle doğrudan ilişkilidir. Kamusal alanların hangi ihtiyaçlara yönelik inşa edildikleri ve kimlerin çıkarlarının gözetildiği, mekandaki iktidar biçimlerini ifade etmektedir. Dolayısıyla mekânlarda üretilen politik argümanları, toplumsal cinsiyet perspektifinden bağımsız düşünmek mümkün olmamaktadır.

Mekanlardaki cinsiyet ilişkilerinin çelişkisi nedeniyle mekân tartışmalarında kadınların konumunu tartışmaya açan ilk çalışmalar 1970'lerde ortaya çıkmaktadır. 1980'lere doğru ise mekân çalışmalarında, coğrafya disiplinine ihtiyaç duyulmuştur. Özellikle, 1960'ların sonlarındaki toplumsal radikalleşmeyle kadınların kamusal alanlarda istihdama katılımı, 1970'lerdeki kent bilimi, kent planlaması ve coğrafya disiplinlerinin gelişmesi sebebiyle, mekân ve toplumsal cinsiyet paradigmasına eğilimleri artırmıştır (Alkan, 2017: 13-14).

Kadınların coğrafya disiplinindeki konumuna ilk değinen makale 1973 yılında Pat Burnett tarafından yazılmıştır. Burnett, mekanlarındaki iktidar ilişkilerine değinerek, mekânsal ve toplumsal yapılardaki eşitsizliklere dikkat çekmiştir (Rose, 1993: 3). 1980'li yıllarda ise feminist coğrafya ile ilgili ciddi adımlar atılmaya başlamıştır. Genel olarak toplumsal cinsiyet, mekânsal ayrışma, eşitsizlik ve patriyarka feminist coğrafya disiplinin inceleme alanı olmuştur. Bu süreçte, kırsal ve kentsel kesimlerde ampirik çalışmalar yapılarak, kadınların bu alanlardaki deneyimleri incelenmeye başlanmıştır. Kent ölçeğinde çok sayıda yapılan saha çalışmalarındaki

temel amaç, mekanlardaki kullanım farklılıkları ve kadınların mekânsal statülerde ikinci vatandaş konumunu ortaya koymaktır (Tuncer, 2012: 81).

Feminist coğrafyacılar, mekân ve toplumsal cinsiyet ilişkisini irdelerken, mekânın cinsiyetten bağımsız olmadığı savını öne sürmektedir. İnşa edilen cinsiyet kimliği ve atanan roller mekânda bir değişken olarak işlev görmektedir. Çünkü mekanların, yapıları, isimleri, kullanım değerleri ve sembollerinde cinsiyet değişkenleri önemli rol oynamaktadır. Bu anlamda özel ve kamusal alan ayrımı, mekanlara atfedilmiş cinsiyet ilişkisinin en belirgin özelliği olmaktadır (Cantek, 2021).

Kadınların cinsiyet atfedilmiş mekanlarla ilişkili yaşadıkları sınırlılıklar ve bunlarla baş etme, direnme ve güçlenme yöntemleri toplumsal cinsiyet algısıyla birebir bağlantılıdır. Lordoğlu (2018: 143), toplumsal alan ve mekân arasında karşılıklı inşaya dayanan bir ilişkiden bahsederek, mekân ve toplumsal cinsiyet ilişkileri de *"karşılıklı ve sürekli olarak birbirini inşa eden, çeşitlenip farklılaşan birbirlerinden bağımsız ele alınması mümkün olmayan süreç"* olarak aktarmaktadır. Bu bağlamda kadınların kamusal/özel alanlarda ahlaki denetim veya izlenmeye karşı geliştirdikleri baş etme yöntemlerini stratejiler, taktikler ve performans olarak aktarmaktadır. Ona göre stratejiler, kadınları üzerinde hissettikleri baskı veya kamusal alanlardaki hegemonik güç vb. üzerinden geliştirdikleri yol ve yöntemlerdir. Strateji ile birlikte taktikler gelişir ve kamusal alanlara yayılmış eril tahakküme karşı bir direnç oluşmaktadır. Bu direnç durumu ise zamanla performansı ortaya çıkarmaktadır.

Kadınların kentsel mekanlardaki görünürlüğü hegemonik mekânsal düzenlemelerle de meşrulaştırılmaktadır. Mekânsal düzenlemede toplu taşıma saatleri, ışıklandırma vb. hizmetlerin ayarlanmasının arkasında cinsiyetlendirilmiş mekânlar yatmaktadır. Dolayısıyla Alkan'ın (1999: 4) "mekânsal olanın değişebilmesi, büyük ölçüde mekânsal olmayanın değişmesiyle ilişkilidir. Dönüşmesi gereken binlerce yıllık ataerkil gelenektir" ifadesiyle mekanların alt metnindeki cinsiyet kimliğini hegemonik erkeklik olarak okumak mümkündür.

Kamusal/özel alan ikiliği mekanlara atfedilen cinsiyet kimliği ile iyice ayrışmaktadır. Kadınları özel alanın ve hanenin öznesi kabul eden erkek egemen bakış, kamusal alanda ikincil konuma itmektedir. Öyle ki kamusal alanda kurulan ortak ilişkiler ve mekanlarda dahi görünmez sınırlar yaratılmaktadır. Bu sınırlar, yasa, aile devlet, din gibi kurumlar aracılığıyla da meşrulaştırılmaktadır (Cantek, 2021), Dolayısıyla mekanların cinsiyet kimliğinden sıyrılması ve cinsiyetsiz soyut bir kavram haline dönüşmesi, kamusal alanlarda kadınların görünürlüğü ve TCE'ye dair ilke ve standartların belirlenmesi ile mümkün olmaktadır.

1.2.TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNDE İLKE VE STANDARTLAR: ULUSLARARASI BELGELER

TCE'yi sağlamaya, kadınların ve toplumlardaki diğer dezavantajlı grupların maruz kaldığı ayrımcılıkların önlenmesine yönelik uluslararası belge ve sözleşmelerin önemi büyüktür. Çalışmanın bu bölümünde bahsi geçen tüm belgeler, insan haklarının temel belgesi niteliğinde olan İHEB'in izlerini taşımaktadır. TCE'yi sağlamada kadın ve kent hakları açısından günümüzde hala önemini koruyan sözleşmelere bu başlık altında vurgu yapılacaktır.

1.2.1. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme (CEDAW)

Kadınların insan haklarına, TCE, kadın haklarının güvenceye alınmasına ve toplumda kadınlara yönelik her türlü ayrıştırmanın önüne geçilmesine odaklanan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme (CEDAW) BM tarafından 18 Aralık 1979'da kabul edilmiş olup 3 Eylül 1981 tarihinde ise yürürlüğe girmiştir. 14 Ekim1985 yılında ise Türkiye tarafından da imzalanmış, dönemin Türk Medeni Kanunu'nun bazı maddeleri gerekçe gösterilerek bağdaşmadığı gerekçesi ile çekimser kalınmıştır (Ayata vd, 2010: 62). Çekince konulan düzenlemeler, kadınların erkeklerle aynı hukuki ehliyete ve haklara sahip olması, malların eşit dağılımı, evlilik ve aile ilişkileri ile ilgili medeni hukuk konularıdır (Özçelik: 2017: 323). Sözleşmenin orijinal içeriğinde "elimination" kelimesine yer verilmiştir. Türkçe karşılığı "ortadan

kaldırmak" olan kelime yerine "önlemek" ifadesine kullanılmıştır ve bu ifade sözleşmedeki tam ifadeyi karşılamamaktadır (Dinçkol, 2005: 108).

Sözleşmenin amacı, kadınların toplumda karşılaştığı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasını sağlamak, maruz kalmasını önlemek, bu anlamda somut adımlar atmak, üye devletlerin TCE'ye odaklanmasını sağlamak, kadın haklarının geliştirilmesini sağlamaktır. CEDAW bu anlamda üye devletleri, kadınlara karşı ayrımcılığı önlemede etkin ve somut projeler uygulamaya, ayrımcılığın önlenmesine dair tedbirler almaya, buna yönelik çalışmalar yapmaya ve raporlar sunmaya yükümlü kılmaktadır. Sözleşme, taraf olan devletlerin, İHEB'i de göz önünde bulundurarak, temek hak ve hürriyetlere ilişkin hakların, TCE sağlanarak ve kadın ve erkek eşitliğine göz önünde bulundurularak ayrıştırmanın önüne geçilmesini, aynı zamanda ekonomik, sosyal, kültürel, politik vb. her türlü hakkın kadınlara tüm alanlarda olanak sağlanmasını gerektiğinin önemine vurgu yaparak üye devletlerin taahhütlerde bulunmasını hukuken ve fiilen yükümlü kılmaktadır (Ayata vd, 2010: 62).

Sözleşmenin birinci bölümünde "kadınlara karşı ayrımcılık" terimine yer verilmiş ve kadınlara karşı olan bu ayırımcılığın hak eşitliği, insanlık onuru ilkelerinin ihlali olduğunun altı çizilerek, ayrımcılığın kaldırılması yönünde sınırların net bir biçimde çizilmesine vurgu yapılmıştır:

"İşbu sözleşmenin amaçları bakımından, "kadınlara karşı ayrımcılık" terimi, kadınların medeni durumunu gözetilmeksizin, kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve diğer sahalardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayrım, dışlama veya kısıtlama anlamına gelmektedir." (United Nation, 2022)

CEDAW kadınların her alanda karşılaştığı ayrımcılığın uluslararası bir mesele olduğunun, bu anlamda ayrımcılığın tasfiye edilmesinin önemi üzerinde durmuştur. Dolayısıyla sözleşme, dünyadaki tüm kadınlar için *"kadınların insan hakları bildirgesi"* niteliğini taşımaktadır (Acar, 2003: 21). Sözleşme ayrıca kadın haklarının

"evrenselliği" ve "bireyselliği" ilkelerine dayanmaktadır. Buna göre sözleşmenin herhangi bir sınır tanımaksızın her alanda bütün kadınları kapsadığını ve birey olarak toplumsal farklılık ve statü fark etmeksizin bütün kadınlara uygulanması gerektiğinin altı çizilmektedir (Acar, 2010: 17). BM tarafından 6 Kasım 1999 tarihinde ise ana sözleşmeye "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayırımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşmeye İlişkin Seçmeli Ek Protokol" kabul edilmiştir.

1.2.2. Avrupa Kentsel Şartı

Kentli haklarının uluslararası alanda tartışılması 1980'li yıllara kadar dayanmaktadır. Bir metin olarak günümüze uzanması ise Avrupa Kentsel Şartı ile gerçekleşmiştir. Avrupa Konseyi tarafından Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Konferansı'nda 1992 tarihinde kabul edilen şart, sürdürülebilir kentsel politikalar için bir çerçeve oluşturmaktadır. Diğer uluslararası metinlerden farklı olarak, yerel yönetim birimlerinin imzasına açılmıştır (Pektaş ve Akın, 2020: 27). Şart, hakların gerçekleşmesi için, yerel yönetimlerin ve kent sakinlerinin dayanışma, hemşerilik ve sorumluluk bilinci içerisinde birlik olmaları gerektiğini bildirmektedir. Kent sakinleri; güvenlik, kirletilmemiş sağlıklı bir çevre, istihdam, konut, dolaşım, sağlık, spor ve dinlence, kültürlerarası kaynaşma, kaliteli bir mimari ve fiziksel çevre, işlevlerin uyumu, katılım, ekonomik ve sürdürülebilir kalkınma, mal ve hizmetler, doğal zenginlikler ve kaynaklar, kişisel bütünlük, belediyeler arası iş birliği, finansal yapı ve mekanizmalar ve eşitlik haklarına sahiptir.

Avrupa için önemli bir adım olan Avrupa Kentsel Şartı'nın kabulünden sonra geçen sürede, kentsel sorunların çözümü için temel belgeler kabul edilmiştir. Bu belgeler şartı bir el kitabı niteliğinde kabul ederek bir dizi kentsel politika üretmiştir. 2008 yılında, Avrupa Konseyi'nin Yerel ve Bölgesel Yönetimler Konferansı'nda Avrupa Kentsel Şartı- II (Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto) kabul edilmiştir. Şart, kentlerin ve kasabaların sorunları ile mücadele etmede yeni yaklaşımlar bulmaya çalışarak, ilk şarttaki bazı ilkeleri 2008 yılında yeniden tanımlama ve güncelleme gereği duymuştur. Bu şart ile yerel halkın, ekonomi, politika, teknoloji, kültür, kent güvenliğinden, konut, sağlık çevre vb. diğer tüm konularda katılım hakkı genişletilmiştir (Pektaş ve Akın, 2020: 34-35). Ayrıca kentsel planlamada yürütülen

politikaların temel amacının sosyal-mekânsal uyum olduğu vurgulanmıştır. Bu bağlamda kentsel mekanların dönüştürülmesinde, kentte yaşayan tüm bireyler için ortak bir yaşam alanı sunmakla birlikte, kent, içinde yaşayanların eline bırakılmıştır.

1.2.3. Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi (CEMR): Avrupa Yerel Yaşamda Kadın- Erkek Eşitliği Şartı

Yerel yaşamda kadın ve erkek eşitliğinin demokratik bir hak olarak kabul edilmesi ve yaşamın her alanında sosyal, kültürel, ekonomik, politik uygulamaların kanunen etkili şekilde uygulanmasına ihtiyaç duyulmuştur. Avrupa Konseyi, yerel ve bölgesel konular üzerinde kadın-erkek eşitliğini sağlamak amacıyla yerel yönetimlere hitaben, bu şartı hazırlama gereği duymuştur.

Şart 2005-2006 yılında, CEMR ortaklığıyla, 5. Topluluk Eylem Programı kapsamında ortaya koyularak, Avrupa Komisyonu tarafından da desteklenmiştir. Yönetişimin en önemli unsurlarının yerel ve bölgesel yönetimlerden geçtiğine vurgu yapan şart, günlük yaşamda, kentsel mekanların kullanımında kadın ve erkek eşitsizliğinin olduğunu, dolayısıyla eşitlikçi bir yaklaşımla yapısal değişikliklerin yapılmasının önemine vurgu yapmıştır. Yerel ve bölgesel eşitsizliklerin devamlılığına karşı mücadele edilmesinde en güçlü aracın, eşitlikçi bir toplum yaratmadan geçtiği ve kadın ve erkek eşitliğinin sağlanmasının özel bir önem taşıdığı belirtilmiştir. Ailede, eğitimde, kültürde, iş hayatında, kamusal alanların tümünde mevcut stereotiplerin var olması, yeni yaklaşımların uygulamaya konulmasını gerektirmiştir. Bu bağlamda somut adımların atılması ve günlük hayatta eşitlik ilkesinin somutlaştırılması gerektiği vurgulanmıştır (CEMR, 2006: 4). Bu bağlamda, 2005 yılında CEMR tarafından "Eşitlikçi Kent" projesi hayata geçirilerek, şartın temeli oluşturulmuştur. Proje Avrupa kentlerindeki yerel ve bölgesel yönetimler arasında iş birliklerinin kurulmasını, kadın-erkek eşitliği için politikaların üretilmesini sağlamıştır (CEMR, 2006: 5).

Şart, giriş ve başlangıç bölümlerinin ardından, 3 kısma ayrılmıştır. İlk bölümde "İlkeler", ikinci bölümde "Şartın Uygulanması ile İlgili Taahhütler", üçüncü bölümde ise "Demokratik Hesap Verebilirlik" başlıkları ve içerikleri yer almaktadır. Şartın ilk bölümündeki temel ilkeler şunlardır (CEMR, 2006: 6):

1. “**Kadın- erkek eşitliği temel bir haktır:** Yerel ve bölgesel yönetimler söz konusu hakkı tüm sorumluluk alanları dahilinde, her türlü ayrımcılığı- doğrudan veya dolaylı- önleme sorumluluğu da dahil, uygulamakla yükümlüdürler.

2. **Kadın-erkek eşitliği, çoklu ayrımcılık ve dezavantajlar hususlarının gerektiği biçimde ele alınmasını temin etmek:** Toplumsal cinsiyetin yanı sıra ırk, ten rengi, etnik ve sosyal köken, genetik özellikler, dil, din veya inanç, siyasi veya diğer görüşler, ulusal azınlık mensubu olma, mülkiyet, doğum, engellilik, yaş, cinsel yönelim veya sosyo-ekonomik statüye dayalı çoklu ayrımcılık ve dezavantajların kadın- erkek eşitliği konusu çerçevesinde dikkate alınması gerekmektedir.

3. **Kadınların ve erkeklerin karar alma süreçlerine dengeli katılımları demokratik bir toplum için ön koşuldur:** Kadın-erkek eşitliği hakkı gereği yerel ve bölgesel yönetimler, uygun tüm tedbirleri almak ve gerekli tüm stratejileri uygulamak suretiyle, karar alma süreçlerinin tüm aşamalarında kadınların ve erkeklerin dengeli katılımını ve temsilini sağlamakla yükümlüdürler.

4. **Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının tasfiyesi kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasında temel önem taşımaktadır:** Yerel ve bölgesel yönetimler, kadınların statüleri ve yaşam koşullarına dair eşitsizliklerin temelinde yer alan ve de kadınların ve erkeklerin politik, ekonomik, sosyal ve kültürel anlamdaki rollerinin eşitsiz değerlendirilmesine yol açan kalıp yargıların ve engellerin tasfiyesi yönünde çalışmalıdırlar.

5. **Yerel ve bölgesel yönetimlerin tüm faaliyetlerine toplumsal cinsiyet bakış açısının yerleştirilmesi kadın-erkek eşitliğinin ilerletilmesi için gereklidir**: Yerel nüfusun yaşamını etkileyen politikaların, yöntemlerin ve araçların geliştirilmesi aşamalarında toplumsal cinsiyet bakış açısı dikkate alınmalıdır. " TCE’nin ana plan ve politikalara yerleştirilmesi" ve "toplumsal cinsiyete dayalı bütçeleme" tekniklerinin uygulanması bu anlamda verilebilecek örneklerdir. Bu amaçla; kadınların yerel yaşam deneyimleri, hayat ve çalışma koşulları dahil, çözümlenmeli ve dikkate alınmalıdır.

6. **Eylem planları ve programları için gerekli kaynağın tahsisi kadın-erkek eşitliğinin ilerletilmesi için gereklidir:** Yerel ve bölgesel yönetimler eşitlik eylem planları ve programlarını hazırlamalıdır, bunların uygulanması için mali ve insan gücü kaynağının tahsis edilmelidir."

Bu ilkeler, şartın temelini teşkil etmekle birlikte, şartı imzalayan devletlerin, sözleşmede yazan tüm ilkelere uygun süreçler yürütmesini gerekli kılmaktadır (CEMR: 2006: 8) İlkeler şartın ana fikrini yansıtmaktadır. Ayrıca belgede, ülkeler açısından yaptırıcı gücü olan bölüm taahhütler kısmıdır. Şart eşitliğin sağlanmasına temel bir hak meselesi olarak yaklaşmış, ülkeleri bu anlamda adım atmaya davet etmiştir.

Şarta imza koyan taraflar, imza atıldıktan sonra iki yılı geçmemek şartıyla "Eşitlik Eylem Planları" hazırlayarak, kabul ve tasdik ederek uygulamakla yükümlüdür (CEMR: 2006: 9).

1.2.4. Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 11 Mayıs 2011 tarihinde İstanbul'da imzalaya açılan metin, İstanbul Sözleşmesi olarak da bilinmektedir. Türkiye'de 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe girmiş uluslararası bir sözleşmedir. Sözleşme 45 ülke ve AB tarafından imzalanmış, 11 Mayıs 2011 tarihinde ise sözleşmeye ilk imza atan devlet Türkiye olmuştur. İmza atan tarafların, sözleşmenin hükümlerini etkili bir biçimde uygulamalarını ve uymalarını sağlamak için spesifik bir izleme uzman grubu oluşturulmuştur. Ülkelerin sözleşme adına vermiş oldukları taahhütler, bağımsız olan Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddete Karşı Eylem Uzmanlar Grubu (Group of Experts on Action Against Violence Against Women and

Domestic Violence-GREVIO)[3] tarafından kontrol edilip, izlenmektedir (Bukak, 2020). Sözleşmenin amaçları şunlardır:

I. Kadınları her türlü şiddete karşı korumak ve kadına karşı şiddeti ve aile içi şiddeti önlemek, kovuşturmak ve ortadan kaldırmak;

II. Kadına karşı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve kadınları güçlendirmek de dahil olmak üzere, kadınlarla erkekler arasında önemli ölçüde eşitliği yaygınlaştırmak;

III. Kadına karşı şiddet ve aile içi şiddetin tüm mağdurlarının korunması ve bunlara yardım edilmesi için kapsamlı bir çerçeve, politika ve tedbirler tasarlamak;

IV. Kadına karşı şiddeti ve aile içi şiddeti ortadan kaldırma amacıyla uluslararası iş birliğini yaygınlaştırmak;

V. Kadına karşı şiddet ve aile içi şiddetin ortadan kaldırılması için bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesi maksadıyla kuruluşların ve kolluk kuvvetleri birimlerinin birbiriyle etkili bir biçimde iş birliği yapmalarına destek ve yardım sağlamaktır.

20 Mart 2021 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanan 3718 Sayılı Cumhurbaşkanı Kararnamesi ile İstanbul Sözleşmesi'nin Türkiye Cumhuriyeti adına 9 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 3. maddesi gereğince feshedildiğine karar verildiği duyurulmuştur. Kadınlar bu tarihten itibaren sürdürdükleri eylemliliklerini devam ettirmiş ve feshin hukuksuzluğuna dair kararına itiraz etmek için eylem çağrıları yapmışlardır. Bu süreçte sözleşmenin kadınlar, çocuklar, LGBTİ+'lar için önemi, Cumhurbaşkanı Kararnamesi ile kadınların talep ettiği cinsiyet eşitliği, şiddetsiz yaşam isteğinin mevcut hükümet tarafından yok sayıldığı geniş kadın kitleleri tarafından tartışılmıştır. Diğer yandan da Cumhurbaşkanı'nın böyle bir yetkisi olmadığı üzerine yoğun tartışmalar sürdürülmüştür. Dolayısıyla, barolar, hukukçular, avukatlar ve akademisyenler birden fazla hukuki argümanla bir milletlerarası sözleşmenin Cumhurbaşkanı Kararnamesi ile feshedilemeyeceğini, Cumhurbaşkanı'nın böyle bir yetkisi olmadığından yapılan fesih işleminin de geçersiz olduğunu belirtmişlerdir. Ancak tartışmalara, kadınların itirazına, hukuki

[3] GREVIO, Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin uygulanmasını sağlayan ve bağımsız uzmanlar tarafından izlenen mekanizmadır.

değerlendirmelere rağmen Cumhurbaşkanlığı geri adım atmamış ve 1 Temmuz 2021'de çekilme kararı resmen yürürlüğe girmiştir.

İstanbul Sözleşmesi'nin fesih kararının yayımlandığı tarihinden sonra Danıştay'da fesih kararının iptali için T.C. Cumhurbaşkanlığı'na karşı dava açılmıştır. Bu davada temel olarak öncelikle fesih kararının hukuksuzluğu, cumhurbaşkanının milletlerarası sözleşmeleri feshetme yetkisinin olmaması yanında İstanbul Sözleşmesi'nin kadınlar, çocuklar, LGBTİ+ lar için neden önemli olduğu ve fesih kararının yaratacağı tahribat ve toplum düzeni de tartışılmıştır. Danıştay'da açılan yüzlerce yürütmenin durdurulması talebiyle iptal davaları açılmıştır. Açılan davaların duruşmaları haftalarca Danıştay'da yapılmış olup duruşmalara hem yüzlerce kadın avukat katılmış hem de binlerce kadın da davalara sahip çıkmak için duruşmaları takip etmiştir. Açılan yüzlerce iptal davasında öncelikle talep edilen yürütmenin durdurulması talebi incelenmiştir. Bu talep Danıştay 10. Dairesi'nce reddedilmiş ve ret kararlarına yapılan itirazları inceleyen Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu (İDDK) da itirazları reddederek yürütmenin durdurulması taleplerini kesin olarak reddedilmiştir.

Yürütmenin durdurulması taleplerinin reddi kesinleştikten sonra dava da esasa girilmiştir. Bu davanın esası kısmında fesih kararının hukuka aykırılığı, cumhurbaşkanının idari işlem yetkisi, sözleşmenin önemi, fesih kararının ardında yatan siyasi sebepler, milletlerarası sözleşmelerin fesih süreci, milletlerarası sözleşmeleri imza ve fesih yetkisi, sözleşmenin fesih kararının özellikle kadınların hayatlarında yaratacağı eşitsizlik, şiddete karşı hukuki koruma mekanizmalarının önemi, demokratik ülkede olması gerekenin sözleşmelerin uygulanması gerekliliği ve hayatın her alanında TCE için verilen kadın mücadelesi gibi birçok konuda davacı vekilleri esasa ilişkin heyete karşı savunmalarını yapmışlardır. Duruşmalara öldürülen kadınların aileleri de katılmıştır. Haftalar süren esasa ilişkin tüm davacıların savunmalarının ardından Danıştay 10. Daire dosya savcıları iptal davalarına ilişkin mütalaa vermiştir. Danıştay savcılarının mütalaası Cumhurbaşkanı Kararnamesi'nin hukuksuz olduğu ve fesih kararının iptal edilmesi gerektiği yönünde olmuştur. Bu mütalaanın ardından avukatlar, kadınlar ve iptali için çaba harcayan tüm bireyler için bir umut doğmuş olup, fesih kararının iptaline karar verilebileceği yönünde bir beklenti

de doğmuştur. Ancak Danıştay 10. Dairesi 2 üyenin karşı oyuna karşı, 3 üyenin oy çokluğuyla aldığı kararla, sözleşme fesih kararının iptaline ilişkin açılan davaları reddetmiştir. Ret gerekçesinde, Anayasanın 104. maddesine göre, uluslararası anlaşmaları onaylama yetkisinin açıkça Cumhurbaşkanına verildiği ve bu nedenle yapılan işlemin hukuka uygun olduğuna karar vermiştir. Sözleşmenin fesih kararının iptal edilmesi gerektiğini düşünen ve ret oyu kullanan üyelerin karşı oy gerekçeleri ise *"TBMM'nin 'uygun bulma kanunu' uyarınca onaylanarak yürürlüğe giren uluslararası sözleşmelerin sadece yürütme organı işlemiyle feshedilmesi mümkün değildir. Bu itibarla, TBMM'nin 'uygun bulma kanunu' uyarınca onaylanarak yürürlüğe giren bir uluslararası sözleşmenin feshi ancak TBMM'nin 'uygun bulma kanununu' yürürlükten kaldırması veya sona erdirmeyi uygun bulduğuna ilişkin yeni bir kanun çıkarması sonrasında alınacak bir Cumhurbaşkanı kararı ile mümkün olabilecektir. Bu nedenle dava konusu Cumhurbaşkanı Kararında yetkide ve usulde paralellik ilkesi uyarınca hukuka uyarlık bulunmadığı sonucuna varılmıştır."* şeklinde olmuştur. Davacılar Danıştay'ın vermiş olduğu bu ret kararına karşı süresi içerisinde Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'na itiraz etmiş ve kararın kaldırılarak sözleşme fesih kararının iptaline karar verilmesi gerektiğini bir kez daha itirazlarında belirtmişlerdir (Independent, 2023). Bütün uğraşlar sonrası gelinen noktada 2023 yılı içerisinde Danıştay, İstanbul Sözleşmesi'nin kaldırılmasının hukuka uygun olduğuna yönelik karara karşı temyiz başvurusunu reddetmiştir. Sözleşmenin yerine pazarlık konusu yapılan 6284 sayılı kanun, güvence olarak gösterilmiş ve başvuruda belirtilenin aksine İstanbul Sözleşmesi'ne tabi olmakta kamu yararı olmadığı savunulmuştur. Karar oy çokluğu ile alınmış olup, karşı oyda İstanbul Sözleşmesi'nin TCE'yi de içeren ve kapsamlı bir niteliğe sahip olduğu vurgulanmıştır. Sözleşmenin içeriğinde *"özel durumlar için korunması yapılan kişiler"* var olduğu ve *"hamile kadınları ve küçük çocuklu kadınları, zihinsel veya bilişsel bozuklar da dahil olmak üzere engelli kişileri, kırsal veya ücra alanlarda yaşayan kişileri, madde bağımlılarını, seks işçilerini, ulusal veya etnik azınlık geçmişi olan kişileri, kaçak göçmenler ve mültecileri, LGBTİ+'ları, HIV pozitif ve evsiz bireyleri, çocukları ve yaşlıları"* kapsadığı belirtilmiştir. Ayrıca, sözleşmenin hukuka aykırı feshi nedeniyle Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne bildirim yapılması gerekliliği üzerinde durulmaktadır (Evrensel, 2023).

1.3. KAMUSAL ALANLARDA TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNİN SAĞLANMASI

1.3.1. Kentsel Mekânlara Erişimde Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

Kentte yaşayan her birey kentli haklarına sahiptir. Kadın ve erkeklerin biyolojik cinsiyetlerine göre farklı rol, görev ve davranış biçimi atfeden toplumsal cinsiyet kavramı, kentsel yaşamda da karşımıza çıkmaktadır (Bingöl, 2014: 109). Genel olarak kamusal alanlar ve kentler, erkeklerin hakimiyeti altındadır. Patriarkal sistem, sadece özel alanda kadınlara hakimiyet kurmakla kalmamakta, aynı zamanda kadınların kamusal alanlardaki görünürlüğü ve hareketliliğini de kısıtlamaktadır. Kentsel mekanların eril bakış açısıyla tasarlanması, kentsel hizmetlere ulaşımda erkeklerin konforuna öncelik tanınması ve yerel karar alma süreçlerinde erkek sayısının fazlalığı, kamusal alanlardaki erkek tahakkümünün bir sonucudur. Dolayısıyla, mekân soyut bir tanım olmanın da ötesinde, cinsiyet atfedilmiş bir varlık olarak tasvir edilmektedir.

Kentsel mekanlar, toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikler nedeniyle kadın ve erkeklerin faklı deneyim biçimlerini içermektedir. Toplumsal cinsiyetin dayattığı roller, kadınları kamusal alanlarda daha dezavantajlı konuma sürüklemektedir. Kentlerdeki eril iktidarın otoritesi, kadınları özel alanla sınırlamaktadır. Ev işleri, çocuk ve yaşlı bakımı gibi pratik toplumsal cinsiyet gereksinimlerine mecbur bırakılan kadınlar, ancak eve dair ihtiyaçları giderme adına kamusal alanlarda haraketlilik sağlamaktadır (Alkan, 2005: 61-62). Kadınların kamusal alanları kullanımında, cinsiyetçi iş bölümü ve kurumsallaşmış cinsiyetçiliği ortadan kaldırmak için ise stratejik toplumsal cinsiyet gereksinimlerine ihtiyaç vardır. Stratejik süreç, pratik sürece göre toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kalkmasında daha uzun süreli bir etki yaratmaktadır. (Sumbas, 2013: 34). Bu bağlamda toplumsal cinsiyet rollerinin yarattığı eşitsizliğin her alanda çözülmesi için, pratik- stratejik politika ve planlama süreçleri gerekmektedir.

Kadınların kentsel mekanlardan izole edilmesi, kentleri kadını dışlayıcı bir tasarıma zorlamaktadır. Dolayısıyla kentle ilgili bilgi ve planlama, kamusal alanın

iktidarını elinde tutanlara göre düzenlenmektedir (Kaypak, 2014: 349). Halbuki, kentsel haklar, kentte yaşama, barınma, çalışma, özgürce hareket edebilme hakkını, tüm bireyler için sunmaktadır. Bu haklar özel alanın sınırlarını aşan, en temel insan haklarını içermektedir. Bu anlayışla, kadınların kente ait olma talepleri, kent hareketleri, kadınların demokratik katılımları ve kadın örgülerinin katılımı ile bütünleşmektedir (Wekerle, 2004: 249).

1.3.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Yerel Yönetimlerin Rolü

Geleneksel toplumlardaki cinsiyet normlarının özellikle kadınlara atfettiği roller ve değerler doğrultusunda gelişim gösteren kentsel mekanlar, çoğunlukla erkeklerin ihtiyaçlarına göre şekillenmiştir. Günümüz toplumunda ise kadınların kentsel mekanlara katılımlarının artmasıyla, yerel yönetimlerin mekânsal planlamadaki tutumunda kadınların da ihtiyaçları ve beklentilerini gözetilmesi anlayışı ortaya çıkmaktadır (Ateş vd 2018: 137).

Yerel yönetimler, mekânsal, toplumsal, sosyo-ekonomik, kültürel olarak ortak sorunların çözümünde ve ihtiyaçların giderilmesinde etkin bir yapılanmadır. Aynı zamanda, planlı, düzenli ve güvenilir bir çevre yaratan, sağlık, eğitim, barınma, özgürce dolaşma hakkını sunan, sosyo-kültürel etkinliklere katılımımızı kolaylaştıran ve bunların gerçekleştirirken yerele ilişkin temsil ve katılımı destekleyen birimlerdir (Ateş vd 2018: 138).

Yerel yönetimlerin, ortak ihtiyaç ve sorunları çözmede ilk kaynak olması sebebiyle mekânsal planlamadaki rolü oldukça büyüktür. Kamusal mekanlarda, kadın ve erkeklerin farklı ihtiyaçlarının olması ve yerel hizmetlerdeki kadınlara yönelik politikaların yokluğu, mekânsal planlamada kadınları ikinci plana atmaktadır. Dolayısıyla, yerel yönetimler mekânsal planlamada toplumdaki farklı ihtiyaçları ve beklentileri gözetmekle sorumludur. Bu düzenlemeler yalnızca kadınlara yönelik değil, TCAA politikaları izlenerek uygulanmaktadır. Diğer yandan kadınların özel alandaki konumu ve bakım yükümlülüğü düşünülürse, görece dezavantajlı konumda oldukları görülmektedir. Bu anlamda kadınların kamusal mekanlara katılımında,

merkezi yönetimlerin dışında yerel yönetimlerin politika üretme sürecinde aktif rol alması önem arz etmektedir (Ateş vd. 2018: 138).

Yerel yönetimler genel olarak yerel halka en yakın hizmet noktası olma özelliği taşımaktadır. Merkezi yönetimlerde olduğu gibi, yerel yönetimlerde de halk kendilerini temsil edenleri demokratik şekilde seçebilmektedir. Yerel düzeyde birimlerin ve kadroların oluşturulmasında ise kadın temsili önemlidir. Kadınların karar ve temsil organlarında yer alması da mekânsal planlamada etkilidir.

Kadınların kamusal alanların yaygın kullanıcıları olduğu düşünülürse, yerel hizmetler ve kent yönetiminde aktif rol alması oldukça önemlidir. Kamusal mekanların cinsiyet körü bakış açısıyla düzenlenmesi, mekânsal planlamada kadın temsilini azaltmaktadır. Sosyal, kültürel, politik ve ekonomik kararlarda kadın temsilinin olmadığı bir yerel yönetim anlayışı ise dışlayıcıdır. Dolayısıyla, kadınların yerel yönetimlerin karar mekanizmalarına katılımını teşvik edecek her uygulama önem arz etmektedir.

1.3.3. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü

Kentsel mekân ve sivil toplum birbirinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bayhan'a (2002: 4) göre "sivil toplum" terimi, "şehir adabını" içerir. Yani, "sivil toplum"daki "sivil"in kökü, şehir hayatının beraberinde getirdiği hakları ve yükümlülükleri ifade etmektedir. Günümüzde sivil toplum kuruluşları/örgütleri, resmi/devlet kurumlarından bağımsız olarak, kâr amacı gütmeyen, gelirleri belirli amaçlara yönelik harcanan, sosyal, kültürel, politik, hukuki, çevresel vb. amaç çerçevesinde örgütlenen kuruluşlardır. STK'lar, aynı zamanda, toplumsal sorunlara karşı söylem geliştirecek, örgütsel, ekonomik ve ideolojik yapıdadır, gerekirse egemen iktidarın ürettiği politikaları yeniden düzenleyecek veya değiştirecek sivil gücü temsil etmektedir (Bayhan: 2002: 6).

Yerel hizmetlerin, TCE perspektifinde sunulmasına yardımcı en önemli aktörlerden biri de STK'lardır. Yerel eşitliğin sağlanması, mevcut durumun analizi,

izlenmesi ve değerlendirilmesine kadar geçen tüm süreçte özellikle yereldeki kadın STK'ların katılımı önemlidir. Tekinbaş'ın da (2015: 126) belirttiği üzere, *"sivil toplumun parçası olmadığı hiçbir kamu politikası gerçekçi ve uygulanabilir olmayacaktır. Bunun en temel sebebi, kadı n sivil toplum örgütlerinin bizatihi yerelde yaşayan kadınların örgütlenmiş temsilcileri olmasıdır."* Dolayısıyla, STK'ların doğrudan katılımı, TCE'nin ortak dilini oluşturmak ve yerelde eşitliğin sağlaması adına gereklidir (Tekinbaş: 2015: 127).

1.3.4. Yerel Eşitliğin Sağlanmasında Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme (TCDB)

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme (TCDB), bütçe sürecinde kadınların ve erkeklerin ihtiyaçları dikkate alınarak, hakkaniyetli biçimde bütçenin yeniden değerlendirildiği, düzenlendiği ve yapılandırıldığı bir stratejidir. TCDB, ayrı bir bütçeleme veya kadınlara daha fazla bütçe ayırma anlamına gelmemektedir. Aksine, cinsiyete göre ayrıştırılmış verileri toplayıp, analizlerini yapmaktadır (UN WOMEN, 2015).

Günümüzde bütçeleme sistemleri daha şeffaf, hesap verilebilirlik ve eşitlik kavramları üzerinden şekillenmektedir. Bu sistemler, kurumların istedikleri hedefe daha etkin ulaşmalarını desteklemektedir (Meriç, 2007: 59). Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme de TCAA'nın önemli bir bileşenidir. Ayrıca, TCDB ana akımlaştırma politikasında araç olmaktan ziyade, politikanın tam da kendisini içeren bir süreçtir (Tekinbaş: 2015: 37)

Kadınların ve erkeklerin farklılaşan ihtiyaçlarını gidermede bütçenin hakkaniyetle paylaşılmaması, cinsiyet körü bakış açısı bir bütçeleme sistemini veya cinsiyet nötr (yansız) hizmet anlayışını beraberinde getirmektedir (Sargın, 2013: 53). Yerel kurumların bütçeleri, TCE'yi yerelde sağlamanın en büyük araçlarından biridir. Dolayısıyla kaynak tahsisi farklılaşan ihtiyaçların dışında, kadınların özelinde de yapılan çalışmalarda hakkaniyetli biçimde dağıtılmalıdır.

Kadınların kentsel mekanlara ilişkin deneyimleri, kamusal alanlardaki hareketliliği ile ilişkilidir. Kentsel mekanlara ve yerel hizmetlere erişimde kadınlar, erkeklere oranla daha geride kalmaktadır. Kentsel mekanların toplumsal cinsiyet körü bakış açısıyla düzenlenmesi, yerel hizmetlerin kadın-erkek eşitliğinden perspektifinden uzak hizmet sunmaları kadınları ikinci vatandaş konumunda bırakmaktadır. Dolayısıyla yerel hizmetlere erişimde, plan, proje, uygulama veya politika üretim sürecine gereksinim vardır. Uluslararası belgeler ve anlaşmalar bu süreçlerin temelini oluşturmaktadır.

Yerel yönetimlerin eşitliği sağlanmasında TCAA önem taşımaktadır. Bu noktada, sadece kadınları değil, toplumdaki kadın ve erkeklerin farklı ihtiyaçları gözetilerek, buna uygun pratik ve stratejik yöntemlerin belirlenmesi gerekmektedir. Bu kısımda devreye ise yerel eşitlik mekanizmaları girmektedir. TCE'nin yerelde sağlanması adına araç ve mekanizmaların uygulanması, mevcut eşitsizliklerin giderilmesinde çözüm niteliği taşımaktadır.

Toplumsal cinsiyete duyarlı plan ve programları uygulama sürecinde devlet, yerel yönetimler, STK'lar, kadın örgütleri vb. kurumların katılımı, sürecin paydaşlar tarafından sağlıkçı şekilde ilerlemesini sağlamaktadır. Kadınların yerel karar mekanizmalarına dahil olması, kentsel mekanlara dair sorunların somutlaşmasını sağlamakla birlikte, sorunlara doğrudan çözüm üretmeye yönelik etkili bir iletişim biçimini de sunmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

KADIN DOSTU KENTLER VE ULUSLARARASI UYGULAMA ÖRNEKLERİ

2.1. KADIN DOSTU KENTLER

Kent kavramı sahip olduğu özelliklere göre farklı tanımları, kendine özgü bileşenleri bulunan ve içinde barındırdığı insanlar açısından geniş bir yerleşim yeridir. Kırsal alanlardan ekonomik, kültürel, sosyal, hukuksal ve demografik olarak ayrılmaktadır. Kent kavramı içerisinde kültürel farklılıkları, etnisite çeşitliliğini, toplumsal hareketliliği, sürekli değişimi, üretimi, dağıtımı vb. barındırmaktadır (Keleş, 2015: 109). Kentleşme, dar anlamda kentte yaşayan nüfusun artması anlamına gelmektedir. En geniş tanımıyla kentleşme, sanayileşme ve ekonomik faaliyetlere bağlı olarak kentlerin nüfus ve fiziki olarak büyümesi, sosyal yapının dönüşmesi, iş bölümü ve örgütlenme sürecinin artmasıyla ekonomik, siyasal ve toplumsal değişime işaret etmektedir. Bu anlamda kentleşme geçmişten geleceğe zaman içindeki değişimdir (Keleş, 2015: 35-36). Kentli hakları ise, çalışmanın Birinci Bölümünde aktarıldığı üzere: Ekonomik, kültürel, toplumsal, bireysel hakların kentsel mekânda gerçekleştirilmesidir. Kentli hakları, kentlinin bir birey olarak sahip olduğu hareket etme, etkinlik yapma, serbestçe dolaşma hakkını bireyler arasında ayrım yapmaksızın tanıyan hakların ve kentin çevresel ve kentsel değerleri üzerindeki haklarının bütününü kapsamaktadır (Pektaş ve Akın, 2010: 23). Herkes kentsel mekânda kamu hizmetlerini almaya, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını gidermeye, etkileşimde bulunmaya, örgütlenmeye, dolaşmaya, oturmaya veya dinlemeye hak sahibidir. Dolayısıyla devletler, kamu kurumları veya STK'lar, herhangi bir ayrım yapılmaksızın, cinsiyetlendirilmiş mekânlar yerine TCE'ye uygun mekanizmalar geliştirerek kentsel ve mekânsal planlama yapmaya zorunlu kılınmaktadır.

Kentsel mekânlarda nüfusun büyük çoğunluğunu kadınların, çocukların, engellilerin vb. kırılgan grupların oluşturulmasına rağmen, mekânsal planlamalar

iktidarı elinde bulunduran belli bir kesimin kararları, çıkarları ve konforlarına göre planlanmaktadır. Bu anlamda kamusal alanlarda ve kentsel mekanlarda kadınların ötekileştirilmesine ve dışlanmasına neden olan eril mekânların ve planlamaların yerine, kadınların kolektif birlikteliklerini destekleyecek "olumlu mekânların"[4] (affirmative spaces) uygulamaya konulması gerekmektedir (Sadri 2011: 6).

Görsel 1: Mekânın İşgaline Karşı Kadınların "Bacaklarını Topla, Yerimi İşgal Etme" Sloganı

Kaynak: (İstanbul Feminist Kolektif, 2014).

Kadınların kentsel mekânda var olma mücadeleleri, günlük yaşamlarında cinsiyetlendirilmiş mekanlarda dair politika üretme sürecini de beraberinde getirmektedir. Kayın'a (2013: 819) göre "Erkeğin kamusal alandaki koltuklara yayılarak, sahiplenerek, hatta yandaki koltuklara taşarak gerçekleştirdiği geleneksel oturma biçiminin erkek egemen bir dünyanın kolektif belleğinin en temel

[4] Hossain Sadri olumlu mekanları şu şekilde tanımlamıştır: İncinebilir grupların insan haklarına erişimlerini desteklemek amacıyla ortaya konulan olumlu eylem programları (affirmative action) kavramından esinlenerek ve kadın parkları gibi nötr kadın mekanlarına karşın, kadın dernekleri, kadın dayanışma mekanları, kadınların eğitim mekanları gibi mekanlar ifade eden bir kavramdır.

yansımalarından biri olduğunu söylemek mümkündür". Örneğin, kadınların kentsel/ kamusal mekândaki gündelik yaşamlarına ilişkin farkındalık kazandırmak ve kentsel hakları hatırlatmak amacıyla Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği İzmir İl Koordinasyon Kurulu (TMMOB İzmir İKK) tarafından, İstanbul Feminist Kolektifi'nin Görsel 1'de sunulan, kadınların ulaşım ağında yaşadıkları rahatsızlıkları dile getiren kampanyasındaki *"Bacaklarını Topla Yerimi İşgale Etme"* sloganı ile *"Koltuğuma Oturma"* projesi geliştirilmiştir. Bu proje ile yanıt aranması gereken önemli sorulardan biri "Kentsel/ kamusal mekânlarda yer alan 'koltuk'lara ilişkin toplumsal cinsiyet temelli paylaşım hallerine yönelik eşitsizliklerin giderilmesi için üstlenilmesi gereken bireysel, toplumsal, kurumsal sorumluluklar hangileridir?" olmalıdır (Kayın, 2013: 819). Proje kadınların gündelik yaşamlarında, kentsel mekanları kullanımında karşılaştıkları davranış biçimlerine, tacize ve zorluklara dair bir metafor üretmek, dolayısıyla kentsel haklar ve kadın ikileminde kurumlara gerekli çağrıları yapmaktır.

Kentsel mekanların nüfusunun neredeyse yarısını oluşturmasına, kentsel planlama uygulamalarını yürütenlerin danışması gereken doğal ortakları olmalarına rağmen, kadınlar yerel karar alma süreçlerinde aktif rol alamamaktadır. Kadınların kentsel mekanlarda ve kamusal alanda haklarının gözetilebilmesi, yerel mekanizmalarda söz hakkı ve karar almalarını sağlayan bir dizi uygulama geliştirilmiştir. Kentlerdeki güvenlik, eğitim, ulaşım, sağlık, kültürel- sosyal aktiviteler ve dahası sadece belirli bir sınıfın çıkarları gözetilerek değil kadınların ihtiyaçları da göz önüne alınarak planlamalar yapılmalıdır. Kadınların yerel karar alma sürecine dahil edilmesi, yerel yönetimlerde politik söylem üretme hakkı tanınması KDK uygulamalarını gerekli kılmıştır. KDK uygulamaları, kadınların günlük yaşamlarında kentsel hakkının gözetildiği, yerel karar alma sürecinde, planlamada ve mekânsal düzenlemelerde TCE'nin gözetildiği, yerel siyasetin kentte yaşayan her birey için ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda eşitlik anlayışının temel alındığı bir kent yönetim anlayışıdır (Tokman, 2008: 436).

KDK tanımı, 1994 yılında Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD), 27 ülkede kadın, kent, kentsel hizmetler, kadınların kamusal alanlara katılımı, kent ve çevre konularında yaptıkları araştırmalar ve analizler çerçevesinde gündeme gelmiştir.

1995 yılındaki Kadın Konferansı'nda (Pekin) ise kadın ve erkeklerin yerel mekanizmalara eşit katılımı gündeme alınmıştır. BM'nin 1996'da İstanbul'da gerçekleştirdiği İnsan Yerleşimleri Konferansı'nda (HABİTAT II) toplumsal cinsiyet eşitsizliğine vurgu yapılarak, kadınların kentteki görünürlüğü tartışılmıştır. 1998'de Zimbabwe'de toplanan, Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği (IULA), yerel yönetimlerde TCE'yi ana akımlaştırmak amacıyla "Uluslararası Yerel Yönetimlerde Kadın Deklarasyonu" yayınlamıştır. 2001'de New York'ta düzenlenen HABITAT II'nin devamı niteliğinde olan İstanbul+5'te ise TCE tanımı üzerinden kentsel mekanlarda kadınların konumu tartışılmıştır. Türkiye'nin de üyesi olduğu Avrupa Konseyi, 1992 yılında Avrupa Kentsel Şartı-1 ve 2008 yılında ise Avrupa Kentsel Şartı-2'yi kabul etmiştir. Şarta göre, kentli hakları, sağlık, kültür, eğitim, güvenlik, çevre, konut, ekonomik vb. haklara sahiptir. Ayrıca bildiri yerel yönetimlerin yerel hizmetleri, kentte yaşayan tüm bireylerin sosyal, ekonomik, sınıfsal, etnik kimlik, yaş, cinsiyet, inanç, engel durumu vb. herhangi bir ayrım gözetmeksizin eşit şekilde sunulmasını ve ulaşılabilir kılınmasını zorunlu tutmaktadır. (Baykan, 2015: 17).

Avrupalı belediye başkanları tarafından kurulan Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi (The Council of European Municipalities and Regions-CEMR) özellikle değinilmesi gereken bir oluşumdur. CEMR, *"Dünya Birleşmiş Kentler Federasyonu", "Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği"* ve *'Dünya Büyükşehirler Birliği*'nin çatısı altında oluşturulan '*Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Dünya Teşkilatı'*nın (UCLG) Avrupa bölge teşkilatıdır. CEMR 2006 yılında Yerel Yaşamda Avrupa Kadın-Erkek Eşitliği Şartı'nı oluşturarak izlemeye ve imzaya açmış ve 2012 yılında ise imza atan yerel yönetimlerin projelerini takip etmek amacıyla gözlem kurulu kurmuştur (Erdinç 2017: 131; Baykan 2015: 17). CEMR, yerel yönetimlerde kadın–erkek eşitliği, ulaşım, kalkınma, çevre, uluslararası ortaklıklar, dayanışma vb. alanlarda komitelerle çalışmalar ve lobi faaliyetleri yürüterek, kentlilerin hak ve çıkarlarını gözetim altında tutmaktadır. Türkiye Belediyeler Birliği (TBB), 2010 Haziran ayında Konsey üyeliğine kabul edilmiştir. Konseyin 28'i AB üyesi olmakla birlikte, 41 ülkeden 57 ulusal birlik aracılığıyla 150.000 belediye ve bölgesel yönetim temsil edilmektedir (TBB, 2021). CEMR, vatandaşların katılımı üzerine kurulu birleşik ve demokratik bir Avrupa'nın inşasını desteklemektedir (CEMR, 2022).

Kentsel mekanların kullanımında, kentlerin altyapı ve organizasyonları ile ilgili tartışmalar geçmişten günümüze sürmektedir. Bu tartışmalar 1980'li yılların sonlarına doğru başlamış, "kadınların kentteki yeri", "kadın ve kent ilişkisi", "yerel karar alma organlarında kadın temsilinin yetersizliği" ile ilintili sorulara cevap aranmıştır. Yerel mekanizmaların eşit temsili sürdürmedeki yetersizlikleri, yerel politikaların yürütülmesinde eşitlik perspektifinin yerleştirilebilmesini ve kadınların çıkarlarını gözetecek plan ve politikaların uygulamaya konulmasını sağlamıştır. Bu çerçevede kadın dostu olmak isteyen kentlerin;

- Kadınların karar alma süreçlerine ve mekanizmalarına aktif katılımının sağlanması
- Kadın erkek eşitliği perspektifine yönelik stratejiler geliştirilmesi
- Uygun araçları kullanarak stratejilerin uygulamaya geçirilmesi
- Kadınların gündelik yaşamlarını iyileştirmeye yönelik özel plan ve politikaların geliştirilmesi gerekmektedir (Şenol, 2008: 2).

Şenol (2008), Avrupa'da KDK'ların oluşumuna yönelik çalışmaları şöyle özetlemiştir:

- Karar organlarında kadın sayısını artırmaya yönelik çalışmaların yapılması,
- Yerel yönetimlerde eşitlik birimlerinin oluşturulması,
- Eşitlik planlarının hazırlanması
- Sivil toplumla kesintisiz diyaloglar,
- Cinsiyet eşitliğinin tüm plan ve programlara yerleştirilmesi için bilgi sistemlerinin oluşturulması,
- Toplumsal cinsiyet duyarlı bütçeleme,
- Yerel yöneticilerin TCE konusunda farkındalıklarının artırılması,
- Kent planlaması ve organizasyonu, kent içi ulaşım ve konut politikaları belirlenirken kadınların ihtiyaçlarının gözetilmesi,
- Kadınların yerel hizmetlere erişiminin kolaylaştırılması,
- Yerel hizmet sağlayıcılara toplumsal cinsiyet duyarlılığına dair eğitimlerin verilmesi,
- Güvenliğin sağlanması ve şiddete karşı mücadelede, kadınlara yönelik şiddeti önleyecek ışıklandırma, acil yardım hattı, vb. altyapı sistemlerinin oluşturulması,
- Gençlerin kadın eşitliği konusunda bilinçlerinin yükseltilmesi,

- Kadınların spesifik ihtiyaçlarını karşılayacak erişilebilir, kaliteli ve ucuz sağlık hizmetlerinin verilmesi,
- Spor olanaklarından ve tesislerinden kadınların eşit bir biçimde yararlanmasına yönelik önlemlerin alınması.

Günümüzde ülkeler, yerel yönetimler, uluslararası kuruluşlar, STK'lar vb. kurumları devreye sokarak, kentsel mekanları fiziki olarak uygun hale getirmek amacıyla bir dizi plan, proje ve uygulama geliştirmektedir. Bu uygulamalar uluslararası kuruluşların ortaklaşa çalışmaları ile yürütülüp, el kitapçıkları, uygulama rehberleri, yasal dokümanlar aracılığıyla sunulmaktadır. Projelerin olumlu sonuç vermesi, diğer projelerin de hayata geçirilmesinde teşvik edici olup, kentsel mekanlardaki fiziki hareketliliğin gelişmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla, yukarıda sıralanan ölçütler, KDK olmak isteyen ülkelerin atması gereken en temel adımlardır.

2.2. AVRUPA'DA KADIN DOSTU KENT UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Avrupa'da KDK'lar, TCE'ye dayalı kentsel planlama, proje ve çalışmaları içermektedir. Toplumda her kadın için eşitlikçi hareket alanları oluşturularak, kentsel planlamada altyapı, imar planları ve kamusal alan düzenlemeleri yapılmaktadır. Kadınların kentsel planlamada ve yerel birimlerde karar alma süreçlerine ve mekanizmalarına katılımları KDK olmanın en önemli adımlarından biridir. Kentsel mekânlarda eşitliğin sağlanması için yerel yönetimin karar alma süreçlerinde cinsiyet kotası uygulaması şartı getirilmiştir. Cinsiyet kotası, kadınlar ve erkekler tarafından belirli oran, kural ve kriterler çerçevesinde doldurulacak koltuk sayısı belirlenerek, dengeli bir katılım ve temsil başarısını amaçlayan bir pozitif ölçüm aracını ifade etmektedir (European Institute For Gender Equality, 2021). Bu bağlamda, Avrupa'nın birçok ülkesinde KDK olabilmenin şartı, yerel seçimlerde yüzde 50 kotayı geçerek kadın temsilini görünür kılmayı gerektirmektedir.

Tablo 1: Cinsiyet Kota Uygulamaları

Ülkeler	Kota Oranı	Yıl
Belçika	Seçimlerde %50 kota oranı	1994
Finlandiya	Seçimlerde %40 kota oranı	1995
İsveç	Seçimlerde %50 kota oranı	1998
Fransa	Seçimlerde %50 kota oranı	2014

Kaynak: (Şenol, 2008)

Tablo 1'de görüleceği üzere, Belçika, Finlandiya, İsveç ve Fransa cinsiyet kotası uygulamasının olduğu ülkeler arasındadır. Belçika özellikle 1994 ve 2006 yılları arasında cinsiyet kota uygulamasında istikrarlı bir artış sağlamış, sonraki yıllarda ise daha yavaş bir hızda olmasına rağmen kota uygulaması devam etmiştir. Belçika yasalarla cinsiyet kotasını uygulayan ilk ülkedir. Özellikle Brüksel ve Valon bölgeleri, Belçika'nın diğer bölgelerine göre en fazla kotaya sahiptir (Devroe vd, 2020: 170). Finlandiya'da kadın milletvekilleri ve belediye üyelerinin yüzde 40'ı kadınlardan oluşmaktadır (Ministry of Social Affairs and Health, 2022). Ayrıca Finlandiya'nın 27 belediyesi, mevcut mevzuat ve uluslararası anlaşmaları uygulamaya yönelik gönüllü taahhüt olan CEMR'in eşitlik şartını imzalamıştır. Eşitlik yasası, yönetişim ve karar verme dahil tüm faaliyetleri içererek, yerelde TCE konusunda güçlü söylemler oluşturmaktadır (Demo Finland, 2021). İsveç, 1992 yılından itibaren kadınların kamusal karar organlarına katılımına yüzde 30-40, 1998 yılından itibaren ise yüzde 50 kota uygulamasını getirmiştir. Ayrıca İsveç'teki çoğu siyasi parti gönüllü kota uygulamasını şart koymaktadır. Fransa'da ise ulusal ve yerel seçimlerde gösterilen adayların yüzde 50'si kadın adaylardan oluşmak zorundadır (Şenol, 2008).

Avrupa'nın çoğu ülkesinde kadın temsilini artırmak ve kadınların sorun ve ihtiyaçlarını gidermek amacı ile birimler oluşturulup, raporlar veya el kitapçıkları yayınlanmıştır.

Tablo 2: Avrupa'da Ülkelerin Kadın Dostu Kent Örnek Faaliyetleri

Uygulamalar	Ülkeler
Yerel Yönetimlerde Eşitlik Birimleri	Almanya, Frankfurt: Eşitlik Çalışma Grupları Fransa, Paris: İzleme Merkezleri Lüksemburg, Dudelange: Eşitlik Komitesi Avusturya, Viyana: Viyana Kenti Kadın Departmanı
Cinsiyet Bazında İstatistik Oluşturma ve Derleme	Norveç ve Finlandiya
Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme	İsveç, Hollanda ve İtalya
Sivil Toplumla Kesintisiz Diyalog	İngiltere, İspanya, Belçika, İngiltere
Eşitlik Planları	Finlandiya, Avusturya, İsveç, İspanya
Ulaşım Planlamaları	Almanya, Finlandiya, İngiltere
Konut Planlamaları	Avusturya ve İngiltere
Güvenlik ve Şiddetle Mücadele	İngiltere, Avusturya, Almanya

Kaynak: (Şenol, 2008)

Tablo 2'de görüleceği üzere, kentsel planlamada TCE'yi sağlamak amacıyla ülkelerin örnek uygulama başlıklarına yer verilmiştir. Örnek verilen kentlerden biri olan Viyana'daki Kadın Birimi Departmanı, uzun yıllardır faaliyet göstermektedir. Kadınlar kendilerine sunulan hizmetler konusunda bilgi edinebilme ve danışman hizmetlerine kolayca erişebilmektedir. Kadınlar için 24 saat ulaşılabilir bir "Acil Destek Hattı" bulunmaktadır (Wien für Wienerinnen, 2021). Ayrıca Avusturya'da Eşit Muamele Yasası yürürlüğe konularak, yurttaşların tümünü kapsayan fırsat eşitliğini sağlamayı ve ayrımcılığa karşı mücadele etmeyi amaçlamıştır (Government Of South Australia, 2021). Almanya'nın Hannover kentinde Eşitlik Komisyonu, kentsel planlamada ulaşım ağını toplumsal cinsiyete duyarlı hale getirmiştir. Essen kentinde ise, Eşit Fırsatlar Departmanı, kentsel hizmet sağlayan sektörlerde en az bir personel departman ile ortak çalışma yapmaktadır. İsveç'in Stockholm kentinde, ayrımcılıkla mücadele için birimlerde görevlendirilmiş sekretaryalar bulunmaktadır.

Finlandiya'nın Helsinki kentinde toplu taşımalarda, bebek arabasıyla yolculuk yapan TCE endeksi, Norveç İstatistik Kurumu tarafından yayınlanmaktadır. Ayrıca cinsiyet perspektifleri, cinsiyet dengesi ve çeşitliliği için çeşitli araştırmalar yapılmaktadır (Kilden Gender Research, 2022).

Kadınların kentsel/mekânsal tasarım ve kentsel hizmetlerde söz sahibi olmaları hem merkezi hem de yerel karar alma süreçlerinde eşit temsil hakkı edinebilmeleri için Avrupa'nın farklı ülkelerinde çeşitli KDK çalışmaları başlatılmıştır. Bu çalışmalar ülkelerin belli şehirlerinde uygulamaya koyularak, kentte yaşayan kadınların ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmiştir. Bu bölümde Avrupa'nın farklı ülkelerindeki KDK uygulamalarının yer aldığı örneklere yer verilecektir.

2.2.1. İspanya: Ortak Nokta 6 (Col·lectiu Punt 6)

2005 yılında çalışmalarına başlayan, İspanya'nın Katalonya bölgesinde kurulan, farklı geçmişlere sahip mimarlar, sosyologlar ve şehir plancılarından oluşan kadınların, 2016 yılında ortaklaşa kurdukları bir çalışma kooperatifidir. Kooperatif yerelde, eyalette ve uluslararası düzeyde yürütülen 400'den fazla projeyi uygulamaya koyarak, özel ve kamusal alanda kentsel haklara feminist bir perspektifinden bakmaya çalışmaktadır (Punt6, 2022). İspanya'nın belli bölgelerinde, kentsel/mekânsal planlamada TCE'yi ön planda tutup, eğitim verme, araştırma yapma, kentsel danışmanlık ve denetim hizmetleri sunma, kamusal alanlara yönelik proje, eylem, faaliyet yürütme ve ekofeminist bir bakış açısıyla bölgeleri dönüştürerek sürdürülebilirliği arttırmaya yönelik birçok projeyi faaliyete geçirmektedirler.

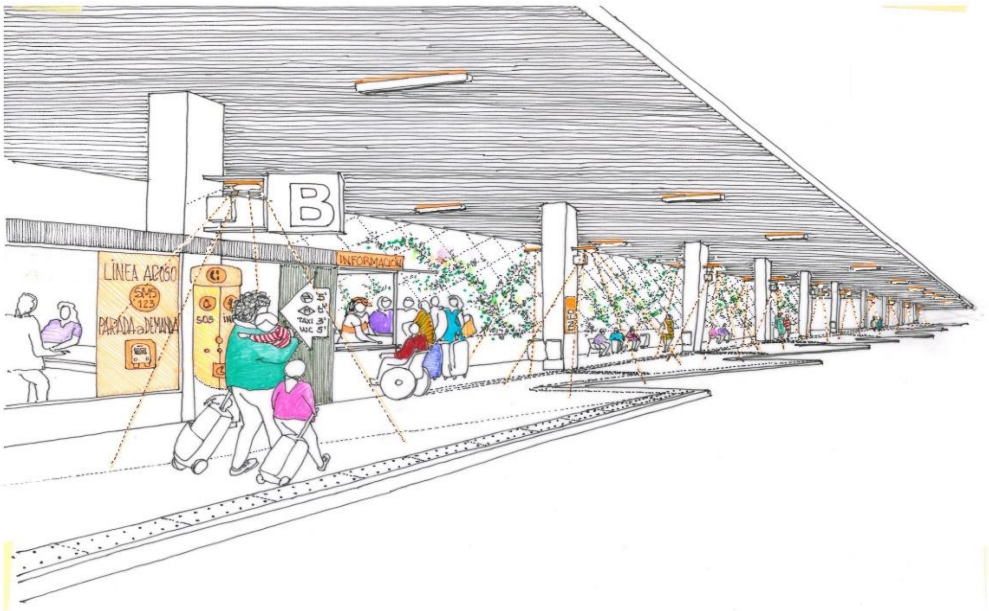
Kooperatif, 2020-2025 Hareketlilik Ana Planı taslağıyla, Barselona'nın ulaşım işletmecisi *"Transports Metropolitans de Barcelona"* (TMB) ile Barselona'daki toplu taşımalara (metro ve yerel otobüs hatları) toplumsal cinsiyet perspektifinin entegre edilmesi konusunda danışmanlık hizmeti vermeye başlamıştır. Yine 2020-2021 yılları arasında TMB sistemine kadınların erişebilirliği amacıyla incelemede bulunup raporlama yapmıştır (Punt6, 2021). Buna göre kadınların toplumdaki tüm bireyler gibi metro sistemine erişebilmesi için, istasyon, peron ve metro hatlarının iyileştirilmesine yönelik önerilerde bulunup, çalışmalar yapılmıştır. Özellikle istasyonların güvenliği

sorunu üzerinde durularak, geceleri dahi erişilebilir, denetimli ve ışıklandırma sistemleri iyileştirilmiş metro istasyonlarının gerekliliği üzerinde durulmuştur.

2017 ve 2021 yılları arasında kadınlara, Atena Gender Consulting iş birliği ile ortaklaşa bir çevrimiçi eğitim verilmiştir. Proje, ilgili yıllar arasında devam etmiş her sene kamusal alanlarda güvenlik algısıyla ilgili kurslar verilmiştir. Eğitim toplumsal cinsiyet perspektifiyle şehir planlamasını ve feminist şehir planlama araçları ve deneyimlerine odaklanmıştır. Aynı zamanda kadınlara**,** çevrimiçi olarak yürütülen ve toplumsal cinsiyet perspektifinden günlük hareketlilik ve hareketlilik sistemlerinin erkek merkezli tasarımı hakkında teorik ve pratik içerik sağlayan 20 saatlik bir eğitim verilmiştir. Eğitimin içeriği üç ana başlıkta toplanmıştır:

- Kesişimsel[5] toplumsal cinsiyet perspektifiyle kamusal alan hareketliliğine giriş,
- Ağ ve hareketlilik sistemlerinde kesişimsel toplumsal cinsiyet perspektifinin analizi ve uygulaması,
- Toplumsal cinsiyet ve kesişimsel bakış açısıyla hareketlilik deneyimleri (Punt6, 2021).

Görsel 2: Marta Fonseca'nın ulaşım istasyonlarındaki hareketliliğe ilişkin çizimi

[5] Kesişimsellik kısaca, biyolojik cinsiyet, cinsel yönelim, etnisite, sınıf, engellilik, yaş, kuşak vb. kategorilerin, birbirinden bağımsız kategoriler olarak ele alınamayacağını vurgulayan bir yaklaşımdır (FeministBellek, 2021).

Kaynak: (Punt6, 2021).

Col·lectiu Punt 6, 2021 yılında Barselona'daki tramvay ağlarında kadınlara yönelik cinsel tacizin raporunu çıkarmak amacıyla TRAM (Trambaix UTE ve Trambesòs UTE, Barselona'da tramvayın işletilmesini yöneten şirketler grubu) işletmesi ile ortaklaşa bir anket çalışması yürütmüştür. Anket, Barselona Büyükşehir Hareketlilik ve Entegre Sistemi (Sistema Integral de Movilidad Metropolitana de Barcelona-SIMMB) ve kooperatif tarafından günlük yaşamlarında tramvayları düzenli olarak kullanan 800 kadın üzerinde uygulanmıştır. Anket sonrası toplanan veriler raporlanıp, sonuçları analiz edilmiş ve TRAM'a sunulmuştur. Tramvay ağlarında cinsel şiddettin önlenmesine yönelik çalışmaların, eylem planlarına entegre edilmesine yönelik tavsiyelerde bulunulmuştur (Punt6, 2021). Ulaşım ağlarının günlük yaşamda yoğun kullanılan alanlar olması, özellikle geç saatlerde yaşanan taciz ve şiddet olaylarını artırmaktadır. Yerel yönetimlerin bu anlamda güvenlik denetimlerini artırması, bu alanlarda aydınlatma çalışmalarının yapılması ve ani gerçekleşen taciz durumlarında en azından bir acil durum butonlarını bulundurmaları, cinsel taciz ve şiddeti önleyecek çözümler arasında sayılabilir.

Kooperatif, 2021 yılında Toplumsal Cinsiyet ve Feminist Perspektiften Kent Planlama Eylem Planı – Reus (Plan de Acción para la Ordenación Urbanística desde la perspectiva de género y Feminista – Reus) geliştirmiştir. Eylem planı, Katalonya bölgesindeki Tarragona şehrinin Reus ilçesini kapsamaktadır. Çalışma, kamusal alanlardaki kent planlamasının toplumsal cinsiyet ve feminist perspektifle yapılabilmesi için kılavuzlar oluşturulmuştur. Türkiye'den ve diğer ülkelerden uzman katılımcıların da destek verdiği kılavuzda kentsel planlama yönergeleri 6 alana göre düzenlenmiştir:

1. *Sağlık:* Kentsel mekanların kadınlara ve çocuklara tedavi sunmada erişilebilir olması gerekmektedir. Özellikle yaşlı ve çocuk bakımının kolaylaştırılabilmesi adına ulaşım güvenliğinin sağlanması, yaşlılar için birbirine yakın dinlenme banklarının konulması, huzurevlerinin aktif kullanılan sokaklara erişilebilir olması, okula giden çocukların bekleme alanlarının oyun ve bakım alanlarıyla genişletilmesi, çocuk parklarının kentsel unsurlar göz önüne alınarak

tekrardan düzenlenmesi, bu bölgelerdeki trafik ve araç trafiğinin güvenli hale getirilmesi amaçlanmaktadır.

2. *Güvenlik Algısı:* Amaç, insanların günün herhangi bir saatinde kendilerini güvende hissetmelerine teşvik edilmesidir. Güvenli alan algısı, kentlerin toplumsal cinsiyet perspektifiyle tekrardan tasarlanması gerektiğine vurgu yapmaktadır.

3. *Mobilite Ağları:* Kentsel mekanlardaki günlük hareketliliğin cinsiyete ve yaşa göre ayrılması, toplu taşımaların insanların ihtiyaçlarına göre uyarlanması üzerinde çalışmalar yapılmasına teşvik etmektedir. Örneğin, otobüs tarifeleri ve güzergahlarının kadınların ve çocukların ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi.

4. *Alanlarda Yaşanabilirlik:* Amaç, kentsel mekanlarda yeşil ve sağlıklı alanların oluşturulmasıdır. Farklı yaştaki kadınların ve gençlerin spor ve dans aktiviteleri yapmalarına olanak sağlayacak yeşil ve açık alanların oluşturulması hedeflenmiştir.

5. *Ekonomik Özerklik:* Amaç, kadınları yerel ekonomik faaliyetlere teşvik etmektir. Kadınla öncülüğünde ekonomik faaliyetlerin yaratılması, kadın kooperatiflerinin kurulması için belediyelerin desteği, kadınların yerel yönetimlerin bütçeleme departmanlarındaki sayısının artırılması hedeflenmiştir.

6. *Toplumun Güçlendirilmesi:* Kadınların birbirleriyle iletişim kurabilmesi ve topluluk ağlarının oluşturulması için kentsel alanların yapılandırılması amaçlanmıştır. Özellikle kadın örgütlenmelerinin desteklenmesi, mahallelerde sosyal organizasyonlar için küçük kamusal alanların oluşturulmasında mekânsal planlamaların yapılması gerektiği üzerinde durmaktadır (Reus, 2021).

Toplumsal Cinsiyet ve Feminist Perspektiften Kent Planlama Eylem Planı'nın, kapitalist ve ataerkil toplum modeline yanıt olarak ve geleneksel şehir planlamasının aksine, toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip şehir planlaması ve mekanlar tasarlamayı hedeflediği ve tüm alanlara (kamusal veya özel alan) eşit değer verdiği görülmektedir. Kentsel planlamada toplumsal cinsiyet körü düzenlemeler, kadınların kamusal alanlardaki görünürlüğünü azaltmaktadır. Dolayısıyla kadınların kentsel mekanlara katılıma dair yapılan projeler, eylem planları ve KDK uygulama örnekleri önem arz etmektedir.

2.2.2. Avusturya-Viyana: Kent Planlamasında ve Kentsel Gelişmede Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Ana Akımlaştırılması Projesi (Gender mainstreaming in Urban Planning and Urban Development)

Viyana Belediyesi, yirmi yılı aşkın bir süredir toplumsal cinsiyete duyarlı kent planlaması konusunu ele almaktadır. 1991 tarihli "Wem gehört der öffentliche Raum – Frauenalltag in der Stadt" (Kamusal Alanın Sahibi Kim – Şehirde Kadınların Gündelik Hayatı) sergisinde açık bir şekilde ilk kez kentsel planlama yaklaşımı talep edilmiştir. 1992 yılında ise bu yaklaşımla Viyana Belediyesi Kadın Departmanı kurulmuştur. Belediye günümüzde Viyana'da kentsel planlama strateji birimleri ve pilot projeler oluşturarak TCAA'yı bir disiplin olarak ele almıştır (Wien, 2021).

Toplumsal cinsiyete duyarlı KDK uygulama örnekleri arasında, en kapsamlı ve zengin içerikli kent planlama ve tasarım fikirleri Viyana Belediyesi'nin sürdürdüğü çalışmalar öne çıkmaktadır. Bu kılavuz kentin neredeyse tüm kamusal alanlarında hala uygulanmaya çalışılmaktadır. Kılavuz bir yol gösterici rehber olmaktan ziyade, kentin politik yönelimini etkileyen, plan ve kararların uygulanmasını yasal olarak etkileyen yönetmelikleri de içermektedir. Uygulama kılavuzu, KDK olmak isteyen diğer şehirler için de öncülük edecek niteliktedir.

Viyana demografik tahminlere göre 2030 yılına kadar iki kat nüfusa sahip olacak büyüklükte bir şehirdir. Kentteki farklı grupların çeşitlenmesi nedeniyle, yerel halkın ihtiyaçları ve beklentileri de farklılaşmaktadır. Bu durum kent planlamacıları açısından da zorluk çıkarmaktadır. Bu nedenle gelecekte kentsel yaşam kalitesinin sağlanması için, kamusal mekanların bireyler için erişilebilir ve esnek bir yapıya dönüştürülmesi gerekmektedir. TCE'nin ana akımlaştırılması ve kentin adil paylaşımının sağlanması amacıyla da kadın dostu kamusal açık alanların oluşturulmasına ihtiyaç duyulmaktadır (Urban Development Vienna, 2013: 7).

Viyana Belediyesi, yerel hizmetlerde kadın-erkek eşitliğinin sağlanması ve farklılaşan ihtiyaçlar doğrultusunda hizmet sunmak için kadın ve eşitlik politikalarını kesiştirmeye yönelik çalışmalar yapmaktadır. 1 Ocak 2000 tarihinden bu yana, yerelde kadın eşitliğinin sağlanması, şehir idaresinin stratejik hedeflerinin bir parçası

olmuştur. Eşitliğin sağlanması bir politik taahhüt olarak yerel yönetim birimlerine de yansımıştır. 2005 yılında belediye tarafından kadın ve eşitlik politikasını her düzeyde desteklemek amacıyla Cinsiyet Eşitliği Bölümü kurulmuştur. Viyana'da kentsel planlama merkezi bir stratejik disiplin olarak gelişmiştir. Bu bağlamda 2005-2010 yılları arasında Viyana Belediyesi tüm planlama departmanlarında, yıllık sözleşmelerinde kararlaştırıldığı üzere, TCAA'ya yönelik pilot projeler yürütmüştür. Böylece pilot projelerde kentsel planlama çalışmaları başlatılarak, elde edilen deneyim ve sonuçlar kılavuz haline getirilerek sunulmuştur (Urban Development Vienna, 2013: 13).

Kılavuz, 2005'ten bu zamana kadar, Viyana'nın farklı şehirlerindeki kent planlama projelerinde TCAA temasını uygulama yollarının bir derlemesidir. Kılavuzun oluşturulma sürecinde belediye çalışanları, kent planlama ve toplumsal cinsiyet uzmanları ile ortaklaşa görüşmeler yapılmış, kente ilişkin farklı deneyimler harmanlanarak, uygulamada atılacak adımlar, stratejiler, hedefler, kitle ve çözüm önerileri geliştirilmiştir. Kılavuz, 50 pilot projede TCE'nin ana akımlaştırılmasının pratikte nasıl başarıldığını göstermek için ipuçları ve hedeflerin yanı sıra pratik vaka çalışması örnekleri de içermektedir. Bu kılavuz, kentin imar planının yanında yer almaktadır.

Kılavuz 9 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, kentsel planlamada TCAA stratejisine odaklanmaktadır. Toplumsal cinsiyet ile ilgili hedefler ve kriterler yer almaktadır. İkinci bölümde yöntemleri projeler ve saha çalışmalarına yer verilmiştir. Aynı zamanda ikinci bölüm TCAA başlıklarına da yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, planlama hedefleri ikiye ayrılmıştır; kentsel yapılar ve konutlar, kamusal alan ve hareketlilik. Dördüncü bölüm, farklı ölçek düzeylerinde bireysel planlama süreçlerine ve bunların toplumsal cinsiyet duyarlılığı çerçevesinde gerçekleştirilmesindeki önemine ilişkin genel bir bakış açısı sunmaktadır. Beşinci bölüm, imar planları ve kentsel tasarım konseptleri geliştirirken toplumsal cinsiyete duyarlı bir duruşun sürece nasıl entegre edilebileceğine dair açıklamalar sunmaktadır. Altıncı bölüm, kentsel mekanların kullanımını ve kalkınma planlarının TCE yoluyla nasıl şekillendirilebileceğini sunmaktadır. Yedinci bölüm, kamusal alan planlamalarında, sekizinci bölüm ise konutlarda ve kamu hizmet binalarında TCAA

uygulanmasındaki somut yöntemleri ve araçları tanıtmaktadır. Son olarak dokuzuncu bölüde ise referanslara yer verilmiştir (Urban Development Vienna, 2013: 14).

Viyana kent planlamacıları toplumsal cinsiyet duyarlılığı çerçevesinde özellikler kamusal alanlara yoğunlaşmışlardır. Yapılan pilot projelerde daha çok parklar ve kamusal alanlara odaklanılmıştır. Kamusal alanlardaki "hareketlilik", toplumsal cinsiyete duyarlı kent planlamasının kilit noktası olmuştur. Özellikle kadınların eski yıllara göre kamusal alanlardaki görünürlüğünün artması, kamusal alanların iyileştirilmesinde etkili olmuştur.

Görsel 3: Viyana, Pilot Bölgede Yapılan Yaya Yolu İyileştirmeleri

Kaynak: (Kail, 2011)

Proje kapsamında, Görsel 3'te görüleceği üzere, 2002-2006 yılları arasında, 1.000 metre kaldırım, 40 sokak geçidi, 26 aydınlatma projesi, 5 bariyersiz kaldırım, kamusal alanlarda asansör ve 9 farklı lokasyonda ek oturma alanı, kamusal alanları kullanımda farklılaşan ihtiyaçlar gözetilerek gerçekleştirilen önlemler arasında yer almıştır (Kail, 2011).

Görsel 4: Viyana, Genişletilmiş Kaldırımlar

Kaynak: (Kail, 2011)

Viyana'da yaya olan ve araba kullanan bireylerin (yayaların genellikle kadın, araba kullanıcılarının genellikle erkek olduğu gözlemlenmiş) niceliksel oranında bir zıtlık olduğundan dolayı, Görsel 4'te de görüleceği üzere, yaya kaldırımları genişletilmiş veya yeni yaya geçitleri yapılmıştır. Ayrıca merdivenlerin yakınlarına asansör sistemleri kurulmuş, bireylerin erişimleri kolaylaştırılmıştır (Palit, 2018: 29). Bu iyileştirmelerle, kamusal alanların kalitesi de artmıştır.

Görsel 5: Subjektif Güvenlik Hissinin İyileştirilmesi

Kaynak: (Kail, 2011)

Görsel 5'te görüleceği üzere, kamusal alanlarda güvenli bir şekilde ve hissiyatla hareket etme özgürlüğü için kentteki aydınlatma sistemleri iyileştirilmiş, yol boyunca belirli aralıklarla ışıklandırmalar yapılmış, sokak aralarında ise tümsek ayna

benzeri güvenlik aynaları yerleştirilerek, yolun diğer tarafındaki tehlike durumunun önceden fark edilmesi sağlanmıştır.

Görsel 6: Yeni tasarlanan Graetzelplatz, Aralık 2007'de açıldı

Kaynak: (Kail, 2011).

Viyana'nın kent planlamacıları kadınların veya bakım sorumluluğu altında olan bireylerin açık alan hareketliliğinin sınırlı olduğunu tespit ederek hem yer hem de zaman dağılımı dikkate alınarak toplumsal cinsiyete duyarlı alanlar yaratmaya çalışmışlardır. Daha fazla açık alan yaratmanın, toplumsal cinsiyet açısından eşitlikçi şehirler yaratmada büyük bir rol oynamasına rağmen, kamusal alan düzenlemelerinde radikal değişikliklere de yol açmamıştır (Palit, 2018: 30). Viyana'da kentsel planlama yapılırken en çok parklar, caddeler gibi kamusal alanların üzerinde durulmuştur. Planlamada kamusal alanların öne çıkması bir dizi faktörün birleşiminden kaynaklanmıştır. Bu faktörlerden ilk olarak kamusal alanların düzenlenmesinde daha çok kadınların alan kullanımı ve hareketliliğine odaklanılmıştır. Kamusal alanların daha çok erkeklerin konfor alanı olarak düzenlenmesi, hareketlilikte kadınları ikinci plana atmış, dolayısıyla kadın odaklı bir planlama zorunlu görülmüştür. İkinci faktörde, kamusal alanların en çok kullanılan yerlerinin kentin caddeleri olması, planlamayı park, yürüyüş parkurları, caddeler gibi alanlara yöneltmiştir. Son olarak ise, toplumsal cinsiyete duyarlı planlamanın politik bir itici gücü olmasından kaynaklı,

görünür bir kent planlamasının yapılmasına halihazırda var olan kamusal alanlardan başlamıştır (Palit, 2018: 31). Bu anlamda kentte yaşayan tüm vatandaşlar, sık kullanılan kentsel mekanlardaki değişimi veya yeniden tasarımı, en net örnekleriyle bu alanlarda görmektedir. Dolayısıyla, kamusal alanların tasarımı, yukarıda değinildiği gibi kentsel mekanlardaki hareketlilik ile içsel olarak bağlantılıdır.

Viyana gibi diğer pek çok KDK uygulama örneklerini incelediğimizde, kentsel planlamada TCAA odak nokta olmaktadır. TCAA, cinsiyet eşitliğinin ana akım politika, plan, proje ve programların tüm süreçlerine dahil etme ve yaygınlaştırılması anlamına gelen bir TCE politikasıdır. Bu anlamda toplumsal cinsiyete duyarlı izleme, hedef belirleme, ölçme ve değerlendirmelerin fırsat eşitliği gözetilerek yapılmasıdır. TCAA bir durumdan ziyade, süreci ifade etmektedir. Tanımın ayırıcı özelliği, kadınların sistem içerisine daha çok dahil edilmesi veya biyolojik cinsiyetlere uygun politikalar üretmek değil, ana akım politikalarının dönüştürülmesidir. Amaç, TCE'ye dayalı bir bakış açısını, toplumdaki her bireyi kapsayacak şekilde, tüm kararların merkezi unsuru haline getirmektir (Çelik ve Atabey, 2013: 151).

Avusturya, Viyana'daki kent planlaması ve kentsel gelişmeye yönelik yapılan ana akımlaştırma projesi, Türkiye gibi pek çok ülkede başucu kitabı olma niteliğini kazanmıştır. Kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik, TCAA perspektifi ile 3.2. başlığında da aktarıldığı üzere, Türkiye'deki KDK uygulamalarına rehber olmuştur.

2.2.3. Almanya-Berlin: Kentsel Gelişmede Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Ana akımlaştırılması Programı (Gender Mainstreaming in Urban Development)

Berlin Senatosu 2008'de Kentsel Gelişim ve Çevre Departmanı, bir Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikası Programını (Gleichstellungspolitisches Rahmenprogramm; GPR) başlatmıştır. Bu program, TCAA adımlarını uygulayarak Berlin'i yaşam tarzı ne olursa olsun kentteki her birey için daha yaşanabilir bir şehir haline getirmeyi amaçlamıştır. Ana akımlaştırma sürecinde, kentsel gelişimin planlanmasında bireylerin yaşam düzeyleri ve ilgi alanlarını göz önünde bulundurulmuştur (Use, 2021). Bu anlamda sadece kadınların ihtiyaçlarına değil, kadın erkek, cinsel yönelim, sosyo-ekonomik düzey, yaş, engel durumu,

kültürel gruplar vb. fark etmeksizin toplumun her katmanında yer alan bireylerin ihtiyaçlarına odaklanmıştır.

2011 yılında, toplumsal cinsiyet ana akımlaştırılmasının diğer şehirlere de aktarılması için ipuçları ve fikirler içeren "Kentsel Gelişmede Toplumsal Cinsiyetin Ana akımlaştırılması" adlı bir el kitabı hazırlanmıştır (Use, 2021). Proje Berlin'de yaşayan her vatandaşın, Berlin'den aynı ölçüde yararlanmasını sağlamaktır. Proje sonrası yayınlanan el kitapçığı, cinsiyet odaklı kentsel planlama, katılım, kentsel gelişim, konut, kamu tesisleri, açık alanlar, hareketlilik, çevre gibi önemli konu başlıklarının ele alındığı bir planlama ve uygulama sürecini kapsamaktadır.

Proje toplumdaki tüm paydaşlara fikirlerini ifade etme ve katılım avantajı sağlamıştır. Katılımın açık olduğu proje, kentsel gelişim projelerinin hedef belirleme aşamasına paydaşları dahil edilerek, kimsenin projeden mahrum kalmamasını amaç edinmiştir. Projedeki temel prensipler ve yaklaşımlar şunlardır:

- TCE konusunda farkındalığı artırmak,
- Cinsiyet, yaş, kültürel, sosyo-ekonomik özelliklere göre grupların kentsel hareketliliğini sağlamak ve eşitlikten yararlanmayı engelleyen zorlukların üstesinden gelmek,
- Katılımcılara toplumsal cinsiyet ve duyarlılıkla ilgili pratik bilgi ve deneyimleri aktarmak,
- TCAA için atölyeler ve yarışmalar düzenlemek (Use, 2021).

Proje uygulama sürecinde, niteliksel ve niceliksel olarak çalışmalar yapılmıştır. Süreçler sistematik şekilde ilerletilmiş ve ulaşılması istenen hedefler ve/veya sonuçları hakkında şeffaflık esas alınarak el kitabında yayınlanmıştır. Proje boyunca Berlin'in çeşitli bölgelerinde yapılan bazı çalışmalar şunlardır:

- Konut planlaması yapılırken binalar arasında yeterli boşlukların bırakılması (mahremiyet, havalandırma alanı ve doğal ışığın binalara girebileceği kadar boşluk sağlamak) ve kör cephelerden kaçınılması (güvenlik amaçlı),
- Toplu taşımalara her bireyin erişebilirliği (özellikle engelli bireyler, çocuk bakma yükümlülüğü olan kadınlar, evcil hayvanı olan bireyler için),

- Kadınların, erkeklerin ve diğer yerel sakinlerin ikamet alanlarına yakın, kamu mal ve hizmet sunumların mevcudiyeti (çocuk bakım, eğitim ve kültür merkezlerine, mağazalara, marketlere erişimin kolaylaştırılması, bireysel ihtiyaçların giderilmesi),
- Güvenli bir şehir için, kısa bağlantı yolları, şehir içi ve dışı ulaşım olanakları, bisiklet yolları, iyi aydınlatılmış ve güvenlik denetimi olan otobüs ve tren durakları, gece esnek saatlerde otobüs seferleri,
- Cinsiyet ve yaş grupları ayırt edilmeksizin oyun, eğlence, spor ve egzersiz alanlarının sunulması (toplumsal cinsiyete duyarlı, engelli bireyleri de önceleyen, sürdürülebilir ve estetik kamusal alanlar),
- Kamusal ve yarı-kamusal alanlarda, kademeli ve farklılaştırılmış şekilde hareket alanları yaratmak (yürüyüş yollarının gece-gündüz güvenlik endişesi olmadan kullanımı ve yeterli düzeyde aydınlatmaların yapılması),
- Trafik güzergahlarının, yollardaki güvenlik bariyerlerinin kısacası ulaşım hizmetlerinin iyileştirilmesi gibi kademeli ve katılımın yoğun olduğu çalışmalar yapılarak kadın ve erkek eşitliğini destekleyici sonuçlar elde edilmiştir (Chestnutt vd, 2011).

Proje, Berlin'de yaşayan bireylerin katılımının sağlandığı ve bireylerin özel deneyimlerini içeren ve günümüzde hala devam eden süreçlerin analizi ile oluşturulmuş bir katalogdur. Geleneksel kentsel planlama süreçlerinin aksine bireylerin kentsel mekanlara dair deneyimlerini ana akımlaştırma hedeflenmektedir. Kentsel mekanlarda cinsiyet eşitliliğinin ana akımlaştırılması, cinsiyet farklılıkları arasındaki eşitsizliği azaltmaktadır. Bu anlamda proje boyunca, tüm planlama, karar alma-verme, uygulama, ölçme-değerlendirme, bütçeleme, analiz etme süreçlerine kadın-erkek tüm bireylerin aktif katılımı teşvik edilmektedir. Dolayısıyla biyolojik cinsiyetlere özgü klişe ve ataerkil toplumsal cinsiyet rollerine karşı bir duruş sergilenmektedir. Proje ayrıca Berlin'deki kentsel mekânları toplumsal cinsiyet duyarlılığı ile şekillendirmeye yönelik pilot projelere öncü olmaktadır.

2.2.4. İngiltere – Leeds: Kadın Dostu Leeds (Women Friendly Leeds)

Kadın Dostu Leeds, 2019 yılında İngiltere'nin Leeds kentinde, Women's Lives Leeds kurumunun ayrılmaz bir parçası olarak, kadınların ve kız çocuklarının

girişimiyle kurulmuştur. Sağlık, eğitim, sosyal, kültürel ve kentsel hizmetlere erişimde, yerel yönetim süreçlerinde, planlama ve karar vermede kadınları teşvik eden bir girişimdir (womenfriendlyleeds, 2022). Girişimin temel amaçları şunlardır:

- Kadınların, sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlere,
- İstihdam fırsatlarına,
- Yüksek kalitede ve kapsamlı kentsel hizmetlere (ulaşım, konaklama ve güvenlik gibi),
- Şiddete maruz kalmaları durumunda haklarını güvence altına alacak mekanizmalara erişebilirliğidir (womenfriendlyleeds, 2022).

Girişim, Leeds kentinde hedeflenen çoğu projeyi hayata geçirerek, İngiltere'nin ilk KDK'sı olmaya aday gösterilmektedir. Kadınların kentsel planlama ve karar alma sürecinde aktif katılımını destekleyen girişim, kadınların kentteki sorunlarına odaklanarak bir dizi uygulamayı hayata geçirmiştir. 2021 yılında, Leeds Kadın Güvenliği Araştırması kadınların kentte kendilerini ne kadar güvende hissettiğine dair, kentin her yerinden 1.371 kadının katıldığı anket bir çalışması yürütmüştür. Kentteki farkındalığın artmasına, yapılan kampanya ve etkinliklere rağmen, taciz ve şiddetin kentte hala yaygın olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Ankete katılanların %97'si Leeds'te kadın olmanın kişisel güvenliklerini etkilediklerini, göçmen veya farklı milletlerden olan kadınlar ise ırklarından ve kültürlerinden kaynaklı ayrıca tacize maruz kaldıklarını bildirmiştir (Women Friendly Leeds, 2022). Buna göre kadın ve kız çocukları için daha güvenli hale getirmek ve artan şiddet ve taciz vakalarına karşı mücadele etmek için çalışmalara başlanmıştır.

Girişim, Leeds Belediye Meclisi ve Metropol Polisi ile ortak bir çalışma yürüterek, gece kamusal alanlarda vakit geçiren herkesin güvende kalması amacıyla "Ask For Angela" çalışmasını başlatmıştır.[6] Gece kendini güvensiz, savunmasız, tehdit altında hisseden, tacize veya şiddete maruz kalan kadınlar ve diğer kent sakinleri, kendilerine en yakın mekâna ulaşarak ve personellere "Angela" kod kelimesini ihtiyatlı bir şekilde ileterek yardım isteyebilmektedir. (Metropolitan Police,

[6]Ask For Angela: Leeds'deki güvenli mekan haritası için ayrıca bkz. https://www.google.com/maps/d/u/0/embed?mid=1EJANvmQ7VDdC-wQ5RkqMcrVKpZe4ZjVS&hl=en&ehbc=2E312F%22%20width%3D%22640%22%20height%3D%22480%22&ll=53.83906236565467%2C-1.642000246093751&z=10

2022) Bu çalışma ile, kadınları ve kent sakinlerini daha güvenli bir alanda tutmak, polise haber vermek, taksi çağırmak, yakınları veya arkadaşlarıyla bir araya getirmek amaçlanmıştır.

Kadın Dostu Leeds, kadınların özellikle gece geç saatlerde kamusal alanlarda kendilerini endişeli, güvensiz, rahatsız veya savunmasız hissetmelerini önlemek amacıyla Kadınlar İçin Gece Güvenli Alan Otobüsü'nü kentin görünür ve erişilebilir alanlarına yerleştirmişlerdir. Otobüs, kadınların yargılanmadan destek, tavsiye ve sığınma talep edebileceği, güvenli, rahat ve eğlenceli bir mekâna dönüştürülmüştür. Otobüste destek hizmetleri şunları içermektedir:

- Kadınların gece maruz kaldığı vakaları polise bildirmek ve polis desteğinin gelmesini beklemek,
- Sağlık uzmanı, güvenlik görevlileri bulundurmak,
- Yalnız kalmadan taksi veya yakınlarını çağırmak için bekleyecekleri güvenli bir alan,
- Kadınlar için yiyecek ve içecek desteği, ayrıca cep telefonu şarj etme olanakları,
- Güvenilir uzman desteği, önyargıdan uzak ve sıcak bir ortam sunmaktadır (Women Friendly Leeds, 2022).

Kadın Dostu Leeds girişimi günümüzde hala Leeds kentinde, kadınlar, çocuklar, mülteci ve göçmen kadınlar, engelliler ve Lgbtiq+ bireyler için proje, etkinlik ve çalışmalarına devam etmektedir.

2.3. FARKLI ÜLKELERDEN KADIN DOSTU KENT UYGULAMALA ÖRNEKLERİ

Yukarıdaki bölümde KDK uygulamaları arasında yer alan Avrupa'daki örneklere yer verilmiştir. Bu bölümde ise Filipinler, Hindistan, Kanada, Rusya, Tanzanya ve Arjantin'de TCAA çerçevesinde uygulanan kentsel planlama örneklerine yer verilecektir. Böylece mümkün olan her kıtadan örneklerin incelenmesi ile ülkeler ve coğrafyalar üzerinden uygulamaların benzerlikleri ve farklılıkları belirlenmeye çalışılacaktır.

2.3.1. Kadın Katılımlı Kentler Programı (Gender Inclusive Cities Programme-GICP): Rusya, Tanzanya ve Arjantin

Kadın Katılımlı Kentler Programı BM Güven Fonu tarafından finanse edilen ve Kadına Karşı Şiddete Son (End Violence Against Women) kuruluşu tarafından uygulanan ve Uluslararası Şehirlerde Kadınlar (WICI) tarafından koordine edilen, 2009-2012 yıllarını kapsayan bir programdır. Rusya'da Bağımsız Kadın Forumu Bilgi Merkezi (Information Centre of the Independent Women's Forum-ICIWF), Tanzanya'da Uluslararası Ağ Merkezi ve Suç Bilgileri (International Centre for Network and Information on Crime: Tanzania-ICNIC-T) ve Arjantin'de Değişim ve Hizmet Merkezi, Latin Amerika Kadınları ve Habitat Ağı (Exchange and Services Centre, Southern Cone, Argentina-Coordinator of the Latin America Women and Habitat Network-CISCSA) kuruluşlarıyla da program süresince ortak çalışma yürütülmüştür (Women in Cities International, 2012: 5).

Programın başlangıç noktası, kadınlar ve diğer kırılgan gruplar için güvenli ve kapsayıcı kentler inşa etmek ve kadınların kendilerini kamusal alanların hangi kısımlarında güvenli veya güvensiz hissettiklerine dair kentsel mekanlara aidiyetliklerinin araştırılmasıdır. Kent hakkı ve toplumsal cinsiyete dayalı kentler kavramlarının, kadınların kendileri de dahil olmak üzere diğer paydaşlar için yeni olduğu belirtilerek, kadınların kentsel mekanlardaki güvenliği ve kapsayıcılık konusunda kamu bilincinin edinilmesi ve katılımcı politikaların artırılmasına ihtiyaç olduğu vurgulanmaktadır. Bu bağlamda GICP birbiriyle ilişkili üç hedefe yönelmiştir:

1. Özellikle kamusal alanlarda cinsel taciz ve cinsel saldırıya odaklanarak, kentlerde toplumsal cinsiyet verileri toplanarak ve kadınların dışlaması konusunda kapsamlı ve güvenilir verilerin geliştirilmesi.

2. Kadın hakları, kente erişim ve katılım konularında kamuoyu ve paydaşların farkındalığının artırılması.

3. TCE ve kapsayıcılığına ulaşmak için cinsel tacizi ve cinsel saldırıyı azaltmayı amaçlayan pilot projelerin oluşturulması ve test edilmesi (Women in Cities International, 2012: 5).

GICP, Rusya'nın kuzeybatısında yer alan Karelya Cumhuriyeti'nin başkenti olan Petrozavodsk kentindeki ICIWF sivil toplum örgütünün iş birliği ile yürütülmüştür. Bölgede yaşayan kadınlarla iki yıl süren bir saha çalışması yapılmıştır. Yerel yönetimler ile daha iyi planlanmış kamusal alanlar üzerinde çalışmalar yapılmış, cinsel taciz farkındalığını artırmak için de kamuoyu oluşturulmuştur. Kentsel mekanlarda güvenli alanların yaratılması için hükümet, yerel yönetimler ve emniyet güçleri ile ortak adımlar atılmıştır (Women in Cities International, 2012: 37). Kentsel güvenlik sorunuyla bölgede pek çok anket çalışması yapılmıştır. Yapılan anketlerden birinde çıkan sonuçlara göre kadınların çoğu kişisel güvenlik endişesine sahip olduğunu bildirmiş, bir kısmı ise alkol tüketiminin fazla olmasından kaynaklı, gece tek başına dışarı çıkmaktan kaçındığını belirtmiştir. Ayrıca kadınların ulaşım ağlarındaki hareketliliğinde, duraklarda, parklarda veya diğer açık mekanlarda güvenlik sorunları yaşadıkları belirtilmiştir (Women in Cities International, 2012: 38). Bu bağlamda kentte spesifik güvenlik sorunu olduğu gözlemlenmiştir. 2010 yılında hükümet, STK'lar ve yerel yönetim birimleriyle ortak bir çalıştay düzenlenerek eylem planları hazırlanmıştır. Kadınlar için güvenli alanların oluşturulması amacıyla şehir planlamacıları ile görüşmeler yapılmış, aynı zamanda ulaşım departmanı tarafından Toplu Taşımada Güvenlik Standartları uygulaması kabul edilmiştir. Ayrıca bir acil destek yardım hattı kurularak, kadınların ulaşım ağları, duraklar ve diğer açık mekanlardaki güvenliğe ilişkin bildirdikleri şikayetlerde acil müdahale ekipleri kurulmuştur (Women in Cities International, 2012: 40-42). Kentsel planlamanın tasarımıyla ilgili 2012'de yerel yönetimlerle ortak çalışmalar yapılarak, kamusal alanların daha iyi ışıklandırılması, özellikle gece güvenlik devriyelerinin gezmesi, geç saatlerde otobüs seferlerinin artırılması gibi uygulamalar geliştirilmiş, yerel yönetimlerde kadınların karar alma süreçlerine katılımı yüksek ölçüde sağlanmıştır (Women in Cities International, 2012: 5).

Kadın Katılımlı Kentler Programı kapsamında Petrozavodsk kentinde cinsel tacizin önlenmesi ve kentsel güvenliğin sağlanması amacıyla, programın paydaşları, hükümet, STK'lar, emniyet güçleri ve diğer kadın örgütleriyle ortak çalışma yapılmış ve çeşitli müdahale araçları geliştirilmiştir. Kentteki güvenlik sorunları ele alındığında, özellikle kadınların kamusal alanlardaki korku ve endişesi, özellikle geç saatlerde ve

ulaşım ağlarında yaşanan taciz vakalarının verileri elde edilerek, kentsel planlamada kadınların da katılımıyla tasarım standartları geliştirilmiştir.

GICP, Tanzanya'nın Darüsselam (Dar es Salaam) kentinde, kent komisyonu ile ortaklaşa çalışma yaparak, kentteki suç vakalarında en fazla risk grubunda olan kadınlar ve çocukların güvenliğini sağlamak amacıyla Daha Güvenli Şehirler Programı'nı (The Safer Cities Programme) başlatmıştır. Buna göre kentsel planlamada, sokak aydınlatmalarının iyileştirilmesi, dar yolların, isimsiz sokakların, mezarlık alanların, harap veya inşası bitirilmemiş ıssız binaların onarılması, kadınlar için güvenli açık alanların oluşturulması, otobüs ve taksi duraklarında güvenliğin sağlanması gibi çalışmalara öncelik verilmiştir (Women in Cities International, 2012: 12). Bölgede yapılan anket çalışmalarında toplanan verilere göre kadınların çoğu kamusal alanlarda cinsel tacize uğramaktan korktuğunu, hırsızlık vakalarından dolayı endişelendiğini ve kendilerini güvende hissetmediklerini bildirmişlerdir. Özellikle sosyo-ekonomik açıdan daha düşük gelirli mahallelerde ise kadınlar çocuklarını okula götürürken, su ihtiyaçlarını karşılamak için kaynaklarına giderken, pazarlarda, alışveriş alanlarında veya parklar gibi kamusal mekanlara karşı korku, endişe ve güvensizlik duyduklarını belirtmiştir. Kentin bazı kısımlarında uyuşturucu ve alkol kullanımının fazla olması ve sokak çetelerinin bulunması nedeniyle kadınlar ve çocuklar bu bölgelerden özellikle uzak durmaktadır (Women in Cities International, 2012: 14). Bu bağlamda Tanzanya Polis Teşkilatı, STK'lar ve yerel yönetim birimleriyle ortak çalışmalar yapılıp, kentin belirli bölgelerine, savunma ve güvenlik komitelerine bağlı izleme ekipleri gönderilmiştir. Ekipler özellikle geç saatlerde kamusal alanlarda devriye gezmek, kadınların karşılaştığı taciz ve şiddet vakalarına karşı müdahalelerde bulunmak, bölgedeki emniyet güçlerinin sayısını artırmak ve toplumsal cinsiyete duyarlılığına ilişkin eğitim vermek gibi görevleri yerine getirmiştir. Ayrıca karakollarda kadınlara karşı şiddet ve tacizi bildirilmesi amacıyla yardım masaları kurulmuştur. Farkındalık yaratmak amacı ile üniversite, meclis üyeleri, özel sektör katılımı ve yerel yönetimlere bağlı departmanların iş birliği ile fonlar toplanarak kentsel mekanları iyileştirme çalışmaları yapılmıştır (Women in Cities International, 2012: 15-17). Darüsselam kentinde, sosyo-ekonomik, politik açıdan yoksul ve dışlanmış kesimlerin, genç işsizlik ve istihdamın az olması nedeniyle sokak çetelerinin ve uyuşturucu bağımlılığının yoğun olduğu bir toplumsal yapıya

sahiptir (Women in Cities International, 2012: 20). Yapılan çalışmalar bölgenin politik veya ekonomik sorunlarını çözmeye yeterli olmamaktadır. Fakat programdaki nihai amaç, TCE'ye yaraşır bir kentsel planlamanın yapılması ve kamusal alanlarda güvenlik, cinsel taciz ve şiddet vakalarıyla mücadele ederek kadınların kentsel mekanlarda görünürlüğünün artırılmasıdır. Dolayısıyla GICP'nin paydaşlarla kamusal alanların yeniden tasarlanmasına ilişkin çalışmalarının, ulusal planlarla uyumlu hale getirilmesi ve hükümetin desteğiyle mevcut faaliyetlere de entegre edilmesi, kentsel mekanlarda TCAA sürecini ileriye taşıyacaktır.

GICP, Arjantin'in Santa Fe eyaletinde Rosario kentinde CISCSA kuruluşuyla birlikte kamusal alanlarda ortak çalışmalar yürütmüştür. Kentin kurumsallaşmış bir yapıya sahip olması nedeniyle, toplumsal cinsiyete dayalı katılımcı bütçelemeyle, kent planlaması süreçlerine de öncelik verilmiştir. Belediye teşkilatında mahalle teşkilatları bulunmakla birlikte, ulusal düzeyde aile içi şiddet, cinsel tacizi ve saldırıyı önlemeye yönelik politikalar mevcuttur. Ayrıca belediye Kent Muhafızları Müdahale Protokolü ile kadınlara yönelik şiddet ve kötü muamelelerin önüne geçmektedir. Bölgedeki çalışmalara, CISCSA koordinasyon ekibinin desteğine ek olarak, günümüzde UN Women kuruluşu da kamusal alanlarda TCE'ye destek vermektedir (Women in Cities International, 2012: 47).

Rosario'nun kuzey ve güney bölgelerinde yapılan çalışmalarda, güneydeki kentsel mekanlarda kadınların görünürlüğünün ve kadın örgütlenmelerinin gücünün daha fazla olduğu, kuzeyinde ise oranla daha az olduğu gözlemlenmiştir. Dolayısıyla 2006'da Latin Amerika Kadınları ve Habitat Ağı ile birlikte Herkes İçin Güvenli Kentler Bölgesel Programı süreci başlatılmıştır. Bölgede siyasi olarak kadın örgütlenmelerinin fazla olması, hükümet ve yerel yönetim birimlerini harekete geçirerek, bölgedeki düşük gelirli, savunmasız ve ötekileştirilmiş kadınların güçlendirilmesine yönelik çalışmaları hızlandırmıştır (Women in Cities International, 2012: 48). Program süresince bölgede yapılan anket çalışmalarında, kadınların çoğunun kamusal alanlarda güvenlik sorunlarıyla karşılaştıkları, cinsel saldırı ve taciz vakalarının yoğun olduğu gözlemlenmiştir. Çoğu kadın ise toplu taşımada, otobüs duraklarında, pazarlarda, yolda yürürken cinsel tacize maruz kaldıklarını bildirmiştir. Ayrıca, kadınların ülkedeki polislerin yolsuzluk meseleleri ile gündemde olduğundan

dolayı şehir muhafızları veya polis devriyelerine güvenmediklerini de belirtmişleridir (Women in Cities International, 2012: 49). Bu nedenle ülkenin kuzey ve güney bölgelerinde ayrı çalışmalar yürütülmüştür.

Rosario'nun güney bölgesinde, bölgede yaşayan kadınların bireysel katılımları ve yerel kuruluşlarla birlikte bir kadın ağı kurulmuştur. Ağ küçük gruplar halinde çalışmalara başlamış, siyasi diyalog ve müzakere süreçlerinde aktif rol oynamıştır. Bölgede kamusal alanların altyapısı ve bakımı konusunda ilçe kabine toplantılarında temsil hakkını kullanarak, yerel yetkililer üzerinde baskı kurmuştur. Buna göre, kamusal alanların çoğunda katılımcı perspektifle planlama ve organizasyon sürecine girilmiştir. Kadınların kentsel mekanlarda özgürce hareket edebilmesi amacıyla, güvenlik denetimleri gerçekleştirilmiş, otobüs durakları ve ana caddelerde iyileştirme çalışmaları yapılmıştır. Bölgenin kuzeyi ise, sosyo-ekonomik olarak düşük gelirli mahalle yapılarının bulunmasından kaynaklı, bir kadın ağı veya örgütlenmesi kurulamamıştır. Dolayısıyla bölgede kadınların katılımıyla bir kadın grubu oluşturulmuştur. Yerel yetkililerle yapılan ortak çalışmalar neticesinde bölgede, altyapı çalışmalarına başlanarak, güvenli yollar inşa edilmiştir. Yolların kesişim noktalarının, otobüs duraklarına ve ana caddelere bağlanması sağlanarak, kadınların dar ve ıssız sokaklardaki hareketliliği en aza indirilmiştir. Ayrıca alanların ışıklandırılması ve ağaçlandırılması için peyzaj çalışmalarına da yer verilmiştir. Yol boyunca güveli tabelalar yerleştirilerek, kadınların kamusal alanlardaki hareketliliğinin güvenliği sağlanmıştır. Her iki bölgede de altyapı ve kentsel planlama çalışmalarının yanı sıra, kadınların aktif katılım sağlayabilecekleri kültür, spor ve eğlence için aktivite alanları yapılmıştır (Women in Cities International, 2012: 55).

Genel çerçevede Rusya, Tanzanya ve Arjantin'in belirli kentlerinde uygulanan Kadın Katılımlı Kentler Programı, paydaşların, hükümetlerin ve bölgelerde bulunan STK'ların ve kadın örgütlerinin desteği ile kamusal alanları kadınların hareketliliği için daha güvenli bir hale getirmeyi amaçlamıştır. Bölgelerin kültürel, toplumsal, etnik kimlik, sosyo-ekonomik düzeylerindeki farklılıklar göz önünde bulundurulunca, ortak bir çatı altında başlatılan projenin, bölgesel farklılıklar göstermesi kaçınılmazdır. Programın çıktıları incelendiğinde, kadınların özellikle anket çalışmalarına katılımlarının Rusya ve Tanzanya'da daha çekingen, Arjantin'de ise (özellikle güney

bölgesinde) katılımın daha fazla olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum kadınların yaşadıkları bölgelere ilişkin deneyimleri, yerel yönetimlere olan güveni, bölgedeki topluluk girişimlerinin ve kadın örgütlenmelerinin azlığı, uygulayıcı ortakların odaklanmasından dolayı yaşanan sorunlarla ilintilidir. KDK olma sürecinde bu ve benzeri projeleri oluşturma ve uygulama fikri, kadınların da kentsel mekanların sahipleri olduğu konusunda farkındalık yaratmada bir başlangıç niteliği taşımaktadır.

2.3.2. Hindistan – Delhi: Kadınların Güvenliğini Anlamak (Cinsiyet Kapsayıcı Bir Kente Doğru)

Kadınların Güvenliğini Anlamak projesi, 2019-2010 yılları arasında, BM ve Kanada-Uluslararası Şehirlerde Kadınlar (WICI) tarafından yönetilen Cinsiyet Kapsayıcı Şehirler (GIC) projesinin bir parçası olarak Hindistan'ın Delhi şehrinde yürütülen çalışmaları içermektedir. STK, hükümet, emniyet teşkilatı, topluluklar, kadın örgütleri ve diğer paydaşlarla yürütülen bu proje, kentlerdeki toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin, kadın ve kız çocuklarının karşı karşıya kaldığı dışlanmanın boyutlarını anlamayı, kadınların kamusal alanlara ve kentsel haklara erişimini desteklemeye yönelik müdahaleleri kapsamaktadır. (USAID, 2020: 5) Çalışma, Hint şehirlerinde gelişen kentleşmeyi göz önünde bulundurarak, kadınların, kız çocuklarının ve diğer tüm kırılgan grupları kapsayacak şekilde önlemler içermektedir. Ayrıca rapor, Hindistan'da kamusal alanların erkek egemenliğinde olduğu belirtilirken, kadınların parklar, otobüs durakları, yürüyüş parkurları, caddeler vb. alanlardaki hareketliliğinin kısıtlı olduğu ve kamusal alanlarda 'takılmayı' normalleştirmek için meşru nedenler bulmak zorunda olduklarını göstermektedir.

Rapora göre kadınların güvenliği şu tanımlamaları içermektedir:

- Kadınların güvenliği, toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti azaltmaya yönelik stratejiler, uygulamalar ve politikaları içermelidir.
- Kadınların güvenliği, alanların güvenliğidir. Kamusala alanlara yönelik korku ve endişe, kadınların mekânsal hareketliliğini ve kullanımını kısıtlar. Bu nedenle güvenlikle ilgili her politika ve planlama, kadınları kapsamalıdır.

- Kadınların güvenliği, finansal güvenlik ve özerkliği de içerir. Kadınların kamusal alanlardaki çalışma hareketliliği, onları özel alana daha az bağımlı hale getirmektedir.
- Kadınların güvenliği, yerel yönetimlerde karar alma sürecindeki katılım oranını da içermektedir. Kentsel planlama yapılırken kadınların tüm aşamalara dahil edilmesi planlamada farkındalık yaratmaktadır. Dolayısıyla, bu süreçlere tam teşviki önemlidir.
- Kadınların güvenliği, herkes için daha güvenli ve daha sağlıklı bir toplum anlamına gelmektedir (USAID, 2020: 4).

Delhi'de hükümet güvenli şehir planlamasına ilişkin politikalar geliştirmiştir. Kentsel planlama ve yönetişimi ele alan projelerden biri Delhi Master Planı'dır. Plan TCAA'yı hedefleyerek kadınlar için daha güvenli alanlar, kentsel hizmetler ve altyapıya odaklanmıştır. Jawaharlal Nehru Ulusal Kent Yenileme Girişimi tarafından ise, kentsel yoksulluğu önlemek ve güvenli şehirler yaratmak amaçlanmıştır. Girişimin 2006 planında güvenli şehirler oluşturmaktan bahsederken, toplumsal cinsiyet kavramı ve kadınların güvenli erişiminden neredeyse bahsedilmemiştir (USAID, 2020: 9). Bu anlamda girişimin 2006 planı, master planının gerisinde kalmaktadır. Kentsel planlamanın TCE çerçevesinde yapılmaması, kadınların kamusal alan hareketliliğindeki endişelerinin göz ardı edilmesine neden olmaktadır.

Delhi'de kadınların güvenliği, güvenlik güçleri ile sağlanmaktadır. Bu nedenle, Delhi'nin dokuz bölgesinde Crime Against Women Cell (CAWC) merkezleri kurulmuştur. Bu departman özellikle kadınlara yönelik şiddet, istismar, taciz ve tecavüz vakalarına odaklanmaktadır. CAWC ayrıca kadınlara ve ailelere danışmanlık hizmeti sunmaya da çalışmaktadır (USAID, 2020: 9).

Delhi polisi 24 saat hizmet veren bir yardım hattı kurarak, kız çocukları ve kadınlara karşı istismar, taciz, müstehcenliğin önüne geçmeyi amaçlamıştır. Yardım hattına yapılan şikayetler, kurulduktan bir sonraki yıl 12 bin vakayı geçmiştir (USAID, 2020: 10).

Güvenli alan ve güvenlik eksikliğinden kaynaklı 2004 yılında ise Güvenli Delhi Kampanyası başlatılmıştır. Bu kampanya, kız çocuklarının mahallerinde, okula giderken veya otobüslerde taciz edilmeleri gibi somut olaylardan dolayı başlatılmıştır. Kampanyanın odak noktası kadın ve kız çocuklarından oluşmuştur. Ayrıca kampanya 'kadınların ve kız çocuklarının hayatlarını sürekli korku ve güvensizlik duygusu olmadan yaşam hakkı vardır' fikrine dayanmaktadır. Kadınlar ve kız çocukları için sadece şiddet değil, onların emniyeti için de bir dizi strateji ve politika üretmek amaçlanmıştır. Bu anlamda STK'lar, kadın örgütleri, topluluklar, polis ve kolluk kuvvetleri, seçilmiş temsilciler vb. paydaşlar kampanyanın yürütülmesinde aktif rol oynamıştır (USAID, 2020: 11).

Kentsel mekanlarda kadınlara yönelik her türlü şiddet, kadınların kamusal alanlara karşı korku duymasına sebep olmaktadır. Güvenli hissetme durumu, bir algılama biçimidir. Dolayısıyla kadınların her şeyden önce kendilerini güvende hissedecekleri mekanların yaratılması gereklidir. Tablo 3'te Hindistan Devlet Suçları Kayıt Ofisi'nin 2014 yılında yayınladığı, kamusal mekanlarda ve açık alanlarda kadınlara karşı işlenen suçlara ilişkin istatistiğe yer verilmiştir. Bildirilen vaka sayıları, Hindistan'da kamusal alanlara erişimin, kadınlar açısından yeterince güvenli olmadığını göstermektedir. Kentsel mekanlardaki şiddet türlerinin yaygınlığı, kadınların kamusal alanlardaki hareketliliğini kısıtlayarak, görünürlüğünü azaltmaktadır. Şiddet, taciz vb. suçların yaydığı korku durumu, kentlere karşı duyulan güvenlik hissini de olumsuz etkilemektedir.

Tablo 3: Hindistan 2014 yılı Ocak ve Mayıs Aylarında Kentsel Mekanlarda Kadınlara Karşı Suçlarla İlgili Bildirilen Vakalar

Suç Türleri	Vaka Sayısı
Sözlü Taciz	11
Sarkıntılık	128
Tecavüz	37
Kaçırma	4
Eşi ve/veya Yakınları Tarafından Fiziksel Şiddet	59
Diğer Şiddet Türleri	39

Kaynak: (Confederation of Indian Industry, 2021).

Hindistan'da nüfus yoğunluğunun ve ekonomik eşitsizliğin fazla olması, kamusal alanlarda eril iktidarın baskınlığı ve kentsel planlamada TCE'nin göz ardı edilmesi, kadınların kamusal alan hareketliliğini hem kısıtlamakta hem de alanların güvenliği sorunu ortaya çıkarmaktadır. Genel olarak yapılan çalışmalar ve kentsel planlamalar öncelikle kamusal alanların güvenliği üzerinden kurulmaktadır. Bu anlamda kadınların, kız çocuklarının ve kırılgan grupların kamusal alanlara ve kentsel mekanlara aktif katılımı için birçok proje yürütülmektedir. Projelerin, BM fonları, STK'lar, hükümet, polis ve diğer emniyet güçleri, kadın örgütleri, uluslararası diğer kuruluşlar tarafından yürütüldüğü gözlemlenmektedir.

BM Güven Fonu tarafından finanse edilen ve Kadına Karşı Şiddete Son kuruluşu tarafından uygulanan ve Uluslararası Şehirlerde Kadınlar (WICI) tarafından koordine edilen Kadın Katılımlı Kentler Programı (GICP), Rusya, Tanzanya, Arjantin ve Hindistan'da uygulanmıştır. Program kadınlar için güvenli ve kapsayıcı şehirler oluşturmak adına her ülke özelinde kadınların deneyimleri esas alınarak geliştirilmiştir. Ülkeleri kendi özelinde değerlendirdiğimizde, kadınların kamusal alanlarda güvenlik problemi yaşaması, proje kapsamındaki ülkelerin ortak ve en kritik sorunlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, projenin uygulama alanları incelendiğinde kadınların ulaşım ağlarında, cadde ve sokaklarda şiddet, taciz, tecavüz, sarkıntılık veya cinsel saldırı ile karşı karşıya kaldıkları gözlemlenmektedir.

Hindistan, GICP kapsamında yapılan çalışmalar dışında yerel düzeyde de farklı çalışmalara yer vermiştir. Ülkeler temelinde farklı uygulamalar geliştirmenin Hindistan'a özgü değildir. Her ülkenin etnik kimliği, kültürel yapısı, siyasi ve ekonomik konjonktürü farklılık gösterdiğinden, merkezden yerele uygulanan planlar veya politikalar farklılık göstermektedir. Kadın Katılımlı Kentler Programı dışında da ülkelerin kendine özgü kültürel, siyasi ve ekonomik yapıları olduğu düşünülürse, kentsel mekanlardaki TCAA'ya yönelik yapılan çalışmalarının farklılık gösterdiği görülecektir. Bu bağlamda, alt başlıklarda Kanada ve Filipinler'deki KDK uygulama örnekleri incelemesine yer verilmiştir.

2.3.3. Kanada – Vancouver: Kadınlar İçin Imouto Konutları Projesi (Imouto Housing for Women)

Proje, Atira Kadın Kaynakları Merkezi tarafından, şiddet ve istismar mağduru, hamile, transseksüel, seks işçisi, bağımlı, psikolojik rahatsızlığa sahip, kronik evsiz olan 16-24 yaş arası kadınların barınma ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tasarlanmış bir projedir. Odalar genellikle tek kişilik olmak üzere, mevcut konutların onarılıp iyileştirilmesi ile konut hizmeti sağlanmıştır (Atira, 2022). Proje ilk yılında (2011 Eylül – 2012 Eylül) 13 kadın Imouto'ya taşınarak, 12 ay boyunca ikamet etmiştir. Konutlarda 24 saat destek görevlileri ve uzmanları bulunmaktadır. Görevli ve uzmanlar kadınların, haftalık girişlerini kontrol etmek, temizlik ve yemek işlerini yapmak, sağlık sorunlarını yönetmek (özellikle bağımlılıkla mücadele eden kadınların ilaç kullanım kontrolleri), psikolojik destek sağlamak, haftalık ev toplantıları düzenlemek, gelen misafirlerin kontrollerini sağlamakla yükümlüdürler (Atira, 2012: 11).

Konaklama boyunca kadınlar kendi aileleriyle bağlantı kurmuş, sosyal hizmetlere teslim edilen çocuklarıyla bağlantı kurmak için destek talep etmiştir. Kadınlar kaldıkları sürece Imouto'yu sokaklardan kaçmak ve sığınmak için güvenli bir alan olarak tanımlamıştır. Örneğin Imouto'da kalan bir kadın katılımcı projeye dair deneyimini şöyle aktarmıştır:

"Imouto'dan önce evsizdim. Ayrıca erkek arkadaşımın Downtown Eastside'daki en berbat otellerden biri olan otelinde kalıyordum... Ne zaman kavga etsek her seferinde evsiz kalırdım ve ben de başka yer bulmaya çalıştım." (Atira, 2012: 15).

Konutlarda başlangıçta misafir kabul edilmemekle birlikte, kadınların talepleri doğrultusunda ve yasal sürece uygun ziyaret gerçekleştirecek misafirlerin gelmesine izin verilmiştir (Atira, 2012: 14). Konaklama sonrası toplanan verilerden bazılarına göre, bir kadın okula gitmek, iki kadın diğer barınma programlarına katılmak, bir hamile kadın yatılı konaklamaya katılmak, iki kadın bağımlıkla mücadele için yatılı programa katılmak, üç kadın net bir konut geçiş planı olmadan partnerlerinin yanına taşınmak ve bir kadın bağımsız olarak konaklayacağı bir yer bulduğu için, Imouto'da uzun süreli konaklamaları sonrası ayrılmıştır (Atira, 2012: 17).

Kentsel planlamalar yapılırken, Vancouver'daki Imouto konutlarına benzer projelerin uygulama konulması, kadınların uzun süre güvenli bir alanda kalmasına olanak sağlamaktadır. Bu ve benzeri projeler kadınların ihtiyaçları gözetilerek uygulanmalı ve kadınlara kaldıkları süre boyunca uzman desteği verilmesi önem arz etmektedir. Konutlar, kadınların güçlenmesinde önemli rol oynamakla birlikte, geçici veya uzun süreli konaklamaya imkân tanıması, kadınların konut geçişlerinde daha sağlıklı ve güvenli bir adım atmalarına destek olacaktır.

2.3.4. Filipinler: Güvenli Trenler Projesi (Safer Trains)

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, kadınlar ulaşım sistemlerini kullanırken güvenlik sorunlarıyla karşılaşmaktadırlar. Toplu taşımalar ve ulaşım ağları, kamusal alanlardan sonra kadınların tacize en maruz kaldığı alanlardan biridir. Filipinler'de toplu taşımalardaki kadın hareketliliğinin fazla olması ve özellikle trenlerde yaşanan sözlü, fiziksel ve psikolojik şiddet olaylarının artmasından kaynaklı ulaşım sistemlerinde güvenlik ağı geliştirilmiştir.

United States Agencey International Development (USAID)'ın 2020'de yayınladığı Toplu Taşımalarda Cinsiyete Dayalı Şiddet raporuna göre, kadınların ulaşım ağındaki hareketliliğinin, erkeklere oranla daha karmaşık olduğu gözlemlenmiştir. Erkekler ev ve iş arasında daha doğrusal bir yolculuk yapma eğilimindeyken, kadınlar iki ana varış noktası arasında çok sayıda kısa seyahati birleştirerek "yolculuk zinciri" (Peters, 2013: 19) eylemini gerçekleştirmektedirler. Örneğin, bir kadın işe/okula gitmek, çocuklarını eğitim kurumuna, kreşe bırakmak veya almak için, markete, pazara, alışveriş merkezlerine gidip ihtiyaçlarını karşılamak gibi pek çok noktaya, toplu taşımaları gün boyunca kullanarak ulaşabilmektedir. Dolayısıyla kadınların ulaşım ağlarındaki hareketliliği daha karmaşık bir süreç izlemektedir. Bu durum, toplu taşımalarda daha fazla mesai harcayan kadınların taciz olaylarına maruz kalmasını da beraberinde getirmektedir.

Filipinler'de ulaşım sistemlerinde kadın sirkülasyonun fazla olması ve artan taciz olaylarının önüne geçilebilmesi amacıyla, ulaşım hizmetlerinde toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti bildirmek için, 2019'da Filipin Hükümeti Ulaştırma Departmanı tarafından, ulaşım sistemlerinde pilot projeler uygulanmıştır. İlk olarak demiryolu ulaşımında başlatılan projeler, sonrasında diğer toplu taşıma projelerini de kapsayacak şekilde genişletilmeye çalışılmıştır (Asian Development Bank, 2022).

Ulaşım ağlarında taciz vakalarına maruz kalan kadınlar için Güvenli Trenler projesi şunları içermektedir:

- Kadınlara istismar, sömürü ve tacizin şiddet biçimleri olduğuna dair eğitimlerin verilmesi,
- Ulaşım sistemlerinde yaşanılan taciz vakaları için iletişim ağları oluşturmak,
- Taciz vakalarını raporlamak ve yasal süreci başlatmak,
- Raporlama yapıldıktan sonra sürecin takip edilmesini sağlamak ve travmatik durumlar için uzman desteğin alınmasını sağlamak,
- Ulaşım ağlarındaki güvenlik tedbirlerini en yüksek seviyeye çıkarmak ve peron, istasyon gibi bekleme alanlarının güvenliğini sağlamak (Asian Development Bank, 2022).

Toplu taşımaların güvenliği sorunu, ulaşım ağlarını kullanan kadınları ve kız çocuklarını orantısız şekilde etkilemektedir. Kadınların bir kısmı, toplu taşıma araçlarına erişimde yoksunluk yaşarken yolculuğunu yaya olarak tamamlamakta, bir kısmı ise toplu taşımaları kullanmaktadır. Kadınların toplu taşımalara erişimlerinin olduğu alanlarda ise, yolculuk süresince taciz ve şiddet vakalarına sıklıkla rastlanmaktadır. Gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin çoğunda, ulaşım ağlarının tarafsız olmadığı, güvenlik açığının ve vakaların fazla olduğu görülmektedir. Bu bağlamda kadınlar, çocuklar, engelliler ve yaşlı bireyler gibi toplumdaki kırılgan grupların, kentlerdeki ulaşım hareketliliği göz ardı edilmemelidir (Önder, 2020: 4) Kentsel planlama yaparken, ulaşım ağlarının güvenliği konusundaki her adımda kadınların ve diğer dezavantajlı grupların ihtiyaçları, deneyimleri göz önünde bulundurulmalı ve ilgili makamların yasal düzenlemeleri yapması gerekmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TÜRKİYE'DEKİ KAMUSAL ALANLARDA YEREL EŞİTLİĞİN SAĞLANMASI VE KADIN DOSTU KENT UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye'de kadın ve kent ilişkisinde yerel yönetimlerin ve STK'ların önemine, Türkiye'de KDK uygulamalarına, kamusal alanlarda ve kentsel mekânlarda TCE'nin sağlanması için yapılan yerel eşitlik mekanizmalarına yer verilecektir. Ayrıca, kentsel hizmetler ve TCAA politikasının bir parçası olan yerel eşitlik eylem planlarına da yer verilerek, değerlendirme yapılacaktır.

Türkiye'de TCAA ve kent hakkı bağlamında yapılan önemli çalışmalar bulunmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde öncelikle Türkiye'de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi kapsamında hazırlanan tematik haritalama ve TCE'nin geliştirilmesine yönelik çalışmaya yer verilecektik. Ardından Türkiye'de toplumsal cinsiyet ana akımlaştırılması çerçevesinde KDK örneklerinin duyarlı kent planlamalarını içeren Yerel Eşitlik Eylem Planları aktarılacaktır. Her iki çalışma da Türkiye'de kadınların, çocukların, LGBTİ+'ların, yaşlıların, engellilerin ve diğer tüm dezavantajlı grupların kamusal mekanlara katılımını sağlamaya ve görünürlüğünü artırmaya yönelik kritik çalışmaları ifade etmektedir.

3.1. TÜRKİYE'DE KAMUSAL ALANLARDA YEREL EŞİTLİĞİN SAĞLANMASI

3.1.1. Yerel Yönetimlerin Rolü

Yerel yönetimler, belirli coğrafi alanda yaşayan insan topluluklarının yerel veya ortak niteliğe sahip ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organları halk tarafından seçilen, yetkileri, sınırları ve görevleri yasalar tarafından belirlenen, kamu tüzel kişiliği olan yönetsel kurumlar olarak tanımlanmaktadır (Bilgisay, 2010: 281). Keleş (2009: 50-51) yerel yönetimlerin varlık sebebini şöyle açıklamıştır: "Yerel

yönetimlerin kimi kamu hizmetlerini halka etkin bir biçimde sunmaları da varlık nedenleri arasındadır. Kamu hizmetlerinin sağlanması yanında, bu hizmetlerin kalitesi açısından görülen farklılıkların azaltılması hem tarihsel gelişim süreçleri içinde hem de bugün yerel yönetimlerden beklenmiştir. Bir kent ya da kasabanın kendi sınırları içinde bile, belirli hizmetlerin bütün semtlere en küçük yeterli bir düzeyde sağlanması, yerel yönetimleri doğuran nedenler arasında yer almıştır."

Yerel yönetimler, yetki alanları, belediyeleri ve hizmet sunmaları bakımından, yerel halkın kolayca erişebileceği bir yapıya sahiptir. Merkezi yönetim gibi yerel yönetimlerin de toplumsal cinsiyete duyarlı politika üretme sürecini yürütmesi kritik öneme sahiptir. Diğer yandan, yerel yönetimler sadece merkezi yönetimin çizdiği sınırlar içerisinde politika üretebilmektedir (Alkan, 2003: 56). BM, AB, uluslararası kuruluşlar ve kadın örgütleri, uluslararası sözleşmeler ve belgeler de dahil olmak üzere alan ve yazında, toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılmasında yerel yönetimlerin rolünün büyük olduğuna vurgu yapılmaktadır. 2000'li yıllardan sonra Türkiye'de ise kadın erkek eşitliğine yönelik, yerel yönetimler ve belediyeler özelinde düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler yerel yönetim mekanizmalarına, sosyo-politik yani sağlık, eğitim, konut, güvenlik, istihdam vb. diğer hizmetler alanlarında ekonomik ve hukuki sorumluluk yüklemekte ve yetki vermektedir (Sumbas, 2013: 32).

Yerel yönetimlerin, toplumsal cinsiyet duyarlılığı çerçevesinde yürüteceği hizmetler, özel olarak kadınların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olan düzenlemeler ve özel olarak kadınlara sunulmasa da eksik veya mevcut olmadığı takdirde yine kadınları etkileyecek olan (TCAA'ya uygun) hizmetler olarak ayırmak mümkündür. Her iki düzenleme de kadınların ihtiyaçlarını gözetecek şekilde stratejik ve pratik gereksinimleri içermektedir. Bu bağlamda öncelikle, kadınların özel alandaki konumlarının iyileştirilmesi gerekmektedir. Kadınların iş olanakları bulamaması, bakım yükümlülüğü nedeniyle evden çıkamaması, özel alandaki cinsiyetçi iş bölümü veya kadın emeğini sermayeye dönüştürecek imkanların sunulmaması, kadınların kamusal alandaki görünürlüğünü azaltmaktadır. Yerel bölgede kadın istihdamına yönelik düzenlemeler yapılması, mesleki veya teknik eğitimlerle ekonomik etkinliklere katılımının sağlanması, kadınların özel alandaki konumunu değiştirmektedir. Buna göre, kreş, barınma, çocuk ve yaşlı bakımı, iş olanakları vb.

hizmetlerin sunulması, kadınların kamusal alanlara çıkmasını sağlayacaktır (Alkan, 2003: 63). Kadınların bu ve benzeri desteklerle güçlendirme çabası, yerel hizmetlerin yeterli ölçüde sunulması ve erişilebilir olmasıyla birebir bağlantılıdır. Öte yandan, toplumsal cinsiyete duyarlı yerel hizmet sunumları, dezavantajlı ve kırılgan gruplar dahil herkesi kapsayacak şekilde de uygulanmalıdır. Bu anlamda bir toplumsal analiz ve etki değerlendirmesi yapılması şarttır. Yerel yönetimlerin hizmet ve politika üretme süreçlerinde kadınların, erkeklerin ve diğer bireylerin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, uygulanacak politikaların bireyleri nasıl etkilediği ve cinsiyetler arası farklar ve dinamikler analiz edilmektedir. Dolayısıyla yerel yönetimlerin hizmet sunumuna ilişkin politikalarını TCAA'ya göre uygulaması, toplumdaki bireyleri eşit kılarak, birinin, diğerinden daha yoksun kalmamasını sağlamaktadır (Alkan, 2003: 72). Bu anlamda TCAA çerçevesinde yürütülen KDK projeleri de bu bakış açısına göre uygulanmaktadır.

Türkiye'de yerel eşitliğin sağlanmasına yönelik proje ve uygulamalar yer almasının yanında, Anayasa, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda hukuki düzenlemeler de yer almaktadır. Anayasanın 10. Maddesine göre "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir." ifadesi yer almaktadır. Ek fıkrada ise, "Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar." ifadesi ile eşitliği sağlamaya yükümlü öncelik devlete verilmektedir.

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 7/v maddesinde ise "Sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettirmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksek okullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile iş birliği yapmak." ifadesi yer almaktadır.

TCE'ye duyarlı ve eşitlik vurgusu yapan düzenleme ise, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda geçmektedir. Kanunda eşitliğin sağlanmasına yönelik sorumluluklar

belediyelere atfedilirken, yerel yönetimlerin eşitlik sağlamaya yönelik duyarlılığı ise inisiyatiflerine bırakılmaktadır. Kanunun 13. maddesinde "Herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulması zorunludur. Belediye, hemşehriler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapar." ifadesi yer almaktadır. Bu anlamda, yerel yönetimlerin, eşitlik sağlamada cinsiyet ayrımı yapmaksızın, toplumdaki her bireyin bu haklara sahip olduğunun altı çizilmektedir.

Kanunun 76. Maddesinde, Kent Konseyleri'ne yönelik kanun maddesi yer almaktadır. Kent konseyleri, kentlerdeki, sivil toplum ve meslek örgütlerini, kamu kuruluşlarını, üniversiteleri, siyasi partilerin, yerel yönetimlerin vb. bileşenlerin katılımı ile oluşan yapılardır. 2006 yılında resmileşen 26313 sayılı Kent Konseyi Yönetmeliği'nde ise meslek/çalışma grupları olarak kadın, gençlik merkezleri ve toplumun diğer kesimlerinin de (engelliler, yaşlılar ve diğer dezavantajlı gruplar), kent yönetimine katkı bulunmalarına ve yaşanabilir bir kent için katılımın önemine vurgu yapılmaktadır. Ayrıca 5393 sayılı kanunun 14/a maddesinde, belediyelerin kadınlar ve çocuklar için konukevleri açma zorunluluğu bildirilmektedir.

İlgili kanun, belediyelerin görev, yetki ve sorumluluklarının dışında, belediye başkanlarının da görevlerini bildirmektedir. Dolayısıyla yerel yönetimlerde TCE'nin sağlanmasına yönelik düzenlemeler, kanunda açıkça belirtilmese dahi belediye başkanlarının da görevleri arasında yer almaktadır. Kadınların yerel düzeyde, özellikle mahallelerde, parklarda, yeşil alanlarda veya evlerde daha çok mesai harcadığı düşünülürse, yerel hizmetlerin kadın hemşehrilerin ihtiyaçlarını gözetmesi gerekmektedir (Sumbas, 2013: 40). Dolayısıyla kadınların özel alanlar-kamusal alan ikileminde parklar, okullar, kreşler, sağlık ocakları, yeşil alanlar, pazarlar, marketler, toplu taşıma vb. pek çok nokta bulunmaktadır. Yerel yönetimden beklentiler, kadınların bu yolculuk zincirine dair yaşadıkları sorunları analiz ederek, buna uygun çözümler getirilmesidir. Ayrıca kültürel, sosyal, spor vb. aktivitelerin yapılacağı

sosyalleşme alanlarının azlığı da düşünüldüğünde, belediyelerin ve diğer yerel hizmetlerin bu alanlara yönelik mekânsal düzenlemeler yapması gerekmektedir

.

3.1.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü

Türkiye'deki STK'ların çalışma alanları farklılık ve çeşitlilik göstermektedir. Bu çeşitliliğin bir kısmını da kadın kuruşları oluşturmaktadır. Kadınlara yönelik oluşturulan STK'lar ise TCE'yi sağlamaya yönelik çalışmalar yapmaktadır. Bu bağlamda kadına yönelik şiddetle mücadele, barınma, eğitim, sağlık, kültürel, siyasi ve ekonomik vb. amaçla kurulmuş pek çok kuruluş günümüzde de mevcuttur.

Türkiye'de kadın hakları ihlallerine karşı her alanda mücadele veren STK'lar mevcuttur. Uzun yıllardır faaliyette olan, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık ve erkek şiddetine karşı kadın dayanışmasını büyüten ve kadın sığınma evleriyle kadınların güçlenmesine yardımcı olan bir kuruluştur (Mor Çatı, 2022).

Kadın Adayları Destekleme Derneği (KA.DER), kadınların her alanda ve karar organlarında, eşit bir şekilde temsil edilmelerini sağlayan bir STK'dır (KA.DER, 2022) Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu ise, bir yaşam hakkı olarak, kadın cinayetlerinin durdurmak ve kadınların şiddetten korunmasını sağlamaya yönelik çalışmalar yapmaktadır. Platform 2010 yılından beri kadın cinayetlerini "femicide[7]" kavramına göre raporlayıp analiz etmektedir (Kadın Cinayetlerini Durduracağız, 2022).

Bu ve benzeri birçok sivil toplum örgütü, kuruluş amaçlarında farklılıklar olsa dahi, özellikle yerelde kadın sorunlarını analiz etme, politika üretmede ve kadınları güçlendirmede aktif rol oynamaktadır. Aynı zamanda kadın örgütleri ve farklı alanlarda faaliyet gösteren STK'lar arasındaki eşgüdüm ve deneyim paylaşımı da önem taşımaktadır.

[7] Femicide (kadın cinayeti/cinskırım) kavramı, kadınların veya kız çocuklarının, sadece cinsiyetlerinden dolayı katledilmesidir.

3.1.3. Yerel Eşitlik Mekanizmaları

TCE'nin, yerel yönetimler düzeyinde sağlanması için bir takım araç ve mekanizmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu araç ve mekanizmalar, yerel hizmetlerin sunumunda mevcut eşitsizlikleri gidermeyi, plan ve proje üretme sürecinde kadın ve erkeklerin kentsel mekanlara dair deneyimlerini gözetmeyi ve bu bağlamda TCAA'yı sağlamaktadır. Yerel eşitlik mekanizmaları TCAA'yı sağlarken, yerelde TCE'nin hayata geçirilmesinde, planlama, uygulama, kapasite geliştirme ve izleme/değerlendirme süreçlerini ortaya koymaktadır (Sargın, 2013: 8). Ayrıca, yerel eşitlik mekanizmaları KDK uygulamalarının olmazsa olmaz parçasıdır.

I. **Planlama:** Yerelde kadın ve erkek eşitliğinin hayata geçirilmesi için, yasal belgelerin veya anlaşmaların da ötesinde, fiili olarak hakların kullanılması için çeşitli mekanizmaların geliştirilmesi gerekmektedir. Kadınların yerel birimlerde karar uygulayıcı olmadığı, sorunlarını ve taleplerini ileteceği bir sistemin yokluğu, eşit hakların tanındığı belgeleri sadece yüzeysel bırakmaktan öteye geçmemektedir. Dolayısıyla kadın ve erkekleri aynılaştırmadan, aradaki farklılıkları belirleyip, ana akımlaştırma politikalarını uygulamak gerekmektedir. Farklılıklar, sosyo-ekonomik durum, yaş, cinsiyet, engel durumu, cinsel yönelim, etnik kimlik vb. olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada, ihtiyaçların net olarak belirlenmesi, fırsat ve kaynaklara erişimde planlamanın iyi yapılması gerekmektedir. Planlama yapılırken, TCE'ye duyarlı hizmet sunumu, toplumsal cinsiyet analizi, pratik ve stratejik cinsiyet ihtiyaçlarının belirlenmesi gerekmektedir. Pratik toplumsal cinsiyet ihtiyaçları, kadın ve erkeklerin, yiyecek, temiz su, barınma vb. ihtiyaçlarını ifade ederken, stratejik toplumsal cinsiyet ihtiyaçları ise, eşitliğin sağlanması ve kadınları güçlendirmeye yönelik, karar mekanizmalarına aktif katım ve temsil gibi ihtiyaçlara yöneliktir (Sargın, 2013: 27-28).

Sargın (2013: 31) yerelde eşitliği hayata geçirmeye yönelik planlama süreçlerine dair temel ilkeleri şöyle sıralamaktadır:

- **Siyasi irade ve idari kararlılığın ifadesi:** TCE'yi hayata geçirmeyi hedefleyen siyasi irade ve idari kararlılık mevcut olmalıdır. Özellikle kamu kurumlarında ve yerel yönetimlerde üst düzey yöneticiler, eşitlik hedefine

bağlılıklarını ne kadar net, açık ve güçlü bir şekilde dile getirirse, alt düzey yöneticiler ve ilgili personel de eşitliği sağlamaya yönelik karar ve uygulamaları o kadar çok benimser ve etkin biçimde uygular.

- **Durum ve ihtiyaç tespitinin yapılması:** Mevcut durumun cinsiyete göre ayrıştırılmış veriler ve toplumsal cinsiyet analiziyle tespitinin yanı sıra, kız çocukları ve kadınların yerel öncelik, sorun ve ihtiyaçları da çeşitli yöntemlerle (anket, toplantı, yüz yüze görüşme vb.) ortaya çıkarılmalıdır.

- **Bütçede eşit temsil:** Eşitliği hayata geçirmek çoğu zaman büyük bütçeler gerektirmiyor. Ancak bütçe planlaması ve uygulaması cinsiyete duyarlı olmadığında mevcut kamu kaynaklarından kadınlara düşen pay, olması gerektiğinden çok daha az oluyor.

- **Kapasitenin geliştirilmesi:** TCE için yasal çerçeve, toplumsal cinsiyete duyarlı hizmet örnekleri, cinsiyete göre ayrıştırılmış veri tutma, TCDB yöntemleri gibi birçok konuda kamu kurumları ve yerel yönetimlerdeki yöneticilerin ve ilgili personelin eğitim alması sağlanmalıdır.

- **Katılımcılık, iş birliği, şeffaflık, hesap verebilirlik:** Kadınların ve kadın örgütlerinin sorunları, ihtiyaçları ve çözüm önerilerini dile getirmeleri ve tartışmaları, yerel karar alma ve uygulama sürecine katkı sağlamaları; kamu kurumları-yerel yönetimler-kadın örgütleri ortaklıkları gelişmesi; karar alma, uygulama ve izleme-değerlendirme süreçlerinin şeffaf, yöneticilerin hesap verebilir olması, yerelde eşitliğin vazgeçilmez unsurları arasındadır.

- **Kurum içi eşitlik kültürünün yaygınlaştırılması:** Yerelde hizmet sunan kamu kurumları ve yerel yönetimlerin TCE'yi sağlamaya yönelik plan ve uygulamalarının gerçekçi bir temele oturmasının önemli bir unsuru, bu kurumların kendi iç işleyişlerinde de eşitliği sağlamaya yönelik işler mekanizmalar ve pratikler-örneğin, işe alım, kurum içi terfiler ve personele yönelik kapasite güçlendirme faaliyetlerinde mevzuat çerçevesinde kadınlara öncelik verilmesi; kurum içinde cinsel taciz ve mobbinge (işyerinde psikolojik şiddet) karşı bilgilendirme, disiplin mekanizmaları vb. olmasıdır.

- **Yönetimde eşit temsil:** Kadınların yerel karar mekanizmalarına görüşleriyle katılmasının yani sıra, o karar mekanizmalarında yönetici ve karar alıcı olarak yer almaları, hem siyasi iradenin eşitlik hedefine bağlılığının somut bir örneği

olarak, hem de nüfusun yarısını oluşturan kadınların bu mekanizmalarda eşit temsilini sağlamak açısından önemlidir.

Planlama aşamasına en iyi örnek, KDK'lar yaratma sürecinde Türkiye'de uygulanan Yerel Eşitlik Eylem Planları (YEEP)'dır. 2006-2014 yılları arasında BM, İçişleri Bakanlığı ve Sabancı Vakfı'nın ortaklaşa yürüttüğü "Kadın ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı" kapsamında, TCE perspektifini, yerel yönetim aşamalarına yerleştirmek amaçlanmıştır. I. YEEP'ler 6 pilot bölgede (İzmir, Trabzon, Kars, Nevşehir, Şanlıurfa, Van) uygulanarak, 2010 yılına kadar sürdürülmüştür. İlk etabın başarılı olması sonucunda ise 2011-2014 tarihleri arasında II. YEEP etabı başlamıştır. Kentlerdeki yerel birimlerin başvuruda bulunması sonucunda 7 pilot bölge (Bursa, Antalya, Adıyaman, Mardin, Gaziantep, Malatya, Samsun) planlara dahil edilmiştir.

II. Uygulama: Bu süreç, planlama sürecindeki ilkelerin geçerli geçerliliğini ve dayanağını oluşturmaktadır. İlkelerden yola çıkarak yerel yönetimlerde fırsat eşitliğini uygulama aşamasında çeşitli birimlerin oluşturulması gerekmektedir. Yukarıda bahsedildiği üzere, KDK olma sürecinde YEEP'ler oluşturulmuştur. Kadınların yerelde yaşadıkları sorunların ortaya konulması, bu sorunları çözecek mekanizmaların oluşturulması ve çözüm önerilerinin faaliyete geçirilmesi, uygulama safhasını da beraberinde getirmektedir. KDK olma sürecinde kentlerde, kent konseyleri, kadınlara yönelik hizmet merkezleri, eşitlik masaları ve eşitlik komisyonları gibi paydaşların oluşturulması, uygulama sürecini kapsamaktadır (Sargın, 2013: 38).

III. Kapasite Geliştirme: TCE'nin yerelde sağlanması için, yerel birim ve kurum yöneticilerinin TCE ve TCAA konularında bilgi sahibi olması ve farkındalığın artırılması gerekmektedir. Alt düzey yöneticilerin ve teknik personellerin ise planlama ve hizmet sunmada eşitlik hedeflerine uygun uygulamalar geliştirmesi gerekmektedir. Bu anlamda üst düzey yöneticiler, yerelde eşitliğin sağlanması amacıyla, mevcut ulusal ve uluslararası politikalar, bunlara ilgili yasal belgeler ve TCAA için uygun araç ve mekanizmalara ilişkin sunumları düzenlemesi gereklidir. Alt düzey yöneticilerin ise toplumsal cinsiyet duyarlılığı çerçevesinde plan ve politikaların nasıl uygulanacağı

konusunda eğitim alması ve grup çalışmaları yapması gerekmektedir. Bu eğitimlerde kadın ve erkek katılımcıların katılım oranlarının neredeyse eşit olması gerekmektedir. Bunun yanı sıra yerelde kadın platformları, toplulukları ve örgütlerinin de kapasite geliştirme sürecine aktif katılımı ve karar alma sürecine dahil olması önem arz etmektedir (Sargın, 2013: 51).

IV. İzleme ve Değerlendirme: Yerelde yapılan çalışmaların uygulama sonrası çıktılarının izlenip değerlendirilmesi, çalışmaların ne şekilde etki bıraktığı bir diğer önemli aşamadır. Eşitliğin sağlanması amacıyla, yerelde oluşturulan eşitlik komisyonları, belirlenecek politika, proje veya hizmetlerin sürecini takip etmektedir. Değerlendirmeler ise bağımsız uzmanlar tarafından yapılmaktadır (Sargın, 2013: 53). Dolayısıyla, planlama, uygulama ve kapasite geliştirmeden sonraki en son süreç, TCAA hedeflerine ulaşma derecesinin kontrol aşamasıdır.

Yukarıda sayılan süreçlerin sonucunda, kadınların ve erkeklerin yerel hizmetlere erişimi süreci, uygulanan politikaların cinsiyet farklılıklarını içermesi, süreçlerin kadın ve erkeklerin günlük ihtiyaçlarını karşılamadaki etkisi ve son tahlilde TCE'nin sağlanması, yerel eşitlik mekanizmalarının en iyi şekilde uygulanması ile ilişkilidir.

3.1.4. Yerel Karar Alma Süreçlerinde Katılım

Yerel hizmetlerin sunumunda, sorunların belirlenmesi ve buna yönelik çözümlerin üretilmesinde katılım önem arz etmektedir. Karar alma süreçlerine katılımda bakanlıklar, yerel yönetimler, STK ve kadın örgütlerinin yanı sıra, yerelde yaşayan kadınların bizatihi katılımı, yerel eşitlik mekanizmalarının etkinliğini artırmaktadır. Örneğin, bir park alanı düzenlemesinde, -en çok kadınların ve çocukların aktif kullanımına açık olduğu düşünülürse- verilecek kararlardan büyük ölçüde etkilenenler yine kadın ve çocuklar olacaktır. Dolayısıyla, kamusal alanları tasarlarken doğru katılımcıların sürece dahil edilmesi fayda sağlamaktadır.

Katılımın faydalarını, kadınlar ve yerel yönetimler olarak iki açıdan da incelemek mümkündür. Kadınlar açısından yerel karar alma süreçlerine katılmanın faydaları şunlardır:

- Kadınlar kent hakkında bilgi sahibi olması,
- Yereldeki sorunlar somut örneklerle, doğrudan ilgili birimlere iletilebilmesi,
- Kadınların kendini güçlü hissetmesi ve becerilerini fark etmesi,
- Kadınların özel alanda yalnız olmadıklarını hissetmeleri ve yaşadıkları kente dair önerilerde bulunabilmeleri,
- Kadınlara, duyarlı, güçlü, daha estetik ve çevreci tasarımlar konularında kararlı ve etkin olma fırsatlarını sağlamaktır (UNFPA, 2015)

Yerel yönetimler açısından kadınların yerel karar alma süreçlerine katılımının faydaları ise şunlardır:

- Kadınlar için ortak bir dil oluşturma, kadın ve çocukların ihtiyaçlarını yeniden gözetmek
- Birincil kaynaktan toplumsal cinsiyet eşitsizliğini dinlemek
- Kentsel sorunların belirlenmesinde doğrudan kadınlara yönelik çözümler üretmek,
- Kadınların ihtiyaçları konusunda duyarlı olmak ve eşitlikçi politikalar üretmek,
- Kadınların mekânsal tasarıma ilişkin taleplerini gözetmektir (UNFPA, 2015)

Özel alandaki erkek tahakkümü, şiddet ve baskı nedeniyle kadınların, yaşadıkları kente dair bilgileri ve karar alma süreçlerine katılımı sınırlı olmaktadır. 2014 tarihinde Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet araştırması, kadınların sağlık ocaklarına giderken bile ya erkeklerin iznine tâbi olduğunu ya da eşleriyle birlikte gidebildiklerini göstermektedir. Dolaysıyla, yerelde kadın katılımının sağlanmasına yönelik ek tedbirlere de ihtiyaç duyulmaktadır (Tekinbaş, 2015: 129).

3.2. TÜRKİYE'DEKİ KADIN DOSTU KENT UYGULAMA ÖRNEKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMALI İNCELENMESİ

Ülkemizde uzun yıllarıdır kadınların kamusal alanlarda dezavantajlı konumunda olmaları, yok sayılmaları veya görünür olmamaları, kadınların kentli

haklarına ilişkin en büyük sorunlarından biridir. Literatürde veya farklı platformlarda, kamusal alanlar ve kadın, kadın ve kent ilişkisi, kadınların kentsel mekanlardaki yeri ve konumu, kadınların yerel yönetimlerde söz hakkı ve yerel mekanizmalarda temsil gücü vb. konular uzun yıllardır tartışılmaktadır. Bu bağlamda ülkemizde, kadınların kent hakkına ilişkin başlangıç adımları toplumsal cinsiyet kavramının uluslararası platformlarda tartışılması ile başlamaktadır. 1970 yılında uluslararası literatüre giren toplumsal cinsiyet kavramı, ülkemizde ise 1990'lı yıllarda yaygın olarak karşımıza çıkmaya başlamıştır (Alkan, 2009: 17).

1960'lı yıllarda başlayıp günümüze kadar süren kalkınma planlarında, ilk kalkınma planlarında kadının özel alandaki konumu pekiştirilerek, 'annelik ve ev kadınlığı' vurguları yapılmıştır. Bir sonraki planlarından altıncı kalkınma planına kadar, kadın istihdamı üzerinde durularak, genellikle mesleki ve teknik eğitime, çalışma hayatına katılan kadınlara, çocuklar için kreş ve gündüz bakımevi hizmetlerinin genişletilmesine ağırlık verilmiştir. Yedinci kalkınma planında ise kadın haklarının önemi üzerinde yoğunlaşarak, kadınların toplum içerisindeki konumlarının iyileştirilmesine, kamusal ve özel alanda kadınların eşit bireyler olarak var olabilmelerinin ve fırsat eşitliğinin uygulamalarla hayata geçirilmesinin önemine vurgu yapılmıştır. Sekizinci kalkınma planında, kadınların kalkınmaya katılımlarını desteklemek ve işgücü piyasasında yer edinebilmelerini sağlamak amacıyla Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM) kurulmuştur. On birinci kalkınma planında ise güçlü bir toplum inşasında kadın vurgusu yapılarak, iş ve özel yaşamı uyumlaştıracak politikalar planda yerini almıştır (Sargut, 2021: 76-79). Bu bağlamda kalkınma planlarının, kadınların iş yaşamlarını iyileştirme ve çalışma hayatına ilişkin düzenlemeler getirme üzerinde yoğunlaştığı, kadınların kamusal alanlara katılımını çalışma hayatı üzerinden kurguladığı görülmektedir.

Türkiye'de toplumsal cinsiyet ana akımlaştırılması çerçevesinde, duyarlı kent planlamalarına ilişkin birçok çalışma yapılmıştır. 2006 yılında TCE ilkelerinin, yerel yönetim planlama süreçlerine dahil edilmesi, kadın örgütleri ve yerel yönetimlerin eşzamanlı çalışmalar yaparak iş birliğinin artırılması amacıyla Kadın Dostu Kentler Birleşmiş Milletler Ortak Projesi başlatılmıştır. Proje, kadınlar açısından yaşanılabilir ve erişilebilir kamusal mekanlar yaratmak amacıyla "BM Kadın ve Kız Çocuklarının

İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı" isimli çalışma iki aşamalı program hayata geçirmiştir. Programın ilk aşaması 2006 yılında BM Ortak Programı adıyla başlatılmış ve iki yıl için tasarlanmıştır. Programın başarı göstermesi ile süreci uzatma kararı alınarak 2011 yılında "Kadın Dostu Kentler 2 BM Ortak Programı" olan ikinci aşamaya geçilmiştir. İki program da BMOP ve KDKP olarak ele alınmakta, pilot kentlerdeki uygulamalar KDKP kentleri olarak tanımlanmaktadır (Kadın Dostu Kentler, 2020).

KDKP'nin ilk aşaması 2006 ve 2010 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. BM'in yanı sıra, İçişleri Bakanlığı, Sabancı Vakfı, 10 ülke, kadın STK'ları destek vermiştir. İlk aşamada, İzmir, Kars, Nevşehir, Şanlıurfa, Trabzon ve Van[8] olmak üzere toplam altı ilde uygulanmıştır. Program illeri, yerel yönetimlerin kapasitesi, istekliliği ve hazırlık sürecinde aktarılan ihtiyaçlara göre belirlenmiştir. Pilot iller, katılımcı, eşgüdümlü ve kurumlar arası iş birliğini önemseyen bir yaklaşım ile hizmetlerin ve kaynakların nasıl geliştirilip, çoğaltılabileceğini, aynı zamanda kadınların ve kız çocuklarının yaşamlarının nasıl iyileştirilebileceğini göstermek üzere seçilmiştir (BMOP, 2010: 23). 2010 yılında kapanış gerçekleşmiş, kentlerin valileri diğer kentlere yerel eşitlik eylem planları hazırlama çağrısında bulunmuşlardır (BMOP, 2010: 27).

Projenin BM Nüfus Fonu tarafından, insan hakları alanında yürütülen en iyi projeler arasına girmeyi başarmıştır. (Tekinbaş, 2013: 22). Projede ilk etabının iki yıl süreceği tahmin edilse de 2006 yılındaki ilk etap iki defa uzatılmıştır. İlk etabın olumlu sonuçlanmasıyla, 2011-2014 yılları arasında "Kadın Dostu Kentler-2 Ortak Programı" olan ikinci etap başlatılmıştır (Kadın Dostu Kentler, 2014a). TCE'yi sağlamak amacıyla, yerel yönetimler, kadın örgütleri, STK'lar, idari kurumlar ve İçişleri Bakanlığı ile ortak çalışmalar yürütülmeye devam edilmiştir.

Başvurucu aday illerin seçiminde "kapasite" ve "gereksinim" ölçütlerine göre belirli değer aralıkları baz alınarak yapılmıştır. Değerlendirmeler sonucunda ise Adıyaman, Bursa, Gaziantep, Malatya, Mardin, Samsun, Antalya olmak üzere yedi il seçilmiştir. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü projenin ana paydaşı

[8] Pilot illerden biri olan Van ilk etaptan sonra ikinci etaba devam etmemiştir.

ve ulusal ortağı olmakla birlikte, UNFPA (Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu), UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Fonu) ve İsveç Uluslararası İş Birliği ve Kalkınma Ajansı (SIDA) ise uluslararası paydaşlarını oluşturmaktadır (Tekinbaş 2013: 23). Türkiye'de KDK uygulama deneyimlerine ilişkin illerde, farklı proje ve uygulamalar hayata geçirilmiştir. Proje süresince pilot mahallelerde çalışmalar yapılmış, kadınların katılımı sağlanarak bölgede yaşayan bireylerle sağlıklı diyaloglar kurulmuştur. Projelerin liderlerini kadınlar, kadın örgütleri, STK'lar, kent konseyleri, belediyeler, il genel meclisleri ve il kadın haklarını koordinasyon kurulları oluşturmuştur. Halen kentsel mekanların tasarımına yönelik çalışmalar devam etmekle birlikte, uygulanan projelerden bazıları aşağıda sıralanmaktadır:

- **İzmir- Lider Kadınlar Parkı:** KDKP çerçevesinde, İzmir'de belirli mahallelerden başlanarak pilot projeler uygulamaya konulmuştur. Mahalledeki lider kadınlarla bir araya gelinerek ortak sorunlar belirlenmiş, bu bağlamda özüm önerileri sunulmuştur. Kadınlar mahallelerdeki en büyük sorunların semt pazar yerleri, sağlık ocakları ve etkinlik alanlarının olmamasının altını çizmiştir. Bu süreçte belediye ziyaretleri gerçekleştirişmiş ve yeterli sayıda imza toplanarak destek sağlanmıştır. Konak ilçesine bağlı İsmet Paşa Mahallesi'nde, kadınlar ve çocukların yoğun olarak kullandığı bir park, uyuşturucu madde kullanımına elverişli olması nedeniyle, kadınların talebi üzerine tekrardan düzenlenerek yerel hizmetlere açılmıştır. Parkın kullanımı ile ilgili tüm kararlar kadınlara verilmiş olup, parkın adı ise "Lider Kadınlar Parkı" olarak değiştirilmiştir (Kadın Dostu Kentler, 2014b). Ayrıca 2007- 2010 yılları arasında İzmir'in 11 ilçesinde, kadınların oluşturduğu "Önder Aileler Projesi" uygulamaya konulmuştur. Projede, bilgi ve erişim ağı sayesinde ailelere üç dönem boyunca madde bağımlılığına ilişkin farkındalık eğitimleri verilmiştir (Kadın Dayanışma Merkezi, 2022).

- **Van-Park Tasarımı ve Kent Merkezi Canlandırma Projesi:** Proje Van Belediyesi, Van Kadın Dernekleri ve Bilkent Üniversitesi Kentsel Tasarım Bölümü tarafından gerçekleştirilmiştir. Projedeki temel amaç, kadınların kamusal alanların ayrılmaz parçası olan parklara erişiminin artırılması ve parkların TCE gözetilerek tasarlanmasıdır. Proje süresince iki aşamalı atölye çalışmaları yapılmıştır. İlk aşamada, Bilkent Üniversitesi'nin katkılarıyla, kentsel hizmetlere erişimde ve kentsel planlama

eşitlikçi politikalar tartışılmıştır. İkinci aşamada ise, kadın örgütleri ve STK'ların desteği ile proje analiz, değerlendirme ve uygulama çalışmaları başlatılmıştır (Baykan, 2015: 19).

- **Diyarbakır:** Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, kadın dostu bir kent yaratmak için 2015-2019 yılları arasında kent planlama ve tasarımlarına yönelik pilot projeler uygulamıştır. Bu projelerden bazıları şunlardır:

-Kadına yönelik şiddet ile mücadele için kadın yaşam merkezlerinin oluşturulması ve 7/24 destek hattı kurulması,

-17 ilçede kadın merkezlerinin kurulması,

-Gelir düzeyi düşük kadınlar için "Jinkart" proje uygulaması başlatılarak, kadınların ulaşım araçlarından indirimli yararlanılmasının sağlanması,

-TCE çerçevesinde 'emeğin hakkı' ilkesine uyan işletmelere mor bayrak verilmesi ve kadın emeğinin tüm işverenler için görünürlüğünün sağlanması, TCAA konusunda önemli uygulamalardır (Baykan, 2015: 24).

- **Nevşehir:** Bölgede, İl Kadın Hakları Koordinasyon Kurulu çatısı altında Mahalle Çalışma Komisyonu kurulmuştur. Ayrıca, "Alo 153 Çağrı Merkezi" ne gelen şikayetler için kentte cinsiyet profilleme çalışmaları yapılarak, gelen aramaların kayıtları, çözüm masası tarafından ayrı tutulmaya başlamıştır (Kadın Dostu Kentler, 2014b).

- **Şanlıurfa:** Yerel yönetimlerde muhtar seçimlerinde mahallelerin erkekleri ön plandayken, mahallenin lider kadınları yerel yönetimde söz sahibi olmayı başarmışlardır. Kadınlar, Mahalle Koordinatörlerinin İl Kadın Koordinasyon Kurulu'na üye olarak, yerel hizmetlere erişimde ve temsil hakkının üstlenilmesinde aktif rol almıştır (Kadın Dostu Kentler, 2014b).

- **Bursa:** KDK bağlamında Bursa Büyükşehir Belediye'si sağlık, istihdam, şiddete karşı mücadele, kentsel hizmetler ve katılım hakkı başlıkları altında projelere yer vermiştir. Şiddeti önlemeye yönelik komisyonlar kurulmuş ve farkındalık eğitimleri verilmiştir (Evin, 2019: 66). Ayrıca kadın emeğini değerlendirmek ve kadın istihdamını artırmak amacıyla, kadınların her alanda desteklenmesine yönelik eşitlik

politikası gereği "Kadın Dernekleri Pazar Alanı" projesi hayata geçirilmiştir (Nilüfer Belediyesi, 2020). Uludağ Üniversitesi'nde ise kadın araştırmaları ve uygulama merkezi kurularak, yerel ortaklarla çalışmalar yapılmıştır (Kadın Dostu Kentler, 2013: 21).

- **Trabzon:** Trabzon'un Esentepe Mahallesinde, Kadın Mimar Mühendisler Derneği tarafından mahalledeki lider kadınlarla iş birliği yapılarak, ilköğretim okulu peyzaj projesi yürütülmüş, çeşitli atölye çalışmalarına katılım sağlanmıştır. Atölyeler sonucunda kadınlar ve çocuklar tarafından tespit edilen talepler projeye yansıtılmıştır. Projenin hayata geçirilmesi amacıyla ise sponsor arayışlarına başlanmıştır (Kadın Dostu Kentler, 2014b).

- **Adıyaman:** KDKP kapsamında oluşturulan Adıyaman Kadın Platformu, yerel seçimlere hazırlık için, Yerel Seçimler Çalışma Grubu'nu kurmuştur. Bu süreçte, yerel seçimlerde kadın adayları desteklemek ve sayısını artırmak hedeflenmiştir (Kadın Dostu Kentler, 2013: 13).

- **Antalya:** Antalya Büyükşehir Belediyesi, Avrupa Yerel Yaşamında Kadın Erkek Eşitliği Şartı'nı imzalayarak, 2011 yılından itibaren TCE'yi sağlamaya yönelik ciddi adımlar atmıştır. Belediye 2011 yılından beri her yıl Kadın Zirvesi düzenlemektedir. İlk zirve Altın Portakal Film Festivali'nde gerçekleştirilmiştir. Kadına yönelik şiddet "Kadın Dünyaya Dokundu" çalışması ile tartışılmıştır. Bu kapsamda kadınlardan oluşan jüri belirlenmiş ve ödüle hak kazanan filmler belirlenmiştir. Kadın Zirvesi 2012 yılında ise kadın bedeni ve üreme haklarını tartışmıştır (Kadın Dostu Kentler, 2013: 17).

- **Gaziantep:** Kadınların eğitim, sağlık, ekonomik, siyaset, hukuk ve iş yaşamlarındaki sorunların araştırılması amacıyla Zirve Üniversitesi bünyesinde Aile ve Kadın Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi kurulmuştur. Aynı zamanda üniversitenin Hukuk Fakültesi'nde TCE dersi okutulmaya başlanmıştır. KAMER Vakfı iştiraki ile "Kadınlar Siyasete Hazırlanıyor" projesi hibe almaya hak kazanmıştır (Kadın Dostu Kentler, 2013: 25).

- **Kars:** Kadınların yaşadıkları mahallelerde söz sahibi olması ve karar alabilmesi amacıyla merkez mahalle pilot bölge olarak seçilmiştir. İkamet eden kadınların oluşturduğu gruplarla toplumsal cinsiyet eğitim çalışmaları yapılmıştır. Ayrıca Kars'taki kadın STK 'ların çağrısıyla, "Kahvelerde Eşitlik Konuşuyoruz" projesi gerçekleştirilmiştir. Proje kapsamında kahveleri aktif kullanan erkek vatandaşlara, kadın ve kız çocuklarının anayasal haklarıyla ilgili eğitimler uzmanlar tarafından verilmiştir (Kadın Dostu Kentler, 2013: 33).

- **Malatya:** Kadınların evlerinde ürettikleri ürünleri stantlarda satabilmeleri amacıyla "Pazar Yeri" açılmıştır. Bu teşvik kadınların becerilerini geliştirme ve iş kurma hedeflerini gerçekleştirme amacıyla atılan önemli adımlardan biridir. Ayrıca Malatya Kadın Spor Kulübü, "Haydi Kızlar Futbola" projesini hayata geçirmiştir. Proje kapsamında aktif futbol oynayan 13-17 yaş arası kız çocukları ve aileleri kadının hakları, TCE, sporcu sağlığı ve beslenmesi, kadına karşı şiddetin önlenmesi, kadın ve istihdam konularında BM tarafından yetkilendirilen uzmanlar tarafından eğitim almışlardır. Malatya Kadın Girişimciler Derneği tarafından ise "Sıfır Tolerans" projesi gerçekleştirilmiştir. Proje kapsamında, kadın hakları ve şiddetin önlenmesine yönelik eğitimler verilerek atölye çalışmaları yapılmıştır (Kadın Dostu Kentler, 2013: 37).

- **Mardin:** Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyoloji Bölümü ve KAMER Vakfı iş birliği ile bir anket çalışması yapılarak Mardin'de kadına yönelik şiddetin boyutları ve genel durumu incelenmiştir. Mahallelerde, Halk Sağlığı Müdürlüğü ve Mardin Kadın Doğum Hastanesi ile ortaklaşa imzalanan protokolle, sağlık taramaları yapılarak, sağlık hizmetlerine erişemeyen kadınların ihtiyaçları giderilmiştir (Kadın Dostu Kentler, 2013: 41).

- **Samsun:** Samsun Valiliği, 81 ilden başarı hikayelerine sahip kadınları bir araya getirerek "Samsun'da Kadın Hikayeleri" adlı çalışmayı başlatmıştır. Bu çalışma kapsamında, kadınların benzersiz deneyimleri ve yaşam öyküleri aktarılmıştır. Ayrıca Samsun'da kırsal alanda yaşayan kadınların ve kız çocuklarının, TCE ve kadına yönelik şiddet konularındaki farkındalıklarının artırılması amacıyla, Samsun Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü tarafından "Kırsal Alanda Farkındalığın Arttırılması" projesi gerçekleştirilmiştir (Kadın Dostu Kentler, 2013: 49).

Türkiye'de toplumsal cinsiyet ana akımlaştırılması çerçevesinde 2006-2014 yılları arasında KDK oluşturma çerçevesinde uygulanan "BM Kadın ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı" isimli iki aşamalı program özellikle yerel düzeyde kadınlar açısından yaşanılabilir ve erişilebilir kamusal mekanlar yaratmayı amaçlamıştır. Çalışmalarda 12 kent proje sürecine dahil olarak yerel yaşamda bir dizi uygulamayı hayata geçirmiştir. Başvurucu kentler, coğrafi konumları, kültürel, siyasi, ekonomik ve etnik kimlikleri bakımından farklılık göstermektedir. Dolayısıyla yerel düzeyde kadınların ihtiyaç ve talepleri de farklılaşmaktadır. Bu ihtiyaç ve talepler proje süresince değerlendirmeye alınarak, yerel hizmet birimleri, kadın örgütleri, STK ve bizzat yerelde yaşayan kadınların iş birliği doğrultusunda giderilmeye çalışılmıştır.

3.2.1.Yerel Eşitlik Eylem Planları (YEEP): 6 Ana Başlık

Yerel Eşitlik Eylem Planları, 2008 yılında Belediye ve İl Genel Meclisleri tarafından kabul edilmiştir. YEEP'ler, KDKP'ye katılan illerde, yerelde kadın erkek eşitliğinin sağlanması ve kadınların güçlenmesi için izlemeleri gereken yol haritası niteliğinde olan önemli planlardır. Yerel Eşitlik Eylem Planları, katılımcı iller ile ilgili kapsamlı durum analizlerinin yer aldığı Yerel Eşitlik Eylem Stratejileri (YEPS) üzerinden oluşturulmaktadır. YEEP'ler, CEDAW, diğer ulusal ve uluslararası plan ve belgelerle, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı'na uygun olarak ve kentlerin hedef, talep ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak altı başlıkta hazırlanmaktadır. Birbiriyle bağlantılı olarak belirlenen bu başlıklar *'eğitim, sağlık, istihdam, yönetim mekanizmalarına katılım, kadına yönelik şiddet ve kentsel hizmetler'* olarak sıralanmaktadır. Kadınların yerelde yaşadığı sorunların öznel olması veya uygulama alanında karşılaşılan problemlerin kentlere ve yerele özgü olması, başlıklar arasındaki bağlantıların görülmesini zorlaştırmaktadır. Belirlenen altı ana başlık kendi içerisinde ayrı olarak ele alınsa dahi, müdahale alanında bütüncül bir yaklaşım benimsenmesi gerekmektedir. Katılımcı ve bütüncül yaklaşım anlayışı, toplumsal cinsiyetin eşitliğinin ana akımlaştırılmasındaki temel araçlardır (Kadın Dostu Kentler, 2014).

KDK olmak isteyen iller, projeler kapsamında yerel eşitlik eylem mekanizmaları kurmayı ve YEEP'lerin imzalanmasını taahhüt etmektedir. YEEP'ler doğrultusunda uygulanan projelerin çıktıları hayata geçirilerek izlemeye alınmaktadır. Sürece dahil olan yerel yönetimler, taşra teşkilatları, valilikler, il özel idareleri, STK'lar ve kadın örgütleri, yerelde TCE'yi sağlamak amacıyla iş birliği içerisindedir. (Kadın Dostu Kentler, 2014, BMOP, 2010: 23).

KDKP kapsamında seçilen illerdeki belediyeler, valilikler, il özel idareleri ve müdürlükleri, sivil toplum örgütleri, meslek odaları, sendikalar, üniversiteler, kamu-özel vb. kurum ve kuruluşlar, il merkezleri ve yerel bölgelerde çalışmalar, atölyeler ve eğitimler düzenleyerek, kentteki kadınlarla ortak ihtiyaç ve sorunları tartışarak çalışmalar yürütmüşlerdir. Bu anlamda tüm katılımcıların ortak emeği ve iş birliği ile yerelde eğitim, istihdam, karar mekanizmalarına katılım, kentsel hizmetler, sağlık ve kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında yerel eşitlik eylem planları devreye koyulmuştur.

KDK'ların ilk aşamasında projeye dahil olan kentlerin 2009 yılında hazırlanan yerel eşitlik eylem planları bulunmamaktadır. YEEP'ler 2013 yılından itibaren uygulanmaya başladığından, bu tarih ve sonraki yılları kapsayacak şekilde inceleme yapılmıştır. Ayrıca KDKP'nin de internet sayfasında ikinci aşamadaki eylem planlarına yer verilmiştir. Bu bağlamda yerel eşitlik eylem planlarında illere göre yapılan faaliyetlerin eğitim, istihdam, katılım, kentsel hizmetler, sağlık ve şiddete dair altı ana hedefi, başlıklar halinde ulaşılabilen kaynaklardan incelenmiştir. YEEP faaliyetlerinin ortak noktaları açıklanarak, her başlıkta iller bazında sosyo-ekonomik, kültürel, coğrafi, siyasi vb. açıdan farklılaşan uygulamaları ise aşağıda tablolar halinde karşılaştırılarak tartışmaya açılmıştır.

3.2.1.1. Eğitim Alanında YEEP

Yerel eşitlik eylem planlarında eğitim alanında yapılan faaliyetlerin ortak noktasını kadınların ve kız çocuklarının eğitimde eşit fırsatlardan yararlanması, eğitimde cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve eğitimde ayrımcılığın önüne geçilmesi amaçları oluşturmaktadır. Bu bağlamda yapılan bazı faaliyetler şunlardır:

- Kişisel gelişim ve mesleki eğitim kurslarına katılan kadınlara mahallelerde eğitim verilmesini sağlamak
- Kursiyer kadınlar için kurs mekânlarında ya da yakın alanlarda çocuk bakım merkezlerinin açılmasını, kursa katılan kadınların hasta/yaşlı yakınlarına bakım hizmetlerinin verilmesini ve kurs merkezlerine ücretsiz ulaşım sağlamak
- Kentte okuma yazma bilmeyen kadın oranının yüksek olduğu yerlerde okuma yazma kursları açılmasını ve kursu bitiren kadınların işlevsel okuryazarlığını sağlamak
- Uzaktan eğitimin mahalle düzeyinde yapılacak toplantılarla tanıtımları ve duyurularının yapılmasını sağlamak
- Sığınmaevinde ve Ceza İnfaz Kurumunda kalan kadınlara yönelik okuma yazma ve işlevsel okuryazarlık kursları açılmasını sağlamak
- Kız çocuklarının okula devamına ilişkin izleme ve değerlendirme (devamsızlık takip) sistemlerinin etkin çalışması için okul ve yerel idarenin duyarlılığını artırmak, okul, mahalle ve il düzeyinde kurumlarla işbirliği sağlamak
- İmkânları kısıtlı kız öğrencilere yönelik eğitimi destekleyecek mekanizmalar ve burs yardımları gibi destekler yaratmak
- Okulların stratejik planlarına, TCE politikalarının girmesini sağlamak

Faaliyetlerin yerine getirilmesinde İl Milli Eğitim Müdürlükleri, Büyükşehir ve İlçe Belediyeleri, bakanlıklar, valilik, sivil toplum ve meslek kuruşları, kadın STK'lar, muhtarlıklar, eğitim sendikaları vb. pek çok sorumlu birim görev almıştır. Yapılan faaliyetler incelendiğinde ortak noktaların dışında, her ilin kendi sosyal, kültürel, ekonomik vb. altyapısına göre çalışmalar yürüttüğü gözlemlenmektedir. Dolayısıyla eğitim alanında yapılan faaliyetlerin kentlere göre farklılaşan faaliyetleri aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4: Eğitim Alanında Gerçekleştirilen Faaliyetler

KENTLER	FAALİYETLER
Adıyaman (2014- 2017)	Okuma-yazma bilmeyen kadın nüfusunu azaltmak: Özellikle Romanların yoğunlukla yaşadığı dezavantajlı mahallelerde (Fatih Mahallesi, Varlık Mahallesi vb.) okuma yazma bilmeyen

	kadınları tespit ederek en yakın Halk Eğitim Merkezinde/ÇATOM'da okuma yazma kursları açmak: Kadınların açılan kurslara katılımını teşvik etmek üzere, bu mahallelerde geçici kreş/çocuk odası, engelli ve yaşlı bakımı vb. hizmetlerini geliştirmek Ceza İnfaz kurumlarındaki kadınlara yönelik okuma-yazma kursu açmak
Antalya (2013-2015)	Öğrencilerin eşitlikçi tutum ve davranışlar geliştirmesi desteklenmesi amacıyla pilot okullarda "Eşitlik Kolu" kurmak Geçici/mobil birimler aracılığıyla seralarda, mevsimlik işçilerin yoğun olduğu bölgelerde okuma-yazma kurslarını etkin hale getirmek; ceza infaz kurumlarındaki kadınlara yönelik çalışmalar yürütmek
Bursa (2013-2015)	Eğitim faaliyetlerine ilişkin çalışma yürütülmemiştir.
Gaziantep (2013-2015)	Kız çocuklarının eğitimine devamının önemine ve faydasına yönelik 3 merkez ilçede (Şehitkamil-Şahinbey-Oğuzeli) okullar ile iş birliği içerisinde, okullaşma çağında ancak okula gönderilmeyen kız öğrencilerin tespit edilerek hane ziyaretleri ile kız çocuklarının okula gönderilmesi yönünde farkındalık çalışmaları düzenlemek Sağlık ocakları, devlet hastaneleri, tapu, belediyeler gibi resmî kurumlarda hizmet sunumu esnasında kısa anket formları ile okuma yazma bilmeyenlerin tespit edilerek her yıl 1 merkez ilçe belediyesinde (Şehitkamil-Şahinbey-Oğuzeli) bulunan toplum merkezleri ve halk eğitim merkezlerinde kadınlara yönelik ücretsiz okuma yazma kursları açmak
İzmir (2013-2015)	Okuma yazma oranının düşük olduğu göç alan ilçelerde (Çiğli, Konak, Karabağlar) Büyükşehir, ilgili ilçe belediyeleri, Halk Eğitim Merkezleri ve STK'lar iş birliğinde yürütülmekte olan okuma yazma kursları hakkında bilgi verilmesini sağlamak Kadınların açılan kurslara katılımını teşvik etmek üzere, bu ilçe ve mahallelerde 'geçici kreş, çocuk bakımevi', engelli ve yaşlı bakımı hizmetlerini geliştirmek Sığınma evlerinde (İzmir, Aliağa, Karşıyaka, Buca, Bayraklı, Ödemiş) kalan kadınlar için okuma yazma kursları açılmasını sağlamak
Kars (2013-2015)	Özellikle kırsal kesimdeki ailelere ve kız çocuklarına yönelik devamsızlık ve terki önlemek için, okullarda, kuran kurslarında öğretmenler, STK'lar tarafından okul bilincini geliştirecek

	oryantasyon eğitimleri vermek, erken evliliklerin önüne geçilmesi ve özellikle tarım kesiminde çalıştırılan kız çocuklarının okula devamını sağlamak için jandarma tarafından yasal yaptırımlar hakkında bilgi vermek (İl ve İlçe merkezlerinde AKB Tiyatro topluluğunun "Hasret" adlı oyunun sergilenmesi katılımın sağlanması için Muhtarlar, Müftülük ve okul müdürleri aracılığıyla oyunu duyurmak) Dezavantajlı bölgelerde bulunan (Kaleiçi, Bayrampaşa, Sukapı, Atatürk Mah ve Digor Yolu Toki Konutları,Bülbül, Aydınlıkevler, Subatan) Kuran kursu hocalarına; TC Eğitimi, kız çocuklarının eğitimi hakkında Aile ve Sosyal Politikalar (ASP) müdürlüğü ve Milli Eğitim Müdürlüğü uzmanları tarafından seminerler, eğitimler verilmesini sağlamak İlin dezavantajlı bölgelerinde (Kaleiçi, Bayrampaşa, Sukapı, Atatürk Mah ve Digor Yolu Toki Konutları,Bülbül, Aydınlıkevler, Subatan) bulunan okulların öğretmenlerini İl Emniyet ve ASP müdürlüğü görevlileri tarafından çocuk koruma kanunu hakkında bilgilendirmek Özellikle köylerden liseye gelen kız çocukları için yatılı okulların ve yurtların sayısını arttırmak
Malatya (2013-2014)	Çocuklarını okula göndermeyen aileler ile okulu terketme riski taşıyan kız çocuklarını belirlenmek. Tespit edilenlerin ailelerine ulaşmak, aileye ve bireye rehberlik ve danışmanlık hizmeti sunmak
Mardin (2013-2015)	Toplum ve Halk Merkezlerinde, Belediye tesislerinde (ulaşılabilir mekânlarda) kadınlara yönelik ücretsiz okuma yazma kursları açmak, servis imkânı sağlamak Kanaat Önderlerine (Muhtarlar, İmamlar vb) yönelik (eğitim hakkı, çocuk işçiliğinin, erken yaşta evliliğin zararları vb. ile ilgili) farkındalık eğitimleri vermek İhtiyaç olan bölgelerde taşımalı eğitimi yaygınlaştırmak (iyileştirmek) ve taşıyıcı firmaları performans açısından yakından denetlemek Henüz kimliği olmayan çocukların tespit edilerek okul öncesi eğitime dahil edilmesini sağlamak
Nevşehir (2013-2015)	İl Kadın Hakları Koordinasyon Kurulunda '*Çocuk Gelinler Komisyonu'* oluşturmak ve '*Çocuk Gelinler Eylem Planı'* hazırlamak

	Üniversitedeki genç kadın ve erkeklerin, kadınların problemleri, kadına karşı şiddet ve ayrımcılık konusunda farkındalıklarını arttırmak amacıyla "Eşitlik Kulübü" kurmak İldeki turizm potansiyelinden yararlanıp, öncelikli turizmin geliştiği bölgelerdeki yerel kadınlara yönelik yabancı dil, geleneksel el sanatları, ev pansiyonculuğu, hediyelik eşya tasarımı vb. konularda kurslar açmak Öncelikli olarak kentte okumaz yazmaz kadın oranının yüksek olduğu yerlerde okuma yazma kursları açılmasını ve kursu bitiren kadınların işlevsel okuryazarlığını sağlamak
Samsun (2013-2015)	Okuma yazma oranının düşük olduğu ilçelerde (Asarcık, Ayvacık, Salıpazarı, Vezirköprü gibi) okuma yazma bilmeyen kadınları mahalle/köy muhtarları yardımı ile tespit etmek ve mevcut okuma yazma kursları hakkında bilgilendirme yapmak Dezavantajlı gruplara (özellikle doğum kaydı olmayan ve/veya mevsimlik gezici/geçici tarım işçisi çocuklara) yönelik yapılacak olan prefabrik konutlarda (İl Özel İdare Projesi) düşünülen yaz okullarını etkin hale getirmek İlde Roman asıllı kadınların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde (Canik İlçesi gibi) yönelik okuma yazma kursları açmak
Şanlıurfa (2013-2015)	Hayati Harrani Mahallesinde bulunan Kadın Kültür Merkezi, Belediye Kadın Destek Merkezinde ve okullarda okuma yazma bilmeyen kadınlara yönelik ücretsiz okuma yazma kursları açılması ve kadın el kitabının geliştirilmesi (Okuma-yazma kurslarına gelen kadınların çeşitli ödüllerle teşvik edilmesi.) Mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitime ara vermemeleri için Yatılı Bölge İlköğretim Okullarından ve taşımalı eğimden yararlanması Kadın Kültür Merkezlerinde çocuklarının suça karışmasının önlenmesi konusunda eğitim seminerlerinin verilmesi Sosyo-ekonomik düzeyi düşük, merkeze uzak mahallerde Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası olmayan mevsimlik tarım işçisi diğer dezavantajlı grupların gezici araçlarla tespit edilerek kimliklerinin çıkarılması
Trabzon (2013-2015)	Değirmendere ve Pelitli Toplum Merkezi'nin görünürlüğünü arttırmak amacıyla yakın mahallelerde ev ziyaretleri, okul aile birlikleri, muhtarlıklarla toplantılar gerçekleştirilmesi

	Toplum ve Halk Eğitim Merkezleri'nde, belediye tesislerinde öncelikli olarak kentte okumaz yazmaz kadın oranının yüksek olduğu mahallelerde okuma yazma kursları açılmasını ve kursu bitiren kadınların işlevsel okuryazarlığını sağlanması

Kaynak: (Kadın Dostu Kentler, 2014)

Tablo 4'te görüleceği üzere Adıyaman, Antalya, Gaziantep, İzmir, Kars, Malatya, Mardin, Nevşehir, Samsun, Şanlıurfa ve Trabzon illerinin eğitim alanındaki yerel eşitlik eylem planlarına yer verilmiştir. Bahsedildiği üzere, eğitim alanında yapılan faaliyetlerin ana hedefi kadınların ve kız çocuklarının yaygın eğitime katılımının sağlanması ve eğitim alanında ötekileştirmenin önüne geçilmesidir. Buna göre ortak hedefler dışında, her ilin kendi sosyo-ekonomik ve kültürel yapısında göre farklılaşan faaliyetleri Tablo 4'te sıralanmaktadır.

Adıyaman ilinde okuma yazma bilmeyen kadınların nüfusunu azaltmaya yönelik çalışmalarda farklı etnik kimliğe sahip kadınların yoğunlukla yaşadığı mahallelerde çalışmalar yapılmıştır. Bu bağlamda okuma yazma bilemeyen kadın sayısı tespit edilerek, sorumlu kurumların iş birliği ile Halk Eğitim Merkezleri ve Çok Amaçlı Toplum Merkezi (ÇATOM)'da eğitim kursları açılarak teşvik sağlanmıştır. Antalya'da pilot okullarda "Eşitlik Kolu" kurmanın yanı sıra, mevsimlik işçilerin yoğun olduğu bölgelerde okuma yazma kursları etkin hale getirilmiştir. Bursa'da yerel eşitlik eylem planlarında eğitim başlığı yer almamaktadır. Ayrıca büyükşehir belediyesinin internet sayfasında her ne kadar YEEP'lerin altı ana başlığına yönelik yapılacak çalışmalara başlanacağından bahsedilmişse de incelenen yerel eşitlik eylem planlarında eğitim başlığına ulaşılamamıştır.

Gaziantep'te özellikle üç pilot bölgede yapılan çalışmalarda kız çocuklarının okula devam etme oranını artırmaya yönelik çalışmalar yapılmıştır. İzmir'de eğitim alanındaki faaliyetlerde özellikle okuma yazma oranının düşük olduğu ve en fazla göç alan pilot bölgelerde eğitime teşvik çalışmaları yapılmıştır. Ayrıca bakım sorumluluğu olan kadınlar için geçici kreş ve bakım evi hizmetleri geliştirilmiştir.

Kars'taki eğitim faaliyetleri dezavantajlı bölgelerdeki kadınları eğitime teşvik, okul terklerinin önüne geçmeye yönelik çalışmaları kapsamaktadır. Bunun yanı sıra

bölgede erkek yaşta evliliğin fazla olması sebebiyle bilinç geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılmıştır. Tarım alanlarındaki çalışan çocuklarının fazla olması nedeniyle okula devam edemeyen öğrencilerin eğitime kazandırılması için yasal süreçler başlatılmıştır. Malatya'daki faaliyetler, okul terkinin önlenmesi ve aileleri tarafından okula gönderilmeyen kız çocuklarının eğitime teşvike yönelik çalışmaları kapsamaktadır. Mardin'deki eğitim faaliyetleri ise bölgedeki okuma yazma oranı düşük olmasından kaynaklı eğitime teşvik ve farkındalığı kapsamaktadır. Ayrıca eğitim yerlerinin ulaşılabilir mekanlara taşımak, ihtiyaç olması halinde ise taşımalı eğitimi yaygınlaştırmaya yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

Nevşehir'de İl Kadın Hakları Koordinasyon Kurulu tarafından çocuk gelinlerin ve erken yaşta evliliklerin önlenmesine yönelik eylem planları hazırlanmış ve komisyonlar oluşturulmuştur. Ayrıca ilin turistik bölge olması nedeniyle, çalışan kadınlara yabancı dil eğitimi ve el işçiliğine yönelik kurslar verilmiştir. Samsun'da okuma yazma oranın düşük olduğu pilot bölgelerde ve farklı etnik kimliğe sahip kadınların yoğun yaşadığı bölgelerde eğitim kursları açılmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. Şanlıurfa'da özellikle ilin devamlı göç alması ve mevsimlik işçi sayısının fazla olması nedeniyle pilot bölgelerde eğitime teşvike yönelik çalışmalar yapılmıştır. Trabzon'daki faaliyetler ise belirlenen pilot bölgelerde okuma yazma oranın düşük olması nedeniyle kursların açılması ve mahallelerde ev ziyaretlerini kapsamaktadır.

Eğitim alanında yapılan yerel eşitlik eylem planlarında süreç genellikle ortak hedefler belirlenerek yürütülmüştür. Bu hedefler eğitimde eşit fırsatların sağlanması, okuma yazma oranının artırılması, illerdeki eğitim politikalarının güçlendirilmesi, eğitimde TCE'nin artırılmasına yönelik çalışmaları içermektedir. Yerelde yapılan çalışmaların yanı sıra, ceza infaz kurumlarında veya sığınma evlerinde kalan kadınlara yönelik eğitim çalışmaları da YEEP'lerde yerini almaktadır. YEEP'lerde ortak hedefler doğrultusunda çalışmalar yapılsa da her ilin kendi sosyo-ekonomik, kültürel, siyasi ve etnik kimlik yapısı farklılık gösterdiğinden, iller arası eğitim çalışmaları da farklılaşmaktadır. İllerin coğrafi yapısı da göz önüne alındığında özellikle Doğu ve Güneydoğu bölgelerindeki göç potansiyelinin fazla olması veya mevsimlik işçilik nedeniyle belirli aylardaki nüfus dalgalanması, hedeflenen eylem planlarının bölgeler bazında farklılaşmasına neden olmaktadır. Ayrıca Doğu ve Güneydoğu bölgelerindeki

eğitim yürütme faaliyetlerinde sorumlu kuruluşlara ek olarak, din liderleri ve imamlar da sürece dahil olmuştur.

Tablo 4'te eğitim alanındaki yerel eşitlik eylem planlarının iller arasındaki farklılaşan faaliyetlere yer verilmiştir. İncelenen YEEP'lerde eğitim çalışmaları her ne kadar uzun erim olarak tasarlanmışsa da eğitim alanındaki faaliyetlerin sadece bir kısmının hayata geçirildiği görülmüştür. Tabloda sıralanan illerde Bursa dışındaki tüm iller eğitim alanındaki eylem planlarını yürütmüştür. Bursa ilinin YEEP sürecinde eğitim faaliyetlerine ulaşılamadığından karşılaştırma yapılamamıştır. Bu bağlamda, TCAA'da önemli yeri olan YEEP'lerin eğitim ayağının zayıf kaldığı görülmektedir. Ayrıca eğitime yönelik plan ve programların yaygınlaştırılması uzun süreç gerektirdiğinden, faaliyetlerin devamlılığı da önem arz etmektedir.

3.2.1.2. İstihdam Alanında YEEP

Yerel eşitlik eylem planlarında istihdama yönelik gerçekleştirilen faaliyetlerin ortaklaşan noktalarını, kadınların çalışma yaşamına katılımlarının güçlendirilmesi, çalışma yaşamında eşit fırsatların yaratılması, kadınlara yönelik istihdam olanaklarının artırılması, çalışma yaşamında var olan kadınların iş yaşamlarının iyileştirilmesi, mobbingle mücadele, cam tavan sendromunu önleme ve işten çıkarılma risklerinin azaltılmasına yönelik çalışmalar oluşturmaktadır. Bu bağlamda yapılan faaliyetlerden bazıları şunlardır:

- Kadınlara çalışma yaşamına yönelik(iş arama teknikleri ve girişimcilik mikro-kredi vb. olanaklardan faydalanmalarını) kolaylaştırıcı ve öğretici yöntemleri içeren eğitimler vererek kapasitelerini arttırmak
- İşgücü piyasasına göre ihtiyaç duyulan sürekli istihdamı sağlanabilecek iş yaşamına ilişkin yasal haklar, sosyal haklar ile ilgili bilgilendirme toplantıları yapmak
- TCE, çalışma hakkı konularında farkındalıklarının arttırılmasına yönelik eğitimler vermek

- Kadınların çalışmasına karşı olan zihniyetin dönüşümüne katkı sağlayacak, kadın ve erkeklere yönelik aile içi eşit iş bölümü, istihdam hakkı, kadınların ekonomiye katkıları konusunda bilgilendirme toplantıları yapmak
- Kamu kurumlarında, kadın sığınmaevi ve cezaevinden ayrılan dezavantajlı kadınlara yönelik öncelikli istihdam imkânı sağlamak
- Hamile ve emziren çalışan kadınlara yönelik işyerlerinde özel alanlar oluşturulması için savunuculuk yapmak (dinlenme, emzirme odaları, kreş desteği vb.)
- Kadın girişimcilere yönelik teşvik ve kredi destekleri oluşturmak ve yaygınlaştırmak
- Kadınların istihdam fırsatlarından faydalanmalarını kolaylaştıracak/artıracak sosyal bakım hizmetini/desteğini sağlamak

İstihdam faaliyetlerinde sorumlu, işbirlikçi kurum ve kuruluşlar ise Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Sosyal Güvenlik Kurumu, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), büyükşehir belediyeleri, sivil toplum örgütleri, kadın girişimciler, kaymakamlıklar, işçi-işveren sendikaları, meslek odaları, kamu-özel sektör kurumları, üniversiteler vb. yapılanmalardır.

Tablo 5: İstihdam Alanında Gerçekleştirilen Faaliyetler

KENTLER	FAALİYETLER
Adıyaman (2014- 2017)	Başta Organize Sanayii Bölgesi'nde olmak üzere, kadınların yoğun olarak çalıştığı yerlerde ücretsiz ya da düşük ücretli olarak kreş hizmetinin verilmesini sağlamak Vardiyalı çalışan kadınlar için servis imkânı sağlamak
Antalya (2013-2015)	İlin işgücü ihtiyacını göz önünde tutarak kadınların istihdam edilebilirliklerini sağlayacak, gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazandıracak, istihdam garantili mesleki eğitimler düzenlemek
Bursa (2013-2015)	Büyükşehir Belediyesine ait mekanlar ve İlçe Belediyeleri'ne bağlı pazar yerlerinde, istihdama yönelik çalışan STK'lar aracılığıyla kadın girişimcilere öncelikli (Pozitif Ayrımcılık uygulaması ile) ürünlerinin satışı için stand-mekân temin edilmesi

	Büyükşehir Belediyesi Web sitesinde 'Kadın Dostu Kent' linki oluşturulması. KDK olma adına atılan tüm adımların bu link ile halka duyurulması. Link içerisinde Anket yer alması
Gaziantep (2013-2015)	Kadınların istihdam edilebilirliklerinin artırılması için piyasaya yönelik (istihdam garantili) mesleki eğitimlerin düzenlenmesi ve kadınlara yönelik kariyer, mesleki rehberlik, iş arama ve girişimcilik seminerlerinin düzenlenmesi
İzmir (2013-2015)	İzmir Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanmakta olan 2014-2018 İzmir Bölge Planında kadın istihdamının geliştirilmesine yönelik önceliklere yer verilmesini sağlamak amacıyla bölge planı çalışmalarında aktif katılım sergilemek Kadın girişimcilere yönelik teşvik ve kredi desteklerini yaygınlaştırmak
Kars (2013-2015)	Kırsal alanda tarım sektöründe çalışan kadınlara alternatif istihdam alanları yaratmak (kırsal turizm, yöresel ürünlerin üretilmesi ve bunların pazarlanması için sadece kadınlara özel semt pazarları oluşturmak, yöresel festivallerde bölgede marka değeri taşıyan peynir, bal, kilim, vb. gibi kadınların kendi ürettikleri ürünleri satmalarını sağlamak) Tarım sektöründe çalışan kadınların sosyal güvenlik sistemine dahil edilerek kayıt dışılığı azaltmak (Tarım BAĞ-KUR'u hakkında kadınların bilinçlendirmek)
Malatya (2013-2014)	Kadın çalışan sayısı fazla olan işyerlerinin il düzeyinde ilan edilerek "Kadın Dostu İl İşyeri" belgesiyle ödüllendirilerek teşvik edilmesi Daimî pazarlarda veya semt pazarlarında kadın el emeğinin ve ürünlerinin satışı için stantların tahsis edilmesi
Mardin (2013-2015)	İl İstihdam Kurulu gündemine kadın işsizliğinin taşınması, kadın STK'ların Kurul üyeliği için YEEP onayından sonra İl İstihdam Kurulu'na başvurması ve düzenli olarak toplantılara katılması İstihdamda cinsiyet ayrımcılığının önlenmesi için TCE eğitimi ve Cinsiyete Duyarlı Bütçelemenin genel olarak tanıtılması
Nevşehir (2013-2015)	Pilot olarak belirlenen mahallelerde; kadınlara çalışma yaşamına yönelik (iş arama teknikleri ve girişimcilik mikro-kredi vb. olanaklardan faydalanmalarını) kolaylaştırıcı ve öğretici yöntemleri içeren eğitimler vererek, kapasitelerini arttırmak Öncelikle sosyo -ekonomik düzeyi düşük mahallerden başlamak üzere (başlangıç Sümer Mahallesi) kadınların iş kapasitelerini

	belirlemek ve kapasiteleri doğrultusunda iş alanlarına yönlendirmek
Samsun (2013-2015)	Samsun İl Merkezinde, Bafra ve Kavak İlçelerinde bulunan Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet yürüten iş yeri sahiplerine yönelik: Toplumsal Cinsiyet, Kadın İstihdamı ve Kadınların Ekonomiye Katkıları konularında çeşitli etkinlikler (ziyaretler, broşür dağıtımı, panel vb.) düzenlemek Samsun Merkezinde ve Bafra, Çarşamba İlçelerindeki semt pazarlarında kadın üreticileri ve kadın kooperatiflerini desteklemek (yer, dağıtım, ulaşım, tanıtım, depo vb)
Şanlıurfa (2013-2015)	Kadınların istihdam edilebilirliklerinin artırılması için gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazandıracak, piyasaya yönelik (istihdam garantili) mesleki eğitimler düzenlemek.
Trabzon (2013-2015)	Trabzon'da belirlenecek pilot mahallelerde ve yerelde yaşayan kadınlara istihdam edilebilirliklerinin artırılması için gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazandıracak, piyasaya yönelik istihdam garantili mesleki eğitimlerinin İŞKUR/Halk Eğitim iş birliğiyle düzenlenmesi Trabzon Ticaret ve Sanayi Odası Kadın Girişimci Kurulu tarafından gerçekleştirilen "Kadın Kadına El Veriyor" kampanyasında yer alan 14 ve mikro kredi desteği alan 10 ev eksenli çalışan ve projelerde meslek edinen 5 kadına yönelik hediyelik eşya üretime amacıyla ürün çeşitlendirmesine yönelik özellikle feretiko, keşan, kazaz, peştemal vb. çalışmalar yapılması Arsin Organize Sanayi Bölgesinde kreş açılması

Kaynak: (Kadın Dostu Kentler, 2014)

Tablo 5'te görüleceği üzere Adıyaman, Antalya, Bursa, Gaziantep, İzmir, Kars, Malatya, Mardin, Nevşehir, Samsun, Şanlıurfa ve Trabzon illerinin istihdam alanındaki yerel eşitlik eylem planlarına yer verilmiştir. İstihdam alanında yapılan faaliyetlerin ortak hedefi kadınların ekonomik yaşama eşit katılımının sağlanması, kadınların çalışma yaşamına katılımlarının artırılması, kadınların çalışma koşullarının iyileştirilmesi, kadın girişimciliğinin geliştirilmesi, iş gücü piyasası aktörlerinin ve çalışanların TCE konusunda bilgilenmelerinin sağlanmasıdır. Bu bağlamda ortak hedefler haricinde her kentin kendine has sosyo-ekonomik durumu gözetilerek yapılan çalışmaların farklılaşan noktaları Tablo 5'te sunulmuştur.

Adıyaman'da istihdam alanında gerçekleşen faaliyetlerde, organize sanayi bölgeleri ve kadınların yoğun olarak çalıştığı bölgelerde kreş, bakım hizmetlerinin verilmesi ve servis imkanlarının iyileştirilmesi hedeflenmiştir. Antalya'daki istihdam faaliyetleri, bölgenin turizme elverişliliği de düşünülerek, kadınların istihdam olanakları iyileştirecek mesleki eğitimlerin verilmesi üzerinde durulmuştur. Bursa'da ilgili yıllarını kapsayan istihdam faaliyetlerinde özellikle belediyelerin ve STK'ların iş birliği ile kadın girişimcilerin ürünlerinin satışını gerçekleştirmeleri için stand-mekân çalışmaları yapılmıştır. Kadınların istihdamına yönelik mesleki eğitimlerin verilmesi amacıyla Bursa Sanat ve Meslek Eğitim Kurslarında (BUSMEK) eğitimler başlatılmıştır. Ayrıca Bursa Büyükşehir Belediyesi resmi internet sitesinde 'Kadın Dostu Kent' linki oluşturarak, kadınların çalışma yaşamına dair taleplerini içeren anket çalışmaları yürütmeyi amaçlamıştır. Her ne kadar link oluşturma çalışması yapılacağı YEEP'de tasarlanmışsa da büyükşehir belediyesinin resmî sitesinde ilgili link bulunmamaktadır. Gaziantep'te ise kadınların istihdamını artırmaya yönelik mesleki eğitimlere ve seminerlere öncelik verilmiştir.

İzmir'de kalkınma ajansının hazırladığı bölge planlarında kadın istihdamını artırmaya yönelik çalışmalara yer verilmiştir. Kars'ta istihdam alanında yapılan faaliyetler kırsal alanda veya tarım sektöründe çalışan kadınlara yöneliktir. Buna göre, yöresel ürünlerin üreticisi olan kadınlara, ürünlerini pazarlamaları için semt pazarları oluşturma çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Ayrıca tarım sektöründeki kadın istihdamında kayıt dışı işçiliğin önüne geçme amaçlanmıştır. Malatya'da kadın çalışanların ağırlıklı olduğu işyerleri 'Kadın Dostu İl İşyeri' olarak ödüllendirilmiştir. İncelemeler sonucu başvuran işyerleri arasından "Kadın Dostu İşyeri" olmaya hak kazanan işyerlerine de sertifikalar verilmiştir. Mardin'deki istihdama yönelik çalışmalar, istihdam kurullarında kadın işsizliğinin düzenli olarak gündeme alınmasını kapsamaktadır. Aynı zamanda, işyerlerinde ayrımcılığın önlenmesi adına toplumsal cinsiyet eğitimleri verilmiştir.

Nevşehir'deki istihdam çalışmaları, sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan mahallelerden başlayarak, kadın işsizlerin sayısını ve bölgedeki iş kapasitesinin belirlenmesine yöneliktir. Samsun'da il merkezi ve diğer pilot bölgelerde, kadın

istihdamını artırmaya yönelik çalışmalara öncelik verilmiştir. Ayrıca kadın üretici ve kooperatiflerini desteklemeye yönelik çalışmalar yapılmıştır. Şanlıurfa'da kadın istihdamını artırmak amacıyla istihdam garantili mesleki eğitimler düzenlenmiştir. Trabzon'da ise pilot mahallerde, İŞKUR ve Halk Eğitim Merkezleri'nin iş birliği ile piyasaya yönelik eğitimler verilmiştir. Ayrıca 'Kadın Kadına El Veriyor'[9] kampanyası yürütülerek, kadınların mikro kredi alması sağlanmış, özellikle yöresel ürünlerin üretimine yönelik çalışmalar yapılmıştır.

İstihdama yönelik faaliyetlerinde genel tablo incelendiğinde, genellikle bilgilendirme amaçlı eğitim-seminer düzenleme ve kurs açılmasına yönelik çalışmalara ağırlık verilmiştir. Bu bağlamda kadınlara sadece yerel ürünlerin üreticisi olma veya piyasa koşullarına hazırlanma fırsatı sunulmuştur. Kadınların özel alanda da ev içi emek sömürüsü düşünüldüğünde, özellikle bakım sorumluluğu olup çalışma hayatında halihazırda var olan kadınların yükünü hafifletmek amacıyla kreş, yuva, bakım evlerinin açılması gibi uygulamaların, eylem planlarında üzerinde pek durulmamıştır. Bu doğrultuda, istihdama yönelik çalışmaların eğitim ve bilgilendirmeyle sınırlı kaldığı söylemek mümkündür.

3.2.1.3. Katılım Alanında YEEP

Yerel eşitlik eylem planlarında katılıma yönelik gerçekleştirilen faaliyetlerin ana hedefini, kadınların politika oluşturma, siyasi karar alma süreçlerine aktif ve eşit katılımlarının sağlanması, yerel yönetimlerin karar mekanizmalarına katılımının güçlendirilmesi, yerel yönetimlerde TCE temelli politika ve hizmetlerin geliştirilmesi, TCDB'nin yapılması, kurumların TCE konusunda bilgilendirilmesi, eşitlik birimlerinin kurulması ve kadınların politik, sosyal ve kentsel hayata katılımlarının artırılması oluşturmaktadır. Buna göre yapılan faaliyetlerden bazıları şunlardır:

- Yerel yönetim çalışanlarına yönelik, TCDB, TCE'ye duyarlı hizmet sunumu, katılımcılık vb. konularda eğitim vermek

[9] Trabzon Ticaret ve Sanayi Odası (TSO) bünyesinde hizmet veren ve Trabzon Kadın Girişimciler Kurulu tarafından uygulanan, "Kadın Kadına El Veriyor" kampanyası çalışmaları kapsamında, çoğu daha önce iş hayatına katılmamış kadınların hazırladıkları el emeklerini satışa sunabilecekleri Kanaviçe Sokak oluşturulmuştur.

- Eşitlik birim ve komisyonlarını cinsiyet eşitliği etki analizi yöntem ve araçları konusunda teknik eğitimler ile uzman hale getirmek
- Kadın STK'larının meclis toplantıları, gündem, gündeme etki etmek, lobi, savunuculuk, izleme konularında becerilerinin geliştirecek ve meclis izleme komisyonu oluşturmaları konusunda bilgilenmelerini sağlamak
- Katılım konusunda uzmanlaşmış kadın STK'lar tarafından, mahallelerde kadınlara yönelik kadın hakları ve TCE temelli yurttaşlık hakları ve katılım eğitim programları düzenlemek
- Kadınların yerel yönetimlerde karar alma süreçlerine aktif katılımının sağlanması amacıyla çalışmalar yapmak

Katılım faaliyetlerinde sorumlu ve destekleyici kurum ve kuruluşlar ise büyükşehir belediyeleri, kadın STK'lar, kent konseyleri, kadın meclisleri, il kadın hakları koordinasyon kurulları, valilik eşitlik birimleri, kaymakamlıklar, siyasi partiler, üniversiteler, medya, sendikalar vb. yapılanmalardır.

Tablo 6: Katılım Alanında Gerçekleştirilen Faaliyetler

KENTLER	FAALİYETLER
Adıyaman (2014-2017)	Pilot bir uygulama olarak, il merkezinde belirlenecek 2 dezavantajlı mahallede, kadınların karar alma süreçlerine katılımını ve kadınlar arası dayanışmayı teşvik etmek amacıyla, 16 oturumluk 'Liderlik Eğitimi'ni yürütmek
Antalya (2013-2015)	Kepez ve Konyaaltı ilçelerinde yeni kurulan Kent Konseylerinin kadın meclislerini güçlendirmek ve çalışmalara dâhil etmek Kent konseylerinde, meslek odaları ve ticaret odalarındaki kadın birimleri/kurullarında yerel ve merkezi siyasete giriş ile ilgili kurs/programlar yürütmek (temel siyasi kavramlar, Türkiye'de siyasi yapı, yerel siyaset, kişisel gelişim, liderlik-takım kurma, hitap vb.)
Bursa (2013-2015)	Belediye personelinin ve Belediye Meclis Üyelerinin "Cinsiyet Eşitliği Etki Analizi Yöntem ve Araçları" konusunda bilgilendirilmesi Büyükşehir Belediyesi personeline "Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Politikalara Dahil Edilmesi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği" eğitimler verilmesi

	Eşitlik Birimi'nin kadın STK'lar ile en az 3 ayda bir toplantılar düzenlemesi Özellikle göç alan bölgelerdeki kadınlara yönelik, (muhtarlıklarla yapılan iş birlikleri ile) şehir içi ve kültür turları düzenlemesi Kadınların şehirdeki sosyal etkinlikler, Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitim Kursları (BUSMEK), Bursa Mobil Eğitim Projesi (BUMEP) gibi imkanların var olduğuna dair bilgilenmelerinin sağlanması
Gaziantep (2013-2015)	Eşitlik birimlerinin kurulması Kadınlara yönelik siyaset akademilerinin kurulması
İzmir (2013-2015)	Kent konseyi ve kadın meclisini kurmamış ilçe belediyelerini tespit etmek ve kurulmasını sağlamak Üniversitelerin Kadın Araştırma Merkezlerinin her yıl siyaset akademisi açmalarını teşvik etmek Siyasi partilerin 2014 yerel seçimlerinde İzmir'de daha çok kadını seçilebilir yerlerde aday göstermesi için kadın STK'lardan oluşan bir izleme komitesi kurmak
Kars (2013-2015)	Kentteki kadın muhtarların rol model olarak göstermek ve mahalle muhtarlıklarında kadın adayları desteklemek ve teşvik etmek Belediye Meclislerine ve İl Genel Meclislerine STK'lar la birlikte baskı yapmak ve siyasi partilerde uygulanacak kadın kotaları ile ilk yerel seçimlerde bu meclislerdeki kadın üye sayısını arttırmak
Malatya (2013-2014)	Kadınların seçilmiş görevlerde daha çok yer alabilmeleri için tüm siyasi partilerde %50 kadın kotası uygulamasının getirilmesi ve siyasette kadına 'pozitif ayrımcılık' tanınması için savunuculuk yapılması ayrıca siyasi partilerde, hazır eğitim kitleriyle TCE eğitimlerinin verilmesi, bu eğitimin ilçe teşkilatlarına da yaygınlaştırılması
Mardin (2013-2015)	Kadın seçmenlere oy kullanma konusunda eğitim vermek
Nevşehir (2013-2015)	Eşitlik Birimleri koordinasyonunda, mahallelerde kurum/kuruluş temsilcilerinin de katıldığı 'Kadın Odaklı Toplantılar' düzenlemek Mahalle muhtarlıkları bünyesinde "Kadın Birimleri" oluşturmak Mahalle kadın birimlerinin, kurum ve kuruluşlara erişimini kolaylaştırmak

Samsun (2013-2015)	2014 Yerel Seçimlerinden önce, il merkezinde bağımsız bir alanda bir siyaset akademisi oluşturmak ve sürdürebilir kılmak Kent konseylerinde bulunan kadın meclislerini güçlendirmek ve kampanyalara dâhil etmek
Şanlıurfa (2013-2015)	Kadınların illerindeki yerel yönetimin işleyişi, karar verme mekanizmaları ile ilgili farkındalığı ve sürece nasıl dahil olabileceğine yönelik çalışmalar yapmak
Trabzon (2013-2015)	Toplum Destekli Polis tarafından kadınlara yönelik mahalle toplantıları gerçekleştirilmesi Pilot mahallelerde aktif yurttaşlık çalışmalarını yürütmek

Kaynak: (Kadın Dostu Kentler, 2014)

Tablo 6'da görüleceği üzere Adıyaman, Antalya, Bursa, Gaziantep, İzmir, Kars, Malatya, Mardin, Nevşehir, Samsun, Şanlıurfa ve Trabzon illerinin katılım alanındaki yerel eşitlik eylem planlarına yer verilmiştir. Katılım alanında yapılan faaliyetlerin ortak hedefi kadınların yerel, sosyal ve kültürel hayata dair karar alma süreçlerine katılımının güçlendirilmesi ve TCE bakış açısının tüm karar mekanizmalarına dahil edilmesini kapsamaktadır. Bu bağlamda Tablo 6'da ortak adımlar haricinde her ilin kendine özgü sosyo-ekonomik, kültürel, politik vb. altyapısı gözetilerek yapılan çalışmaların farklılaşan noktaları sunulmuştur.

Adıyaman ilinde katılım faaliyetleri kapsamında, pilot bölgelerde yapılan çalışmalarda, kadınların karar alma süreçlerine katılımını sağlamak amacıyla liderlik eğitimleri yürütülmüştür. Antalya'da, Kepez ve Konyaaltı ilçelerindeki kadın meclislerini güçlendirme çalışmaları yapılmış, meslek ve ticaret odalarında siyasi katılıma ilişkin programlar başlatılmıştır. Bursa'da, kurumlarda çalışan personel eğitimlerini, göç alan bölgelerde yaşayan kadınların sosyal hayata katılımını ve BUSMEK-BUMEP imkanlarını içermektedir. Gaziantep'teki katılım faaliyetleri ise kadınlara yönelik siyaset akademilerinin kurulmasına yöneliktir.

İzmir'de kent konseyi ve kadın meclisleri kurmamış ilçe belediyelerini teşvik etmek amaçlanmıştır. Ayrıca yerel seçimlerde kadın adayların sayısını artırmaya yönelik STK'lardan oluşan izleme komiteleri kurulması planlanmıştır. Kars'ta kadın

muhtarlar ön plana çıkarılarak, yerel seçimlerde kadın sayısının artırılmasına yönelik baskı mekanizmaları kurulması desteklenmiştir. Malatya'daki çalışmalar, kadınlar için siyasette kadın kotası belirlenmesi ve bu bağlamda pozitif ayrımcılık tanınması konusunda savunuculuk faaliyetlerini içermektedir. Mardin'de ise kadınların seçme ve seçilme haklarına dair bilgi ve kapasitesi artırılarak kadınların siyasette yer alabilmeleri sağlanmıştır.

Nevşehir'de mahallelerde kadın odaklı toplantılar düzenlenerek, muhtarlıklar bünyesinde kadın birimleri oluşturulmuştur.

Samsun'da kadınların seçimlerde aktif rol alabilmeleri amacıyla siyaset akademileri oluşturulmuştur. Aynı zamanda kent konseylerinde kadınların görünürlüğünü sağlamak amacıyla kadın meclislerini güçlendirme çalışmaları yapılmıştır. Şanlıurfa'da yerel yönetim mekanizmalarına nasıl dahil edileceğine ilişkin tartışmalar yürütülmüştür. Trabzon'da ise kadınlarla mahalle toplantıları gerçekleştirilmiş, pilot bölgelerde çalışmalar yapılmıştır.

Yerel eşitlik eylemlerinin katılıma yönelik faaliyetleri incelendiğinde, genellikle yerel birimlerinin yaptığı çalışmalar ön plana çıkmaktadır. Kadınların, kente ilişkin sosyal, siyasal, kültürel katılımları KDK olma sürecinde oldukça önemlidir. Tablo 6'da kadınların siyasal katılımlarına yönelik bilgilendirme ve eğitim çalışmalarına sıklıkla yer verildiği, sosyal ve kültürel katılıma ilişkin faaliyetlerin ise çoğunlukla göz ardı edildiği görülmektedir. Kadınların kente yönelik sorunlarının yerel meclislere iletilmesini ve temsilin eşitlikçi bir yapıyla yürütülmesini sağlamak için kadın kuruluşları ve bizzat kadınların, karar alma süreçlerine aktif bir şekilde dahil edilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla katılıma yönelik faaliyetlerin süreklilik arz etmediği, yalnızca belirli dönemlere veya genellikle pilot bölgelere özgü çalışmalar yapıldığı ve yerel birimlerdeki eril bakış açısının azımsanamayacak ölçüde olduğu düşünüldüğünde, katılım alanındaki faaliyetlerin yetersiz kaldığını söylemek mümkündür.

3.2.1.4. Kentsel Hizmetler Alanında YEEP

Yerel eşitlik eylem planlarında kentsel hizmetlere yönelik gerçekleştirilen faaliyetler, kentlerin kadınlar açısından daha elverişli hale getirilmesi, ulaşım,

barınma, güvenlik, bakım ihtiyaçları, rekreasyon vb. alanlarda kadınların ihtiyaç duyduğu hizmetlere erişimlerin sağlanmasıdır. YEEP kapsamında kentsel hizmetlerin sunumunda yapılan faaliyetler kısaca özetlenecek olursa:

- Ulaşım: Kadınlar, engelli ve yaşlı bireyler, çocuklar için kaldırımların düzenlenmesi, geniş, işgal edilmemiş, alçak yapıda kaldırım düzenlemeleri yapılmıştır. Ayrıca dezavantajlı bireyler için toplu taşıma düzenlemeleri getirilerek, ulaşım saatleri de özellikle geceleri sıklaştırılmıştır. Yine engelli, yaşlı bireyler veya çocuk arabalı ebeveynler için alt-üst geçit düzenlemeleri yapılmıştır.

- Kentsel Güvenlik: Kentlerde gece asayişin sağlanmasına yönelik ilgli kurumlarla ortaklaşa çalışmalar başlatılarak, güvenlik kameraları yaygınlaştırılmıştır. Geçitlerin ve sokakların iyi düzeyde aydınlatılması sağlanmıştır. Ayrıca acil yardım butonları ile kadınların özellikle gece saatlerinde yardım çağırmaları için çalışmalar başlatılmıştır.

- Rekreasyon: Kentsel mekanlardaki yeşil alanlar ve parkların kadınlara, çocuklara ve diğer dezavantajlı bireylerin kullanımına uygun hale getirilmiştir. Bu bağlamda, kamusal alanlarda emzirme-çocuk bakım odaları, spor aktivite alanları, tuvalet düzenlemeleri vb. pek çok alan oluşturulmuştur. Ayrıca kullanım alanlarına uygun olarak yerleştirilen yönlendirici sokak tabelaları ile kentsel hareketlilik artırılmıştır.

Kentsel güvenlik faaliyetlerinde sorumlu ve destekleyici kurum ve kuruluşlar ise büyükşehir belediyeleri, kadın STK'lar, kent konseyleri, valilik eşitlik birimleri, kaymakamlıklar, meslek odaları, üniversiteler vb. yapılanmalardır.

Tablo 7: Kentsel Hizmetler Alanında Gerçekleştirilen Faaliyetler

KENTLER	FAALİYETLER
Adıyaman (2014-2017)	Kurumların web sitesinde Kadın Dostu Kent linki oluşturarak bu başlık altında yürütülen tüm faaliyetleri duyurmak

	İl merkezinde kadınlar, çocuklar, engelliler ve yaşlıların kolay dolaşımı için rampalı, alçak seviyede, geniş ve (kahvehaneler, esnaf, arabalar vb. tarafından) işgal edilmemiş kaldırımlar oluşturmak İl merkezine uzak bölgelerdeki kadınların kent merkezlerindeki faaliyetlerden yararlanmasını sağlayacak bilgilendirme ve ulaşım hizmetini sağlamak; ihtiyaca göre il merkezine yapılan günlük sefer sayısını artırmak Kentte güvenlik kameralarını yaygınlaştırmak Kent merkezindeki parklar ve sokaklarda problemli bölgelerin yeterli düzeyde aydınlatılmasını sağlamak Yalnız yaşayan yaşlı ve engelli kadınların evlerinin belli aralıklarla düzenli olarak temizliğini sağlamak, kişisel temizlik ve bakımlarının yapılmasını sağlamak için pilot uygulama yapmak
Antalya (2013-2015)	Kadınların yoğun olarak kullandığı parkları, kadın ve çocukların sosyal ve spor aktivitelerini yapabilecekleri şekilde donatmak, emzirme/bakım odası, ayrı WC, özel güvenliğe sahip olacak şekilde düzenlemek Pazar ve toptancı halindeki fiziki koşulların kadınlara uygun hale getirilmesini sağlamak; bu alanlarda kadınların ihtiyaçları göz önüne alınarak WC, dinlenme odası vb. mekanları oluşturmak; bu alanların temizlik ve fen koşullarını iyileştirmek, planlama ve standartlara uygun düzenlemeler yapmak (tezgâh sayıları, alanları, satış üniteleri, kiralanması vs.)
Bursa (2013-2015)	Ulaşım, aydınlatma, kent güvenliği ve rekreasyon çalışmalarının yapılması Kentsel hizmetlerin Cinsiyet Eşitliği temelli planlanması için Belediye, STK, Meslek Odaları ile toplantılar düzenlenerek iş birliği yapılması. "Kadın Dostu Kent" yarışması düzenlenmesi Belediye bünyesinde personellere hizmet veren kreş imkanlarının sunulması
Gaziantep (2013-2015)	Kent merkezinde yayların sık kullandığı güzergahlara sesli ve görüntülü trafik sistemlerinin yapılması Çocuk arabalı kadınlar, engelliler ve yaşlılar için kentsel hareketliliği kolaylaştırıcı rampalı, alçak seviyede, geniş ve işgal edilmemiş kaldırımların yapılması Kentte mobese kameralarının yaygınlaştırılması

İzmir (2013-2015)	Kentsel ortak mekanlara tuvalet, çocuk tuvaleti, emzirme odaları yapılmasını sağlamak Kentsel hizmet kullanımı ve memnuniyet anketlerini düzenli olarak (yılda bir kez) yapmak ve sonuçları paylaşmak Kemalpaşa ilçesi pilot seçilerek, bu ilçede kadınların yoğun çalıştığı organik tarımın, hayvancılık ve ipekböcekçiliğinin daha da yaygınlaştırılmasını desteklemek amacıyla projeler geliştirmek / uygulanmasını sağlamak
Kars (2013-2015)	Muhtarların mahallelerinde kadın ihtiyaçlarına yönelik tespit yapması ve bu tespitlerin belediye ve valiliğe sunulması için 6 ayda bir toplantılar düzenlemek Belediye'de bulunan "Kar Masa Çözüm Merkezinin" özellikle yerel medya, STK'lar, muhtarlar aracılığıyla yaygınlaştırmak ve duyurmak Turistlerin sıklıkla ziyaret ettiği Kars Kalesine yakın bir yerde kadınların ürettikleri sanat eserlerini sergileyebilecekleri ve satabilecekleri ve sanat evi açmak
Malatya (2013-2014)	Kadınların (özellikle kente göçle gelen, yoksul ve dış mahallelerde yaşayan dezavantajlı gruplar da dahil) kent mekânında dolaşımlarını sağlamak ve kolaylaştırmak için Belediye tarafından bilgi-danışma noktalarının konulması, yön, mahalle, sokak tabelalarının kent mekanındaki hareketliliği kolaylaştırıcı biçimde arttırılmasının sağlanması Sağlıklı veya engelli, tüm kadınların kent mekânında toplu taşım araçlarıyla rahat, kolay, ucuz ve güvenli olarak dolaşımlarını sağlamaya yönelik olarak, araç güzergahlarının, durak sıklıklarının ve ulaşım güvenliklerinin sağlanması; kadınlara toplu taşım araçlarında özel indirimli tarifelerin uygulanması Topoğrafyanın elverdiği yerlerde bisiklet yollarının düzenlenmesi, bunların trafik yollarından ayrılarak güvenliğinin sağlanması Mevsimlik işçiler için uygun yaşam ortamlarının oluşturulması için gerekli çalışmaların yapılması
Mardin (2013-2015)	Toplu taşıma araçlarının kadınların ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlemek Sokak hayvanlarının rehabilitasyonunu sağlamak Üniversite yurtlarında kalan kadın öğrencilerin, ya da üniversitede geç saatlere kadar çalışan kadın öğrencilerin, gece geç saatlerde

	kente, yurtlarına, evlerine dönebilecekleri, güvenli seferlerin sağlanması
Nevşehir (2013-2015)	Kadın Dostu Minibüs projesini hayata geçirmek Kadınların yoğun olarak gittikleri parklara büyük dijital saatler, kondisyon aletleri konulmasını ve bebek bakım/emzirme odaları yapılmasını sağlamak Güvenli dolaşım için tüm kentte gerek merkez gerekse kentin tenha bölgelerinde, emniyet ve güvenlik güçlerinin çağrı merkezleriyle doğrudan bağlantılı "İmdat Çağrı" butonlarının koymak
Samsun (2013-2015)	Özellikle merkez ilçeler olan Atakum, Canik, İlkadım, Tekkeköy'de ulaşım, barınma, aydınlatma, altyapı, erişim, kent güvenliği, rekreasyona yönelik çalışmalar yapmak Kitlesel göçlerde (tarım işçileri) çalışma ortamının yaşanabilir olmasını sağlamak (prefabrik evler- tuvalet, banyo, mutfak gibi temel ihtiyaçların giderilmesi) ve sosyal tesisler yapmak
Şanlıurfa (2013-2015)	Kentte ulaşım, barınma, aydınlatma, altyapı, erişim, kent güvenliği, rekreasyona yönelik çalışmalar yapmak
Trabzon (2013-2015)	Kadınların (ulaşım, barınma, güvenlik, bakım ve rekreasyon alanlarındaki) ihtiyaçlarını tespit etmek amacıyla 3 pilot mahallede, mahalle ölçeğinde görüşmeler yapılması İmar planlarında, kadınların gereksinmeleri doğrultusunda değişiklik yapılması Dezavantajlı kadınlar ve öğrenciler için sosyal konut, misafirhane hizmeti verilmesine yönelik yönetmelik çıkartılması Vatandaş karnesi sonuçlarına göre öncelikli olarak belirlenecek mahallelerde, yaya ulaşımının engellilere, yaşlılar, bebek arabalı insanların daha kolay ve etkin şekilde düzenlenmesi Kadınların toplum taşıma araçlarını daha rahat kullanabilmeleri amacıyla "Uşağum az toparlan ben da oturayum" kampanyası düzenlenmesi

Kaynak: (Kadın Dostu Kentler, 2014)

Tablo 7'de görüleceği üzere Adıyaman, Antalya, Bursa, Gaziantep, İzmir, Kars, Malatya, Mardin, Nevşehir, Samsun, Şanlıurfa ve Trabzon illerinin kentsel hizmetler alanındaki YEEP'lerine yer verilmiştir. Kentsel hizmet alanında yapılan faaliyetlerin ortak hedefi kadınların, çocukların, engelli-yaşlı bireylerin ve diğer

dezavantajlı grupların kentsel hareketliliğini artırmak ve kamusal alanların daha bireyler için daha kullanılabilir hale getirilmesini sağlamaktır. Bu bağlamda Tablo 7'de ortak hedefler haricinde her ilin kendi dinamik yapısına göre yapılan çalışmaların farklılaşan noktaları sunulmuştur.

Adıyaman'da kentsel hizmetler bağlamında yapılan çalışmalar, genellikle kentsel mekân – kamusal alan düzenlemeleri ve güvenliğin sağlanmasına ilişkin adımlarını içermektedir. Aynı zamanda özellikle pilot bölgelerde, yalnız yaşayan engelli veya yaşlı kadınların ev ziyaretleri yapılarak ihtiyaçlarının karşılanması sağlanmıştır. Antalya'da kadınların en yoğun kullandıkları mekanların ihtiyaçlara uygun düzenlenmesi sağlanmıştır. Bursa'da ulaşım, aydınlatma, kentsel güvenlik vb. alanlarda çalışmalar yürütülmüştür. Bursa Büyükşehir Belediyesi Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı tarafından 2022 yılında geliştirilen "Kadınız Biz- Büyükşehir Belediyesi Kadın Kulübü"[10] mobil uygulaması ile kadınların belediye hizmetlerine hızlı bir şekilde ulaşabilmeleri sağlanmıştır. Ayrıca, KDK yarışması düzenleneceğine ilişkin faaliyet yer alsa da yarışmaya ilişkin verilere ulaşılamamıştır.

Gaziantep'te güvenliğin sağlanmasına ilişkin mobese kameraları yaygınlaştırılmış, kentsel hareketliliğin her birey için kullanışlı olması açısından rekreasyon düzenlemeleri yapılmıştır. Ayrıca Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından "Kadın Dostu Kent Gaziantep"[11] mobil uygulaması geliştirilerek, uygulamaya ilişkin sosyal medya hesapları açılmıştır. Mobil uygulama, kadın sağlığı, yemek, etkinlikler, eğitim vb. başlıklar ile içerik zenginleştirilmiştir. Gaziantep'in Türkiye'de fazla göç alan kentlerden biri olması ve Suriye'den gelen sığınmacıların yoğun olması nedeniyle de sığınmacılara yönelik zorunlu ihtiyaçların karşılanması yönünde çalışmalar yapılmıştır. İzmir'in de göç alan cazip kentlerden biri olması dolayısıyla kent mimarisi ve kentsel planlama kadınlar açısından uygun hale getirilmiştir. Bu bağlamda şehir merkezlerinin sayısı artırılmış, Buca'da kadın aktivite ve dayanışma merkezleri açılmıştır.

[10] Daha fazla bilgi için bknz. https://www.bursa.bel.tr/haber/bursada-kadinlara-ozel-mobil-uygulama-32339
[11] Daha fazla bilgi için bknz. https://www.gaziantep.bel.tr/tr/sayfa/kadin-dostu-kent-gaziantep-uygulamasi

Kars ilinde, özellikle yerel yönetimlerle ortaklaşa çalışmalar yapılarak şehir merkezinden uzak bölgelerde yaşayan kadınların ihtiyaç ve talepleri doğrultusunda kentsel hizmet sunumları yapılmıştır. Bölgenin önemli turistik mekanlarından olan Kars Kalesi'ne yakın yerlerde pazar mekanları kurularak, kadınların el emeklerini sergileyebilecekleri sanat evleri açılması planlanmıştır. Bu vasıtayla kadınların kamusal alanlara aktif katılımı sağlanmıştır. Malatya'da özellikle göç ile gelen kadınların ve dezavantajlı bireylerin kentsel hareketliliğini kolaylaştırmaları açısından belediye tarafından danışma ağları kurulmuştur. Ayrıca bisiklet yolları düzenlenmiş, mevsimlik işçiler için insana yaraşır çalışma mekanları tasarlanmıştır. Mardin'de ise güvenli ulaşıma ilişkin düzenlemeler yapılmış, özellikle yurtta kalan üniversite öğrencileri için toplu taşıma saatleri iyileştirilmiştir. Sokak hayvanları için de rehabilite merkezleri kurma çalışmaları yapılmıştır.

Nevşehir'de "Kadın Dostu Minibüs" ve "Duraksız Otobüs" uygulamaları hayata geçirilmiştir. Fakat uygulamalar henüz istenilen düzeyde yaygınlaşmamıştır. Samsun'da pilot ilçelerde barınma, güvenlik, altyapı vb. çalışmalar yapılmış, özellikle kitlesel tarım işçi göçleri nedeniyle, çalışma sahalarının iyileştirilmesine öncelik verilmiştir. Şanlıurfa'da yalnızca temel kentsel hizmetlere yönelik çalışmalar yapılmıştır. Trabzon'da pilot mahallelerde kadınların ihtiyaçlarını belirlemek amacıyla, mahalle ölçeklerinde görüşmeler başlatılmıştır. Vatandaş karnesi sonuçları dikkate alınarak mahallelerde ulaşım ve kaldırım düzenlemeleri yapılmıştır. Ayrıca ulaşım araçlarındaki erkek işgaline yönelik "Uşağum az toparlan da ben da oturayım" kampanyası düzenlenmiştir.

Kentsel hizmetlere yönelik YEEP'ler incelendiğinde, temel kentsel hizmetlerin (ulaşım, güvenlik, altyapı-çevre vb. düzenlemeleri) önemi büyük olsa dahi, temel önlemler dışında yapılan çalışmaların az olduğu gözlemlenmektedir. Öncelikle kent merkezleri ve kente uzak yerleşim yerlerinde ihtiyaçların net bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir. İhtiyaç belirlenirken kadın ve toplumsal cinsiyet odaklı çalışmalar yapılması önemlidir. Kadınlar, çocuklar, yaşlı-engelli bireyler ve dezavantajlı gruplar kentin sunduğu imkanlardan eşit derecede yararlanamamaktadır. Dolayısıyla kentsel mekanlara erişimi ve kentsel dolaşımı etkileyen unsurların tespiti öncelikli olmalıdır.

Kentlerin sosyo-ekonomik, kültürel altyapısına göre yapılan çalışmalar kısmen farklılık göstermektedir. Kalıcı göç alan ve mevsimlik işçi göçü alan bölgeler incelendiğinde, barınma hizmetlerinin veya çalışmaya uygun iyileştirilmiş mekân düzenlemelerinin sunulduğu görülmektedir. Turizme elverişli illerde ise tarihi ve doğal çevreyi korumaya ilişkin çalışmalara rastlanmamıştır. Ayrıca kamusal alanların diğer paydaşları olan sokak hayvanlarının barınma olanaklarına neredeyse yer verilmemiştir. Dolayısıyla kentsel hizmetlere yönelik çalışmaların temel düzenlemelerden öteye geçmediğini söylemek mümkündür.

3.2.1.5. Sağlık Alanında YEEP

Sağlık alanındaki YEEP'ler kapsamında gerçekleştirilen ortak faaliyetler, kadınların temel sağlık hizmetlerine ulaşımının ve erişiminin kolaylaştırılması, toplumsal cinsiyet temelli sağlık politikalarının güçlendirilmesi, cinsiyet ayrımcılığından uzak sağlık hizmetlerinin verilmesi, şiddet mağduru kadınlar ve cinsel istismara uğrayan çocuklara yönelik politikaların geliştirilmesi, üreme ve cinsel sağlık bilgilendirmelerinin yapılması ve ruh sağlığına yönelik çalışmalardır. Bu bağlamda yapılan çalışmaların bazıları şunlardır:

- Kadınlara yönelik nitelikli, ayrımcı olmayan hizmet görme hakkı ve mevcut şikâyet mekanizmaları ile ilgili yerel bilgilendirme çalışmaları yürütmek
- Dezavantajlı bölgelerde mahalle düzeyinde kadınlara yönelik bilgilendirme toplantıları yapmak
- Sağlık hizmet sunumu ve kullanımına ilişkin cinsiyete dayalı veri toplama ve değerlendirme sistemleri oluşturmak
- Topluma dayalı kadın sağlığını güçlendirmek için uzmanlaşmış sivil toplum örgütlerinin desteği ile eğitim ve bilinçlendirme çalışmalarını ev ziyaretleri, mahalle toplantıları, kahve ve mahalle evleri gibi ortak sosyal alanlarda yürütmek; pilot bölgelerde hizmet talebini izlemek ve değerlendirmek
- Kadın sağlığına yönelik hizmet sunumunu ve talebini değerlendirmek üzere cinsiyet temelli, erişilebilir verilerin derlenmesini sağlamak
- Cinsel sağlık ve üreme sağlığı rollerine ilişkin çalışmalar yapmak; aile planlaması, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar konusunda bilinçlendirmek

- Kadınlar arasında yaygın görülen (meme, rahim vb.) kanserler ve kemik erimesi konusunda farkındalık yaratmak amacıyla öncelikle sığınmaevinde ve cezaevinde kalan kadınlar olmak üzere, yüz yüze eğitimlerle kişileri korunma yöntemleri, tarama programları hakkında bilgilendirmek

Sağlık faaliyetlerinde sorumlu ve iş birliği yapan kurum ve kuruluşlar ise İl Sağlık Müdürlüğü, İl Halk Sağlığı Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, STK'lar, kadın örgütleri, belediyeler, valilik eşitlik birimleri, ceza infaz kurumları, üniversiteler vb. yapılanmalardır.

Tablo 8: Sağlık Alanında Gerçekleştirilen Faaliyetler

KENTLER	FAALİYETLER
Adıyaman (2014-2017)	Sağlık kuruluşlarında yerel dilde hizmet sunumu sağlamak için kurum içerisinden gönüllü tercümanların görevlendirilmesi Kadına yönelik şiddet bağlamında il ruh sağlığı haritası ile il intihar haritasını çıkartmak; ihtiyaç analizi ve raporlama yapmak, durumu iyileştirmeye yönelik yol haritası geliştirmek
Antalya (2013-2015)	Toplum sağlığı merkezleri aracılığıyla dezavantajlı bölgelerde yılda iki kez kadın sağlığı üzerine bilgilendirmeler yapmak, bölgelere ve gruplara yönelik sağlık merkezlerine ücretsiz ulaşım hizmeti sağlamak Kayıt dışı seks işçisi kadınlarla çalışma yapabilecek STK'ları güçlendirmek/oluşturmak ve eşgüdüm kanallarını açmak
Bursa (2013-2015)	Belediyeye nikah başvurusu yapan eşlere evlilik öncesi ve sırasında üreme sağlığı, cinsel sağlık, gebelik (riskler), doğum ve doğum sonrası ve çocuk sağlığını da içeren bilgilendirmeye yönelik çalışmalar yapılması Ücretsiz sağlık hizmetleri ile ilgili BURSARAY vagon içi ve istasyonlarında, otobüs durakları ve otobüs içinde broşürler ve afişlerin yer alması
Gaziantep (2013-2015)	Gaziantep Tıp Fakültesi Araştırma Hastanesi'nde tecavüz, şiddet, ensest konularında uzmanlaşmış birim kurmak, kurulan birimde ücretsiz hizmet vermek Her yıl 1 merkez ilçe belediyesinde (Şehitkamil-Şahinbey-Oğuzeli) hizmet veren toplum merkezleri aracılığıyla sağlık çalışmaları yürütmek

İzmir (2013-2015)	Mahalle muhtarları ile iş birliği yapılarak yoğun göç alan bölgelerden seçilen 4 ayrı ilçede (Konak, Bayraklı, Menemen, Karabağlar) kadınlara kanserde erken teşhis ve erken teşhisin önemi, erken teşhis yöntemleri, gençlik, 15-49 yaş kadın, doğum öncesi, doğum, doğum sonrası dönemlerde sağlık hizmetlerinin önemi ve gerekliliği, sağlık hizmetlerine ulaşım konularında farkındalık yaratmak, duyarlılık oluşturmak, konu ile ilgili bilgilendirmek amacıyla eğitimler düzenlemek Karabağlar, Menderes, Çiğli, Bayındır, Menemen, Torbalı, Buca, Bornova, Konak ve Urla ilçelerinde akraba evlilikleri, erken yaşta evliliklerin sağlık açısından riskleri, getireceği sorunlar ve akraba evliliklerinin, erken yaştaki evliliklerin önlenmesi konularında 10-24 yaş grubu gençlere ve ebeveynlere eğitimler düzenlemek
Kars (2013-2015)	Kümbetli, Dikme, Akbaba, Cumhuriyet (Yolaçan) köylerinde okuyan adölesan kız ve erkek çocuklarına, Kafkas Üniversitesi Sağlık Fakültesi öğrencilerinin staj dersi kapsamında cinsel sağlık ve üreme sağlığı (CSÜS) eğitimi vermek Özellikle hayvancılıkla uğraşılan bölgelerde Zoonotik hastalıklar hakkında (başta kadınlar olmak üzere) halkı bilgilendirmek Gezici sağlık araçları aracılığıyla hizmet vermek (teşhis ve tedavi), belirlenen gecekondu mahallelerinde sağlık taramaları yapmak Kars Devlet Hastanesi'nde tecavüz, şiddet, ensest konusunda uzmanlaşmış birimler kurmak, ücretsiz hizmet vermek, psikolojik destek birimleri kurmak
Malatya (2013-2014)	Özellikle sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan Yeşiltepe, Yıldıztepe, Taştepe, Beydağı mahallelerinde Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'nün danışmanları eşliğinde, risk altındaki kadınlara doktor ziyareti yapılarak sağlık taramasının gerçekleşmesi ve kadının doktor ile muhataplığının artırılması Üniversite hastanesi ve Malatya Devlet Hastanesi bünyesinde, şiddete uğrayan kadınların gerek fiziki olarak tedavi olabileceği gerekse psikolojik destek alabileceği (tecavüz, şiddet, ensest konularında) birimlerin kurulması
Mardin (2013-2015)	Özellikle sosyo-ekonomik düzeyi düşük semtlerde rutin sağlık taramalarının evlere gidilerek yapılması, böylece kadınların doktorla muhataplığının arttırılması

Nevşehir (2013-2015)	Devlet hastanesinde okuma yazma bilmeyen kadınlar ve İranlı sığınmacı kadınlar için görsel yönlendirmelerin sayısı arttırmak Nevşehir Devlet hastanesinde ve gerek duyulduğunda Aile Hekimliği Merkezlerinde İranlı sığınmacılar için tercüman sağlamak
Samsun (2013-2015)	Seçilen pilot bölgelerde erkeklerin yoğun olarak kullandığı mekanlarda (kahvehaneler, oyun salonları, internet kafeler…), cinsel sağlık ve üreme sağlığı rollerine (Aile planlaması, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar…) ilişkin bilgilendirme/bilinçlendirme çalışmaları yapmak (broşür dağıtımı vb. yöntemlerle)
Şanlıurfa (2013-2015)	Mevsimlik tarım işçilerine gezici sağlık hizmetlerinin düzenli olarak verilmesi
Trabzon (2013-2015)	İl merkezinde farklı bölgelerden pilot olarak seçilen belirli sayıdaki okulda, öğrencilere ve okul aile birliklerine, farklı mahallede hizmet veren Halk Eğitim Kurslarında ve Toplum Merkezlerinde, sağlık hizmetleri, sağlık hakkı, temel sağlık bilgisi, hasta hakları, toplumsal cinsiyet, cinsel sağlık ve üreme sağlığı konusunda, gruplar oluşturularak 2 aylık periyotlar halinde atölye çalışmaları yapılması

Kaynak: (Kadın Dostu Kentler, 2014)

Tablo 8'de görüleceği üzere Adıyaman, Antalya, Bursa, Gaziantep, İzmir, Kars, Malatya, Mardin, Nevşehir, Samsun, Şanlıurfa ve Trabzon illerinde sağlık hizmetleri alanındaki YEEP'lerine yer verilmiştir. Sağlık hizmetleri alanında yapılan faaliyetlerin ortaklaşan noktalarını, kadınların temel sağlık hizmetlerinden yararlanması ve kolay erişimin sağlanması, sağlık hizmetlerinde ayrımcılığın önlenmesi vb. pek çok müdahale alanı oluşturmaktadır. Bu bağlamda Tablo 8'de kentler bazında yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

Adıyaman'da çok kültürlülük hâkim olduğu için farklı dilde konuşan kadınlara yönelik sağlık merkezlerinde tercüman desteği verilmiştir. Antalya'da dezavantajlı bölgelerde yaşayan kadınlar için sağlık merkezlerine ücretsiz ulaşım desteği sağlanmıştır. Ayrıca ilde seks işçiliğinin yaygın olması nedeniyle, kayıt dışı seks işçilerine yönelik STK'larla eşgüdümlü çalışmalar yapılmıştır. Bursa'da evlilik öncesi bireylere destek sağlaması amacıyla, üreme, gebelik ve cinsel sağlığa ilişkin bilgilendirmeler yapılmıştır.

İzmir'in yoğun göç bölgesi olması nedeniyle, göç alan pilot ilçelerde, kanser teşhisi, üreme sağlığı, erken yaşta evlilik ve doğum öncesi-sonrasına ilişkin farkındalık yaratmak amacıyla eğitimler düzenlenmiştir. Kars'ta tarım ve hayvancılıkla uğraşın fazla olması nedeniyle, öncelikle kadınlara olmak üzere Zoonotik[12] hastalıklar hakkında bilgilendirmeler yapılmıştır. Ayrıca devlet hastanesinde, tecavüz, şiddet, ensest mağdurlarına yönelik destek birimleri oluşturulmuştur. Malatya'da sosyo-ekonomik olarak gelir düzeyi düşük olan bölgelerde sağlık taramaları yapılmıştır. Aynı şekilde Mardin'de de evde sağlık hizmetleri verilmiştir.

Nevşehir'de göçle gelen İranlı kadınların sağlık hizmetlerine erişimi kolaylaştırılmış ve tercüman desteği sağlanmıştır. Samsun'da erkeklerin yoğun olarak kullandığı kahvehaneler gibi mekanlarda, üreme sağlığı, bulaşıcı hastalıklara ilişkin bilgilendirmeler yapılmıştır. Şanlıurfa'da mevsimlik işçiler için gezici sağlık hizmetleri sunulmuştur. Trabzon'da ise pilot bölgelerdeki okullara, toplumsal cinsiyet temelli sağlık bilgilendirmeleri yapılmıştır.

Sağlık alanında yapılan YEEP incelendiğinde, faaliyet alanlarının çoğunlukla bilgilendirme yapmak ve farkındalık yaratmak amacıyla yapıldığı görülmektedir. Yapılan bilgilendirmeler ise genellikle, temel sağlık hizmetleri, üreme sağlığı, cinsel sağlık, doğum öncesi-sonrası sağlık ve çocuk sağlığına yönelik eğitimleri içermektedir. Bu eğitimlerin ise çoğunlukla kadınlara verildiği görülmektedir. Erkeklerin yoğun olarak bulunduğu kahvehane, oyun salonları vb. mekanlarda ise, özellikle üreme ve cinsel sağlığa ilişkin bilgilendirmelerin az sayıda yapıldığı görülmektedir.

Sağlık çalışmaları, genel sağlık hizmet bilgilendirmeleri haricinde, cezaevlerinde kalan kadınlara yönelik ve ayrıca yoğun göç alan, sosyo-ekonomik olarak dezavantajlı bölgelerde yapılan faaliyetleri de içermektedir. Bu bağlamda kadınlara sağlık hizmetlerinin ulaştırılmasından tercüme desteği gibi yapılan çalışmalar kritik öneme sahiptir. Diğer yandan evlilik, doğum öncesi-sonrası veya cinsel-üreme sağlığına ilişkin destekler YEEP sürecinde yer alırken, kadınların kürtaj

[12] Hayvanlardan insanlara ve insanlardan da hayvanlara geçen kuduz, domuz-kuş gribi vb. herhangi bir enfeksiyon hastalığını tanımlayan terimdir.

hakkından hiç bahsedilmemiştir. Ayrıca vesikalı-vesikasız seks işçisi kadınlar veya trans bireylere yönelik sağlık hizmetlerinin de YEEP'te yeteri kadar üzerinde durulmamıştır. Dolayısıyla, sağlık alanındaki yerel eşitlik eylem planlarının yetersiz kaldığını ve sağlık hizmetlerine erişimde ayrımcılığın önlenmesinde önemli adımlar atılmadığını söylemek mümkündür.

3.2.1.6. Şiddet Alanında YEEP

Şiddet alanındaki YEEP'ler kapsamında gerçekleştirilen ortak faaliyetler, kadınların şiddet ve şiddetin türleri, ensest, çocuk istismarına yönelik bilgilendirilmelerinin sağlaması (CEDAW, kadın hakları ve TCE konusunda uzman kişilerce), şiddete karşı bir kamuoyu oluşturulması, şiddete ve çocuk istismarına yönelik koruyucu, önleyici ve hukuki mekanizmaların geliştirilmesi, şiddet mağduru kadınlar için ekonomik güçlendirme, psikolojik ve hukuki destek sağlanması ve sığınmaevi çalışmalarının yapılmasıdır. Şiddeti önlemeye yönelik yapılan faaliyetlerden bazıları şunlardır:

- Kentte yaşayan kadınların şiddet ve şiddetin türleri, kadın hakları, çocuk istismarı, ensest ve erken evlilikler konularında ve destek mekanizmaları hakkında farkındalıklarının artmasını sağlamak
- Şiddet ve başvuru mekanizmaları hakkında bilgilendirici ve yönlendirici el ilanları dağıtmak
- Şiddet önleme hatları hakkında kadınlara bilgilendirme yapmak
- Yerel medya kanalları aracılığıyla kadının insan hakları, kadına yönelik şiddetin insan hakları ihlali olduğu, yasalar, işletilecek mekanizma ile ilgili bilgi vermek
- Evlilik başvurusunda bulunan çiftlere yönelik bilgilendirme eğitimleri yapmak
- Kadın sığınmaevi personelinin, kadın hakları, kadına yönelik şiddet konularında uzmanlaşmasını sağlamak ve belli aralıklarla personele yönelik rehabilitasyon programı uygulamak
- Şiddet mağduru kadının ekonomik olarak güçlendirilmesi için gelir getirici işlerde çalışmasına yardımcı olacak el becerilerinin geliştirilmesine yönelik kurslar düzenlemek ve kadınları istihdam garantili kurslara yönlendirmek

Şiddeti önlemeye yönelik YEEP'lerde uygulama süresince kaynak alınan üst politika dokümanları; CEDAW, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, Pekin Deklarasyonu, İstanbul Sözleşmesi, T.C. Anayasa 10. Madde[13], 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 2012/13 Sayılı Genelge 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun Uygulanması, Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2012-2015) olarak sıralanabilir.

Şiddet, önleme faaliyetlerinde sorumlu ve iş birliği yapan kurum ve kuruluşlar ise Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, İl Emniyet Müdürlüğü, İl Jandarma Komutanlığı, şiddet komisyonları, STK'lar, kadın örgütleri, belediyeler, valilik eşitlik birimleri, barolar, odalar, üniversiteler vb. yapılanmalardır.

Tablo 9: Şiddet Alanında Gerçekleştirilen Faaliyetler

KENTLER	FAALİYETLER
Adıyaman (2014-2017)	İl Kadın Hakları Koordinasyon Kurulu bünyesinde, kurumlar arası koordinasyonu sağlamak üzere, ilgili kurum temsilcilerinden oluşacak bir Şiddeti İzleme ve Önleme Komisyonu oluşturmak; Komisyonun şiddete müdahale, mağdurla görüşme, şiddet türleri, yasal haklar vb. konularda uzmanlardan eğitim almasını sağlamak Şiddet başvurusu ile gelen kadınlara baro ve adliyelerde kolay müracaat noktaları, özel görüşme mekanları oluşturmak; boşanmak isteyen kadına dava harcı desteği sağlamak; kurumlar arası iş birliğini sağlamak Polis merkezi amirliklerinde şiddet başvurularının kadın polisler tarafından ve özel bir mekânda alınmasını sağlamak; şiddet mağdurları ile görüşme yapacak kadın polislere düzenli süper vizyon desteği sağlamak
Antalya (2013-2015)	Şiddet mağduru kadına sunulan sığınma evlerinin destekleyici hizmet standartlarının belirlenmesi Sığınma evi sonrası kadınlara kira ödemesi yöntemi ile geçici destek sağlamak

[13] Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. (Ek fıkra: 7/5/2004-5170/1 md.) Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.

Bursa (2013-2015)	"Şiddeti Önleme Komisyonu" oluşturulması Şiddetin yoğun olduğu bölgelerde, Toplum Destekli Polis ile ortak çalışmalar düzenlenmesi Kadın Dayanışma Merkezi'nin açılması
Gaziantep (2013-2015)	Nizip ilçesinde yerel kurumlar ile görüşülerek en az bir (kreşli) tam teşekküllü sığınma evi açılması
İzmir (2013-2015)	İzmir'de kadına karşı şiddetin yaygınlığı, kaynak nedenleri, namus cinayetleri, çok eşlilik, ensest, hizmet sunumundaki problemler gibi alanlarda –önleyici politikaların uygulanmasında kullanılmak üzere ayrıntılı araştırmalar yürütme
Kars (2013-2015)	Dezavantajlı grupların yaşadığı (Kaleiçi, Bayrampaşa, Sukapı, Atatürk Mah. ve Digor Yolu Toki Konutları, Bülbül, Aydınlıkevler, Subatan) bölgelerdeki kadınlara, hak arama mekanizmalarına ilişkin farkındalığı artıracak çalışmalar yürütmek
Malatya (2013-2014)	Kadın Konuk Evlerinin (sığınma evi) sayılarının, ulaşılabilirliklerinin ve olanaklarının arttırılması
Mardin (2013-2015)	Krize acil müdahale ekibi kurulması (telefon hattı tahsis edilerek ve ilgili tüm kurum temsilcilerinden oluşacak bir ekip kurulması)
Nevşehir (2013-2015)	Valilik Eşitlik Birimi Koordinasyonu'nda, erkeklerin yoğun olarak çalıştığı (Yeni Sanayi, Oto Sanayi) ve vakit geçirdiği (İnternet kafe, kahvehaneler, yeşil sahalar, erkek berberleri vb.) alanlarda, kadına yönelik *'Beyaz Kurdele Kampanyası'* yürütmek
Samsun (2013-2015)	Özellikle şiddetin yoğun olarak yaşandığı mahallerde ve ilçelerde (Çarşamba, Terme, Ayvacık, Asarcık…) kadına yönelik şiddet kapsamında; şiddetle mücadele, şiddetle mücadelede mevcut mekanizmalar, erken evlilikler, çocuklara yönelik cinsel istismar ve istismarın gözlenebilir etkileri vb. konularda ebeveynlere yönelik farkındalık oluşturan birer etkinlik yapmak
Şanlıurfa (2013-2015)	Hayati Harrani mahallesinde erkeklere yönelik TCE, kadının insan hakları, şiddet ve yasal yaptırımlar konusunda bilgilendirme çalışmaları yürütmek
Trabzon (2013-2015)	3 pilot ilçede, Halk Eğitim Merkezleri ve İl Tarım ve Gıda İl Müdürlüğü uzmanları aracılığıyla köylerde yaşayan kadınlara, kadına karşı şiddetle mücadelede ve yerel mekanizmalar konusunda toplantılar ya da iletişim materyali yoluyla bilgilendirme yapılması

	Trabzonspor Kulübü ile birlikte ortak çalışma yapılması, "Kadına Yönelik Şiddete Kırmızı Kart" kampanyası yürütülmesi

Kaynak: (Kadın Dostu Kentler, 2014)

Tablo 9'da verilen bilgilere göre Adıyaman, Antalya, Bursa, Gaziantep, İzmir, Kars, Malatya, Mardin, Nevşehir, Samsun, Şanlıurfa ve Trabzon illerinin şiddetle mücadeleye yönelik YEEP'lere yer verilmiştir. Şiddetle mücadele kapsamında yapılan faaliyetlerin ortaklaşan noktalarını, şiddetle mücadeleye yönelik bilgilendirmeler yapılması, şiddetle mücadelede mekanizmaların güçlendirilmesi ve medyanın da desteği ile kamuoyu oluşturulması, çocuk istismarı ve ensesti önleyici politikalar geliştirilmesi ve yasal yaptırımların artırılması, sığınmaevi sayısının artırılması ve şiddette maruz kalan kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesi, şiddet mağduru kadınlar, çocuklar ve dezavantajlı diğer gruplar için hukuki ve psikolojik desteğin artırılması gibi çalışmalar oluşturmaktadır. Buna göre Tablo 9'da iller bazında yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

Adıyaman'da şiddetle mücadele kapsamında şiddeti önleme ve izleme komisyonlarının oluşturulması planlanmıştır. Ayrıca baro ve adliyelerde kadınların hukuki ihtiyaçlarına hızlı yanıt alabilecekleri mekanizmalar geliştirilmiştir. Polis merkezlerinde ise şiddete uğrayan kadınların, kadın polisler tarafından görüşme yapılmasını sağlayacak ve güvende hissedebilecekleri mekanlar yaratılmıştır. Antalya'da sığınmaevi sonrası kadınlara geçici ekonomik destek sağlanmıştır. Bursa'da şiddetin yoğun olduğu dezavantajlı bölgelerde, emniyet ile ortaklaşa çalışmalar yapılmıştır. Gaziantep'te ise, Nizip bölgesinde kreşli kadın ve çocuk sığınma evi açılması planlanmıştır.

İzmir'de kadına yönelik şiddetin yaygınlığını, namus cinayetlerini, istismarı vb. önlemeye yönelik politikalar için adımlar atılmıştır. Kars'ta dezavantajlı bölgelerdeki kadınlara hukuki mekanizmalardan destek almaya yönelik bilgilendirmeler yapılmıştır. Malatya'da kadın sığınma evlerine ulaşılabilirlik olanakları artırılmıştır. Mardin'de ise acil müdahale ekibi kurulmasına ilişkin

çalışmalar başlatılmıştır. Nevşehir'de ise erkeklerin yoğun kullandığı mekanlarda 'Beyaz Kurdele[14] Kampanyası' yürütülmüştür.

Samsun'da özellikle şiddetin yoğun olduğu bölgelerde farkındalık oluşturacak etkinlikler düzenlenmiştir. Şanlıurfa'da erkeklere yönelik bilgilendirme eğitimleri yapılmıştır. Trabzon'da ise pilot ilçelerde, köyde yaşayan kadınlara yönelik şiddetle mücadele konularında eğitimler yapılmıştır. Ayrıca Trabzonspor Kulübü'nün 'Kadına Yönelik Şiddete Kırmızı Kart' kampanyası ile kamuoyu farkındalığı oluşturulmuştur.

Şiddetle mücadeleye yönelik YEEP'ler incelendiğinde, çoğu faaliyetin benzer nitelik taşıdığını söylemek mümkündür. Bu faaliyetler, şiddetle mücadelede farkındalığın kazandırılmasında eğitim ve bilgilendirmelerin yapılması, mücadeleye yönelik hukuki, psikolojik destek ve mekanizmaların kurulması, kadınların ve çocukların şiddet öncesi ve sonrasında barınma ihtiyaçlarının karşılanması, kadınların ekonomik olarak güçlendirecek adımların atılması gibi çalışmalara yöneliktir. Yerine getirilen faaliyetler incelendiğinde ise TCE'yi sağlamak ve şiddeti önlemeye yönelik adımların yetersiz kaldığı düşünülmektedir. Bu bağlamda ilgili kurumlarla, YEEP sürecinde kurulan Şiddet Önleme Komisyonları ve Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri'yle (ŞÖNİM) ortaklaşa stratejik çalışmalar yapılması gerekmektedir. Kadınlar, çocuklar, engelli ve yaşlı bireyler, hayvanlar ve diğer dezavantajlı gruplar düşünüldüğünde, şiddet döngüsünü kırmaya yönelik acil mekanizmaların oluşturulması kritik önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra ev içi şiddetin de kamusal bir mesele olduğu göz ardı edilmemelidir. Özellikle kadınların toplum baskısı ve eril şiddetle karşı karşıya kalma olasılıkları daha yüksektir. Bu anlamda YEEP süresince yapılan farkındalık çalışmaları, kamuoyu oluşturması açısından da önemli fakat yetersizdir. Şiddetle mücadele ve şiddet döngüsünün sona ermesinde süreklilik kritiktir.

YEEP'ler süresince kurulan Eşitlik Komisyon'ları yerel eşitlik mekanizmalarının en önemli halkalarından biridir. Bu sayede meclislerde hazırlanan

[14] Beyaz Kurdele, Kanada'da üç erkek tarafından 1991'de kurulan ve günümüzde 52 ülkede uygulanan, daha çok erkeklerin katıldığı ve şiddeti sona erdirmek için erkekleri eğitmeye yönelik bir sivil girişimdir. Daha fazla bilgi için bknz. https://www.whiteribbon.ca/

karar taslaklarının toplumsal cinsiyet bakış açısı ile ele alınması mümkün olmaktadır. Ayrıca, planlara yerel yönetimlerin katılım sağlaması, TCDB yapılması ve planların uygulanması da bu komisyonların çabaları sayesinde olmaktadır. Diğer yandan, YEEP'lerin uygulaması, başarısı ve uygulamanın çıktıları, önemli mekanizmalardan biri olan İl Kadın Hakları Koordinasyon Kurulu tarafından denetlenmektedir. CEDAW ve Ulusal Eşitlik Eylem planı çerçevesinde oluşturulan İl Kadın Hakları Koordinasyon Kurulları, kadınların ihtiyaçlarına yönelik yerel hizmet sunumunun etkinleştirilmesi için, il düzeyinde ihtiyaçların tespiti ile politikaların geliştirilmesini, uygulanmasını ve izlenmesini koordine etmektedir. İl Kadın Hakları Koordinasyon Kurulları şeffaf ve hesap verilebilir yapısı sayesinde kentlerin kadın dostu olma çabalarını etkin kılmaktadır (Kadın Dostu Kentler, 2014).

SONUÇ

Kentler, içerisinde insanların yaşadığı, büyük ölçekli ve nüfusun sürekli arttığı dinamik mekanlardır. Aynı zamanda insanların etkileşim kurduğu, etkinliklerin düzenlendiği, ihtiyaçların giderildiği kamusal alanlardır. Tarih boyunca kentsel mekanlar ve kamusal alanların kullanımı ve tasarımı ile ilgili çeşitli tartışmalar ve paradigmalar üretilmiştir. Bu tartışmaların odağı ise özel alana sıkıştırılan kadınlar olmaktadır. Kamusal alan mücadeleleri feminizm mücadelesi içerisinde anlam kazanmıştır. Bu anlamda, birinci dalga feminizm ile kadınların oy kullanma, seçme seçilme ve mülkiyet vb. haklarının güvenceye alınmıştır. İkinci dalga feminizmle birlikte, kadınların politik olarak eşit haklara sahip olma isteği, kamusal alanlarda eğitim görme, istihdam, eşit işe eşit ücret talepleri gibi de-facto eşitsizliklerin giderilmesi ve beden politikasına karşı başkaldırı mücadeleleri yer almıştır. Genel olarak feminizm mücadelesindeki hak talepleri, kadın hareketleri ve kazanımları açısından önemli role sahiptir.

Kadınların özel alanla sınırlandırılası "özel, kişisel olan politiktir" sloganı ile tekrardan anlam bulmuştur. Bu ifade kadınlıkla özdeşleştirilen çocuk, yaşlı, engelli bakımı, ev işleri, ev hanımlığı gibi ev içi emeğin ancak politik bir mesele olarak ele alınmasıyla çözüme ulaştırılacağını öngörmektedir. Bu anlamda kamusal ve özel alan ayrımı sorusallaştırılarak, kamusal alandaki eril tahakküme de karşı çıkılmaktadır. Özellikle kadınların kamusal alanlardaki karar alma ve temsil gücüne karşı yapısal engellerin önemi vurgulanarak, kamusal alanlardaki ideolojik baskı mekanizmalarına karşı bir mücadele verilmesinin altı çizilmektedir. Özel alan aynı zamanda kadınlara ve çocuklara karşı şiddetin meşru kılındığı, mahremiyet vurgusunun yapıldığı bir alandır. Bu anlamda kadın bedenine karşı politikalar, istismar, psikolojik, fiziksel, ekonomik ve cinsel şiddet konuları kamusal alanın sorunu olarak görülmelidir.

Kadın ve erkek eşitliğinin sağlanmasında mevzuat, belge, sözleşme ve kanunların gücü önem taşımaktadır. Özellikle kadın haklarının güvenceye alınması ve ayrıştırmanın önüne geçilmesine yönelik sözleşmeler, kadınların kentsel mekanlarda

maruz kaldığı eşitsizlik ve ayrımcılığın önüne set çekmektedir. Mevzuat, belge ve sözleşmeler, kadın-erkek eşitliğine dayalı politik, ekonomik, kültürel ve sosyal olarak her sahada, insan hakları ve temel özgürlüklerin kullanılmasına olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla kentsel mekanlardaki kısıtlama ve dışlanma, herhangi bir cinsiyet, cinsel kimlik veya toplumsal statü fark etmeksizin engellenmiş olur. Bu bağlamda KDK yaratma sürecinde özellikle Avrupa Kentsel Şartı ve CEMR kritik öneme sahiptir.

Kentsel mekanlardaki nüfus yoğunluğunun büyük kısmını kadınlar ve çocuklar oluşturmasına rağmen, kentsel mekanların genellikle iktidarı elinde bulunduran eril tahakküm aracılığıyla düzenlendiği görülmektedir. Oysa ki kent hakkı, kentsel mekanları kullanımda ve mekânsal üretimde kent sakinlerinin söz hakkını ifade etmektedir. Kentsel mekanlara yapılan her müdahale, içinde barınan herkesin gündelik yaşamlarını kaçınılmaz olarak etkilemektedir. Dolayısıyla, kentsel mekanlar, kent sakinlerinin ortak üretimine, talep ve arzularına göre şekillenmeli ve işgal edilmelidir. Bu durum tüm paydaşların aktif ve eşit katılımını beraberinde getirmektedir. Kentli hakları, kentsel mekanlarda serbest dolaşım ve hareketlilik hakkını herhangi bir ayrım yapmaksızın kent sakinlerine tanımaktadır. Kamusal alanlara erişim, sağlık, eğitim, ulaşım, barınma, istihdam, kentsel planlama, temiz çevre, su ihtiyaçlarının karşılanması ve bireylere ihtiyaç odaklı eşit dağılımın sağlanması için ise, çeşitli mekanizmalara ve uygulamalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Ev içi ücretsiz emeği ve bakım yükümlülüğünü hafifletmek amacıyla, istihdamın sağlanması ve kreş, gündüz bakım evi gibi hizmetlerin sunulması kadınları kamusal alanda dahil eden önemli çalışmalardır. Özel alanda yaşanan şiddeti önlemek amacıyla kurulan, kadın sığınakları ve acil destek hatları ise, şiddetin kamusal bir mesele olarak görülmesini sağlamaktadır. KDK uygulamalarında da görüleceği üzere, TCE'nin sağlanması ana akımlaştırma ile mümkün olmaktadır. Yani ana politika, plan ve projelere TCE'yi dahil edilerek yaygınlaştırma çalışmaları yapılması gerekmektedir. TCAA, kadın ve erkeklerin yereldeki farklı ihtiyaçlarının dikkate alınması ve buna yönelik politikaların üretildiği bir süreci kapsamalıdır.

Kadınların kentsel mekanlara katılımına yönelik ulusal ve uluslararası pek çok plan ve proje yapılmaktadır. Bu projeler yerelde kadın-erkek eşitliğini sağlamada,

TCE bakış açısını benimsemektedir. Bireylerin eğitim, sağlık, güvenlik, erişim ve katılım vb. alanlarında sorunlar yaşıyor olması, KDK uygulamalarını da gündeme getirmiştir. Bu bağlamda tez çalışmasında da görüleceği üzere, ülkelerin kendi kentlerinde yaptığı birçok projeye yer verilmiştir. Bu projeler, kadınların ve dezavantajlı diğer bireylerin kentsel mekanlarda görünürlüğünün artması, söz ve karar hakkına sahip olması ve yerel düzeyde ihtiyaç duydukları fırsatlara erişimlere yönelik çalışmaları kapsamaktadır. KDK'lar en basit tanımıyla, *"kentin sunduğu ekonomik, sosyal ve siyasi fırsatlardan kentte yaşayan herkesin eşit bir biçimde yararlanabileceği kentlerdir. Bu kenti mümkün kılmanın tek yolu ise katılımcı yönetimi sağlayacak mekanizmaların yerel düzeyde oluşturulması, yerel yönetimlerin planlama ve karar süreçlerine kadınların ve TCE bakış açısının dahil edilmesi ve yerel yönetimler ile kadın kuruluşları arasında diyalog ve iş birliği alanlarının gelişmesini"* ifade etmektedir (Kadın Dostu Kentler, 2014). Dolayısıyla, KDK olmak isteyen kentler, belirlenen ilkeleri de taahhüt etme mecburiyetindedir.

Bu tez çalışması *"Farklı ülkelerce uygulanan KDK uygulama örnekleri karşılaştırıldığında, kentsel mekanlarda TCE'nin sağlanmasında ve bir kentin adil paylaşımlı bir kente dönüştürmesinde bu uygulamalar önemli bir adım mıdır?", "Yerel yönetimlerin hizmet sağlamada belirledikleri eşitlik eylem planları TCAA için yeterli midir?", "KDK uygulamalarına yönelik Türkiye'de yürütülen Yerel Eşitlik Eylem Planları, Avrupa ve diğer ülkelerdeki çalışmalarla kıyaslandığında, kadınlar açısından kentteki hak alanlarını karşılamakta mıdır?"* temel sorularıyla ortaya çıkmıştır. Bu sorular tez bütününde tartışılmış ve bazı bulgulara/çıkarımlara varılmıştır.

Tez çalışmasının ikinci bölümünde farklı ülkelerdeki KDK uygulama örnekleri incelendiğinde, adil paylaşımlı bir kent yaratma ve TCE'yi yaygınlaştırmaya yönelik İspanya, Avusturya, Almanya, İngiltere, Rusya, Tanzanya, Arjantin, Hindistan, Kanada ve Filipinler'deki uygulamalar incelenmiştir. KDK olma hedefi, eğitim, sağlık, istihdam, kentsel hizmetler, ulaşım, kentsel planlama, yerel yönetimlerin planlama ve karar alma süreçlerine katılım vb. kapsamında ilkeleri içermektedir. KDK olma yolunda kentsel planlamayı, kadınlar ve diğer kırılgan gruplar için daha erişilebilir alanlar olarak yeniden düzenlemeye çalışan en kritik çalışmalardan biri

Avusturya-Viyana: Kent Planlamasında ve Kentsel Gelişmede Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Ana Akımlaştırılması Projesi'dir. Proje, kadınlar, gençler, çocuklar, yaşlı ve engelli bireyler gibi dezavantajlı grupları da kapsamaktadır. Şehir planlama süreçlerinde her aşama toplumsal cinsiyete duyarlı bir perspektifle oluşturulmuştur. Kadınların ve dezavantajlı grupların günlük yaşam deneyimleri, bireyler arası ilişki ve farklı kullanıcıların kentsel mekanları kullanımda farklılaşan ihtiyaçları ve talepleri proje süresince göz önünde bulundurulmuştur. Örneğin, kentsel mekanların düzenlenmesinde, çocuk arabaları ve engelli bireyler için rampaların ve geçitler oluşturulup, kamusal alanlar kadınlar, çocuklar, yaşlı ve engelli bireylere göre tekrardan düzenlenmiştir. Bu bağlamda, KDK uygulama sürecinde Kıta Avrupa'sında uygulanan projeler, farklı ülkelerdeki uygulamalara da yol gösterici olmuştur. Özellikle Viyana'daki Kent Planlamasında ve Kentsel Gelişmede Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Ana akımlaştırılması Projesi diğer ülkelerdeki uygulamalar açısından kılavuz niteliğinde bir çalışmadır. Proje aynı zamanda, tez çalışması süresince cevabı aranan, bir kent adil paylaşımlı bir kente nasıl dönüştürülür sorusuna da cevap niteliğindedir. Kanada-Vancouver'da kentsel haklardan biri olan barınma hakkına yönelik çalışmalar yapılmıştır. Proje dahilinde şiddet ve istismar mağduru, hamile, transseksüel, seks işçisi, bağımlı, psikolojik rahatsızlığa sahip, kronik evsiz olan 16-24 yaş arası kadınların barınma ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmıştır.

Kamusal alanların güvenliğine yönelik yapılan çalışmalar özellikle Kadın Katılımlı Kentler Programı'nın uygulandığı Rusya, Tanzanya, Arjantin ve Hindistan örneklerinde karşımıza çıkmaktadır. Ülkelerin gelişmişlik seviyeleri, kültürel, siyasal, ekonomik ve etnik kimlikleri göz önünde bulundurulduğunda, KDK uygulama örneklerinin de farklılık gösterdiği görülmektedir. Proje kapsamında yapılan anket çalışmaları değerlendirildiğinde, kadınların kamusal mekanlardaki en büyük tedirginliğini, kentlerin ve kamusal alanların güvenli olmamasıdır. Rusya'da alkol tüketiminin fazla olması nedeniyle geç saatlerde kamusal alanlarda kadın hareketliliği kısıtlanmaktadır. Tanzanya'da harap veya inşası bitmeyen ıssız binaların olması veya su kaynaklarına giden kadınların tacize veya cinsel saldırıya uğrama korkusu ise kadınların kamusal alandaki görünürlüğünü azaltmaktadır. Arjantin'de sokak çetelerinin yoğunluğu, Hindistan'da ise kentlerdeki taciz, cinsel saldırı, şiddet veya kadın cinayetlerinin fazla olması, kamusal alanlardaki güvenlik endişesi ve korkusunu

beslemiştir. Kadın Katılımlı Kentler Programı ile uygulama bölgelerinde, caddelerin aydınlatılması, acil durum butonlarının oluşturulması ve güvenlik devriyelerinin kontrolü ile özellikle gece geç saatte karşılaşılan güvenlik açıklarının önüne geçilmektedir. Yine aynı şekilde kadın cinayetlerinin yoğun olduğu Hindistan'da kentlerin kadınlar açısından daha güvenli hale getirilmesine yönelik farklı çalışmalar da yapılmıştır. Benzer şekilde Filipinler'de ise, kentsel hak alanlarından biri olan ulaşım ağlarının (özellikle trenlerin) kadınlar açısından daha güvenli yolculuk yapmalarına imkân sağlayacak adımlar atılmıştır. Kamusal alanlardaki güvenlik endişesi kadınların kentlerden dışlanmasına sebep olmanın yanı sıra özel alana bağımlı hale getirmektedir. Kamusal alanların güvenliğini sağlamaya yönelik geliştirilen uygulamaların ve kentsel planlamanın devamlılık arz etmesi kritik öneme sahiptir.

Tez çalışmasının ikinci bölümündeki ülke örnekleri incelendiğinde adil paylaşımlı bir kent yaratma ve TCE'yi yaygınlaştırma uygulamaları her ülke bazında aynı sonucu vermemiştir. Verilen ülkelerin dünyanın farklı coğrafyalarında yer almaları ve sosyo-ekonomik, kültürel, etnik, siyasi vb. farklılıkları olduğu göz önüne alındığında her ülkenin kendine özgü merkezi veya yerel düzeyde eylem faaliyetleri gerçekleşmiştir. Dolayısıyla özellikle gelişmişlik düzeylerine bakıldığında, kamusal kentsel mekanların kullanımına ilişkin kentsel planlamaya yönelik atılan adımlar, diğer ülkelerde ise en temel unsurlardan olan kamusal alanlara karşı duyulan güvenlik endişesini gidermeye yöneliktir. Tez çalışmasında farklı ülkelerin, kentleri adil paylaşımlı kentlere dönüştürmek amacıyla yapılan kentsel planlama ve kamusal alan düzenlemelerinin önemli bir adım olduğu ön kabulüyle hareket edilmiştir. Fakat gelinen noktada, KDK ilkelerinin neredeyse İspanya, Avusturya, Almanya ve İngiltere tarafından sağlandığı görülmektedir. Bu bağlamda yapılacak çıkarım, atılan adımların önemli olduğu fakat gelişmemiş veya gelişmekte olan diğer ülkeler bazında temel güvenlik endişelerini hala varlığı ve yapılan çalışmaların ise yetersiz kaldığı sonucuna ulaştırmıştır.

Tez çalışmasında üzerinde durulan bir diğer soru, *"Türkiye'de yerel eşitlik eylem planlarında yerel düzeyde sunulan hizmetler, toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması için yeterli midir?"* sorusudur. Bu bağlamda tezin üçüncü bölümünde öncelikle, Türkiye'de kamusal alanlarda yerel eşitliğin sağlanmasında yerel

yönetimlerin ve STK'ların rolüne, yerel eşitlik mekanizmaları ve yerel karar alma süreçlerinde katılım gibi temel ayaklara yer verilmiştir. YEEP'lerin daha sağlıklı çıktılarının olması adına, yerel yönetimlerin ve STK'ların güçlü olması gerekmektedir. Çünkü yerel eşitlik mekanizmalarını kuracak ve yürütecek organlar yerel yönetimler ve STK'lardır. Bu organların güçlü olması durumunda da yerel karar alma süreçlerine katılım hem belediyelerin çağrıları hem de STK'ların çalışmalarıyla kadınlara ve dezavantajlı gruplara erişmiş olur. Buradan hareketle, Türkiye'de kadınların kamusal alanlarda yerel eşitliğin sağlanması yönünde yapılan çalışmalar incelendiğinde iki önemli çalışmaya bu tezde yer verilmiştir. İlk olarak, Türkiye'de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi 2013-2017 tarihleri arasında, bir dizi kurum, çok sayıda kişinin ortak emeği ile yapılan çalışmadır. Proje, Mart 2017'de 24 aylık bir sürede uygulanmış ve rapor olarak yayınlanmıştır. Raporun amacı kentsel haklar ve hizmetlerde toplumsal cinsiyete duyarlı hak temelli izleme ve değerlendirmeye yönelik bir tablo çizmektir. Bu bağlamda raporda, uluslararası sözleşme ve belgelerin kentsel haklar ve hizmetler alanında belirlemiş oldukları normlara yer verilmiştir. Bu normlar, ayrımcılık yasağı, toplumsal cinsiyet eşitliği, insan onuruna saygı ve sürdürülebilirlik olarak belirlenmiştir. Ayrıca, kadınların ve dezavantajlı diğer grupların kentsel mekanlarda yaşadığı eşitsizliklerin giderilmesi açısından genel standartlar belirlenmiştir. Kentteki hak alanları olarak ifade edilen ve TCE gözetilerek ele alınan bu standartlar ise, kentsel barınma, kentsel hareketlilik, kentsel demokrasi, kentsel güvenlik ve kentsel kamu hizmetlerine erişim hakkı olarak sıralanmıştır. Kentteki hak alanları olarak belirlenen bu haklar aynı zamanda KDK ilkeleri ile benzeşmektedir. KDK ilkeleri üzerinden oluşan bu standartlar da YEEP'lerin proje alanlarına başlık oluşturmuştur. Dolayısıyla Türkiye'deki YEEP'ler açısından da bağlayıcıdır.

Türkiye'de toplumsal cinsiyet ana akımlaştırılması çerçevesinde yapılan diğer kritik çalışma ise 2006-2014 yılları arasında KDK oluşturma çerçevesinde uygulanan "BM Kadın ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı" isimli iki aşamalı 12 pilot bölgede uygulanan programdır. 2006-2010 yılında uygulanmaya başlanan ve İzmir, Kars, Nevşehir, Şanlıurfa, Trabzon ve Van illerinin katılım sağladığı programın başarı göstermesi ile süreç uzatılmış ve 2011 yılında "Kadın Dostu Kentler 2 BM Ortak Programı" olan ikinci aşamaya geçilmiştir.

Programa dahil olan iller, yerel yönetimlerin kapasitesi, istekliliği ve hazırlık sürecinde aktarılan ihtiyaçlara göre belirlenmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda programın ikinci aşamasına ise Adıyaman, Bursa, Gaziantep, Malatya, Mardin, Samsun, Antalya olmak üzere yedi il katılım sağlamıştır. KDK olma yolunda projeye dahil olan kentlerde, kadınların, STK'ların, ulusal-uluslararası kurum ve kuruluşların, meslek örgütleri vb. pek çok kuruluşun desteği ve iş birliği ile yerelde ve merkezde kadınların kentte görünürlüğünü artırmaya yönelik çalışmalar yapılmıştır. Tez süresince incelenen her ülke gibi, Türkiye'deki seçilen pilot bölgelerde de kültürel, etnik, siyasi ve ekonomik farklılıklar mevcuttur. Farklılaşan ihtiyaç ve talepler doğrultusunda her pilot şehir kendi projelerini hayata geçirmiştir. Örneğin, Diyarbakır'da kadınlar için "jinkart" uygulaması başlatılarak, indirimli ulaşım desteği sağlanmıştır. Bursa'da kadınların el emeklerini değerlendirmelerine fırsat veren pazar alanları kurulmuştur. Adıyaman'da yerel seçimlerde kadın adayları desteklemek amacı ile seçim çalışma grupları oluşturulmuştur. Antalya'da Altın Portakal Film Festivali'nde Kadın Zirveleri yapılarak, kadın bedeni ve üreme hakkından bahsedilmiştir. Samsun'da ise her şehirden kadınların katılımıyla, kadınların kendi deneyimlerini aktaracağı kadın hikayeleri çalışması yapılmıştır.

KDKP'ye katılan illerde 2013 yılında Yerel Eşitlik Eylem Planları uygulanmaya başlamıştır. YEEP'ler, yerelde kadın erkek eşitliğinin sağlanması ve kadınların güçlenmesi için izlemeleri gereken adımların yol haritası niteliğini taşımaktadır. YEEP'ler eğitim, istihdam, katılım, kentsel hizmetler, sağlık ve şiddetle mücadele kapsamında altı ana başlıkta incelenmiştir. Belirlenen başlıklar kendi içerisinde ayrı olarak ele alınmış fakat müdahale alanında bütüncül bir yaklaşım benimsenmiştir. Katılımcı ve bütüncül olan bu yaklaşım anlayışı, TCAA'da önemli bir araçtır. Dolayısıyla bu tez çalışmasında da her başlık altında kentler bazında ulaşılması hedeflenen ortak noktalara yer verilmiş, aynı zamanda kentlere özgü farklılaşan noktaları da tablolar halinde tartışmaya açılmıştır. YEEP'ler kapsamında eğitim alanındaki faaliyetler incelendiğinde, Bursa dışında diğer kentlerin hepsinde eğitim çalışmaları yürüttüğü görülmüştür. Eğitim faaliyetlerinin ise yalnızca bir kısmının hayata geçirildiği gözlemlenmiştir. Eğitim alanında yapılacak çalışmaların süreklilik arz etmesi gerektiğinden, yapılan çalışmaların yetersiz kaldığını söylemek mümkündür. İstihdama yönelik faaliyetlerde genel tablo incelendiğinde, ortak hedefler

dışında bilgilendirme amaçlı eğitim-seminer düzenleme ve kurs açılmasına yönelik çalışmaların dışına çok çıkılmamıştır. Katılıma yönelik faaliyetler incelendiğinde ise, genellikle yerel yönetimlerim yaptığı çalışmalara sıklıkla rastlanmıştır. Siyasal katılıma yönelik bilgilendirme veya eğitim çalışmalarına öncelik verilip, sosyal-kültürel katılım ise ötelenmiştir. Kentsel hizmetler ayağında yapılan çalışmalar genellikle ulaşım, kentsel güvenlik ve rekreasyona yöneliktir. Diğer faaliyet alanlarına göre kentsel hizmetlere yönelik çalışmalarda, kentlerin yapısal, sosyo-ekonomik, kültürel, etnik vb. olarak benzeşmemesinden kaynaklı, faaliyetlerin daha da farklılaştığı gözlemlenmiştir. Yapılan faaliyetler incelendiğinde ise temel kentsel planlama çalışmalarının ötesine gidilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Yine sağlık alanında yapılan faaliyetler de temel sağlık hizmetlerini sunmaya yöneliktir. Sağlık hizmetlerinde cinsel sağlık eğitimlerinin genellikle erkek bireylere yönelik eğitimleri kapsamadığı ve kadınların kürtaj hakkından ise hiç bahsedilmediği gözlemlenmiştir. Son olarak, YEEP'lerin şiddetle mücadele ayağında ise, şiddeti önleyici politikaların iyileştirilmesi, şiddet sonrası hukuki, psikolojik destek sağlanması ve sığınma evlerine yönelik çalışmalara yer verilmiştir. Fakat şiddete maruz kalan kadınlar için ekonomik güçlendirmeye neredeyse hiç yer verilmemiştir. Öte yandan Türkiye'deki tüm kadınlar için kritik öneme sahip olan İstanbul Sözleşmesi'nin toplumsal değerlere aykırı bulunması nedeniyle çekilme kararı da şiddet alanında atılan adımların ne derece yetersiz kaldığını göstermektedir. Türkiye'de yapılmış önemli çalışmalardan biri olan, Katılımcı Demokrasi'nin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi raporunda da uluslararası belgeleri referans alan normlar ve kentteki hak alanlarını kapsayan standartlar belirlenmiştir. Buna göre, kentsel barınma, kentsel hareketlilik, kentsel demokrasi, kentsel güvenlik ve kentsel kamu hizmetlerine erişim standartları, YEEP'lerdeki faaliyet alanlarına da karşılık gelmektedir. Ayrıca ilgili raporda, bu standartların sürdürülebilirliğinin önemine her defasında vurgu yapılmıştır. YEEP sürecindeki faaliyetler uzun erim yani sürdürülebilir olarak planlansa da çoğunun etkisi hem kısa sürede tükenmiştir hem de YEEP faaliyetleri, uluslararası belgelere dayalı bu standartların içeriğini tam anlamıyla yakalayamamıştır. Dolayısıyla, eşitlik eylem planlarının yerel düzeyde sundukları hizmetler toplumsal cinsiyeti yaygınlaştırmada yeterli etkiyi sağlamadığı bulgusuna varılmıştır.

Tez çalışmasında son olarak yanıt aranan *"KDK uygulamalarına yönelik Türkiye'de yürütülen Yerel Eşitlik Eylem Planları, Avrupa ve diğer ülkelerdeki çalışmalarla kıyaslandığında, kadınlar açısından kentteki hak alanlarını karşılamakta mıdır?"* sorunun cevabı bir önceki soru ile bağlantılıdır. Avrupa ve diğer ülkelerdeki sağlık, barınma, eğitim, güvenlik, kentsel hizmetler ve katılım gibi hak alanlarını, Türkiye'deki YEEP'lerle karşılaştırdığımızda, her ülkenin ve her kentin kendine özgü yapısal farklılığı gözetilince yeterince kapsamadığı ön kabulü ile hareket edilmiştir. Bu bağlamda KDK ilkelerini de tam anlamıyla karşılayıp karşılamadığı sorusu da önem kazanmaktadır. Ayrıca bu soru Katılımcı Demokrasi'nin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi raporunda yer verilen, ayrımcılık yasağı, toplumsal cinsiyet eşitliği, insan onuruna saygı ve sürdürülebilirlik normları ile de etik bir tartışmaya açılarak sorulabilir. Bu bağlamda genel tablo incelendiğinde hem KDK ilkelerinin içeriğine uygun hem de kentteki hak alanlarına yönelik çalışmaların yürütülmeye çalışıldığını ama Türkiye ayağının yetersiz kaldığı çıkarımında bulunmak mümkün olacaktır.

Tez çalışması boyunca TCAA'da önemli yeri olan KDK örnekleri genel çerçevede incelendiğinde önerilebilecek noktalar şunlardır:

- Farklı ülkelerdeki KDK örnekleri incelendiğinde, ana akımlaştırma çerçevesinde kadınları ve diğer dezavantajlı grupları da kapsayacak faaliyetlere yer verilmelidir. Güvenlik endişesi kapsamında yapılan faaliyetlerin, kentsel planlama ile desteklenmesi kamusal alanlara karşı duyulan korkuyu da azaltacaktır.
- Tezde yer verilen KDK uygulama örneklerinin geneli incelendiğinde, yerine getirilen faaliyetlerin sonuçlarına göre iyileştirme yapılması gerekmektedir. Ayrıca, ilerleyen dönemlerde bireylerin kentsel hizmetlere dair talep ve ihtiyaçları da farklılaşacağından, bunlara yönelik adımların da atılması gereklidir.
- KDK uygulamaları Avrupa ve farklı ülkelerde karşılaştırıldığında Türkiye ayağının zayıf kaldığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda Türkiye'de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi raporunda da belirtildiği gibi faaliyetlerin sadece belirli zaman aralığında yapılmış

olması ve rafa kaldırılması değil, sürdürülebilir olması önem taşımaktadır. Dolayısıyla devamlılığın sağlanması gereklidir.

- Türkiye'deki YEEP'ler incelendiğinde çoğu faaliyetin kadınlara yönelik olduğunu ve erkeklerin oranla da az dahil edildiğini söylemek mümkündür. TCE yaygınlaştırmanın temel amaçlarından biri de kentte yaşayan her bireyin kentle ilgili söz söyleme ve karar alma hakkına sahip olmasıdır. Bu bağlamda faaliyetlerin kentte yaşayan her birey açısından kapsayıcı nitelik taşıması gerekmektedir.
- Türkiye'deki YEEP faaliyetleri incelendiğinde, yapılan çalışmaların temel ve pratik ihtiyaçlara yönelik olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla uzun erimli ve stratejik ihtiyaçlara yönelmede fayda olacaktır.
- Türkiye'deki KDK uygulama örnekleri ve YEEP'lere dair literatür incelendiğinde, Avrupa ve farklı ülkelere kıyasla daha az olduğu görülmüştür. Özellikle YEEP'lerin raporlaştırılmış listeleri dışında daha fazla bilgiye ulaşmak zor olmaktadır. Bu denli önemli çalışmaların büyükşehir belediyelerinin resmi internet sayfalarında ayrıca yer alması gerekmektedir.
- Son olarak KDK uygulama örneklerinin çıktılarının daha net ortaya koyulması açısından, YEEP kapsamına alınan kentlerde yaşayan kadınlarla bizzat görüşülüp alan çalışması yapılması, alanyazına katkı sağlaması açısından kritik öneme sahip olacaktır.

Kamusal alanlarda var olma mücadelesi demokratik bir hak niteliğindedir. İdeal, eşit ve iyi bir yönetişim için katılım şarttır. Yerel ve uluslararası düzeyde kadın-erkek tüm bireylerin, kentsel mekanların sunduğu tüm imkanlardan ve fırsatlardan yararlanma hakkı vardır. Dolayısıyla, sosyal, kültürel, politik ve mekânsal olarak kadın ve erkek eşitliğinin sağlanması ve karar alma süreçlerine katılımı demokratik bir toplumun olmazsa olmazıdır. Yerel mekanizmaların yürütülmesinde devlet kurumları, yerel yönetimler, STK ve kadın örgütlerinin yanı sıra kadınların bizzat katılımı da çok önemlidir. Yereldeki sorunları en çok içselleştiren ve deneyimleyen kadınlar olduğundan dolayı, diyalog oluşturmada kadınların sürece dahil edilmesi, projelerin doğru amaca hizmet etmesini de sağlamaktadır. Sonuç olarak, kentsel mekanlarda

kadın erkek eşitliğinin kentsel hak alanları gözetilerek içselleştirilmesi gerekmektedir. Bu anlamda eğitim, sağlık, ulaşım, istihdam gibi her alanda eşitliğin sağlanması, yaygınlaştırılması ve kentsel hizmetlerin TCDB kapsamında kenttaşlara sunulmasında yerel yönetimlere büyük görev düşmektedir. Daha eşit, adil ve erişilebilir dostluk kentlerinin yaratılması, kadın erkek eşitliğinin ana akımlaştırılmasında büyük bir öneme sahiptir.

Tez çalışmasında da bahsedildiği üzere, Viyana örneğinde kadınların kentsel mekanların planlanmasındaki talepleri ile, Tanzanya'daki veya günümüz Türkiye'sindeki kadınların talepleri farklılaşmaktadır. Bu farklılaşma gelişmişlik düzeyi, inanç, kültür, etnik kimlik, siyasi veya ekonomik konjonktüre göre değişim göstermektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerin nüfusunun önceden elde ettiği kimi eşitlikleri bugünün az gelişmiş veya gelişmişte olan ülkelerinde hayal bile edilemeyecek noktada olabilmektedir. Her coğrafya biricik olduğu için, bu coğrafyalardaki kadın deneyimleri, ihtiyaçları ve talepleri farklılık göstermektedir. Dolayısıyla kadınların kentsel hak alanları taleplerine ilişkin, ülkelerin kendi özelinde kat etmesi gereken adımlar da farklı seviyelerden başlamaktadır.

Giriş bölümünde de açıklandığı üzere, bu çalışmada bir alan taraması arzu edilmesine karşın, hazırlık süresinin pandemi dönemine denk gelmesi nedeniyle bu arzu gerçekleştirememiştir. Fakat imkân dahilinde olsa Türkiye'nin çeşitli kentlerindeki kadınların kentsel hizmet ve kentsel mekanları kullanmada kent hakkını gerçekleştirmedeki eşitsizlikleri birebir görüşmelerle ortaya çıkarılabilseydi buraya kadar yapılan tartışmalar, eleştiriler çok farklı kanıtlar taşıyabilir ve farklı derinliklerde yürütülebilirdi. Çalışmanın bu yanında yaşanan eksikliğin ileride yapılacak araştırmalarla kapatılması umulmaktadır. Böylece daha eşit, adil ve erişilebilir dostluk kentlerinin yaratılması, kadın erkek eşitliğinin ana akımlaştırılmasında nasıl bir kent sorusuna verilecek yanıtları daha geniş bir perspektiften tartıştıracaktır.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar

Acar, Mustafa; Ömer, Demir (2002). Sosyal Bilimler Sözlüğü (6. Baskı). Ankara: Adres Yayınları.

Alkan, Ayten (2005). Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görünmez Varlığı. Ankara: Dipnot Yayınları.

Alkan, Ayten (2009). "Kadın Dostu Yerleşimler"e Doğru Yerel Planlama ve Hizmet Sunum Modeli Uygulama Rehberi. Ankara: Yalçın Matbaacılık.

Alkan, Ayten (2015a). Yerel Yönetimler, Kamu Kurumları ve Sivil Toplum Örgütleri İçin Kadın Dostu Kentler Eğitici Kiti Toplumsal Cinsiyet Ana akımlaştırma. Ankara: Berk Matbaacılık.

Alkan, Ayten (2017). Cins cins mekân. İstanbul: Varlık Yayınları

Alkan, Türker (1981), Kadın-Erkek Eşitsizliği Sorunu. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 475.

Altay Baykan, Deniz (2015). Yerel Yönetimler İçin Kadın Dostu Kent Planlaması ve Tasarım İlkeleri Kitabı, Ankara: Uzerler Matbaacılık.

Altay Baykan, Deniz (2015). Yerel Yönetimler İçin Kadın Dostu Kent Planlaması ve Tasarım İlkeleri Rehberi. Ankara: Uzerler Matbaacılık.

Arendt, Hannah (1996). Geçmişle gelecek arasında (Çev. B. S. Şener, O. E. Kara). İstanbul: İletişim Yayınları.

Ateş, Hamza vd. (2018). "Kadınların Toplumsal Hayata Katılımı ve Yerel Yönetimler: Türkiye İçin Bir Değerlendirme" Şu kitapta: Mengi, Ayşegül, Deniz İşçioğlu. Küreselleşme Sürecinde Yerel Hizmet Yerel Siyaset. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları No:618, 137-164.

Bal, Hüseyin (1999). Kent Sosyolojisi. Ankara: Turhan Kitabevi

Bayraktar, Ulaş (2017), Belediyelerde Kadın, Kadınlar İçin Belediye. İstanbul: TESEV Yayınları.

Benevelo, Leonardo (1995). Eskiçağ Dünyasında Kentin Ortaya Çıkışı Avrupa Tarihinde Kentler. İstanbul: Afa Yayınları

Bumin, Kürşat (1998). Demokrasi Arayışında Kent. İstanbul: İz Yayınevi.

Butler, Judith (2008). Cinsiyet Belası. (Çev. B. Ertür), İstanbul: Metis Yayıncılık.

Canatan, Bilal (2001), Yerellik İlkesi. Ankara: Galeri Kültür Yayınevi.

Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği (CEİD). Türkiye'de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi (Kentsel Haklar ve Hizmetlere Erişimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması). Ankara: CEİD Yayınları

Connell, Robert William (1998). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar (Çev. C. Soydemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Harvey, David (2013). Sosyal Adalet ve Şehir (4. Baskı). (Çev. M. Moralı). İstanbul: Metis Yayınları.

Donovan, Josephine (2009). Feminist Teori (5. Baskı). (Çev. A. Bora, M. Ağduk Gevrek, F. Sayılan). İstanbul: İletişim Yayınları.

Dökmen, Zehra (2009). Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar (9.Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ertürk, Hasan (1995). Kent Ekonomisi, Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.

Günindi Ersöz, Aysel (2016). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. Ankara: Anı Yayınları.

Keleş, Ruşen (2009). Yerinden Yönetim ve Siyaset. İstanbul: Cem Yayınevi.

Keleş, Ruşen (2015). Kentleşme Politikası. Ankara: İmge Kitabevi.

Kurtoğlu, Ayça (2015). Hak Temelli İzleme ve Değerlendirme ve Toplumsal Cinsiyetin Ana Akımlaştırılması. Ankara: CEİD Yayınları:2

Lefebvre, Henri (2015). Şehir Hakkı (Çev. İ. Ergüden). İstanbul: Sel Yayıncılık.

Lordoğlu, Ceren (2018). İstanbul'da bekâr kadın olmak. İstanbul: İletişim Yayınları.

Mackenzie, Suzanne (2002). "Kentte Kadınlar." Şu Kitapta: (Der. Ve Çev. A. Alkan, B. Duru). 20. Yüzyıl Kenti. Ankara: İmge Yayınevi.

Mitchell, Don (2003). The Right to the City: Social Justice and the Fight for Public Space. New York: Guilford Press.

Ritzer, George (2008) Modern Sosyoloji Kuramları. (Çev. H. Hüllür). Ankara: De ki Yayıncılık.

Rose, Gillian (1993). Feminism and Geography: The Limits of Geographical Knowledge. Cambridge: Polity Press.

Sancar, Serpil (2016). Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler. İstanbul: Metis Yayınları

Saraç, Simge (2013). "Toplumsal Cinsiyet." Şu Kitapta: Lerzan Gültekin. Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları. Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınları, 27-34

Sargın, Ayşe (2013). Yerelde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İçin Araçlar ve Mekanizmalar, Ankara: Mattek Matbaacılık.

Slater, Don (1998). "Public/Private." Şu Kitapta: Ed. Chris Jenks "Core Sociological Dichotomies", New York: SAGE Publications,138-151.

Şenol, Nevin vd. (2008). Kadın Dostu Kentler Avrupa'dan Örnekler. Birleşmiş Milletler Kadın ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı. Ankara: Damla Matbaacılık.

Yaşın Dökmen, Zehra (2019). Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yıldız, Ecevit; Karkıner, Nadide (2013). Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Wekerle, Gerda (2004), "Framing Feminist Claims for Urban Citizenship", Şu Kitapta: Ed. Steaheli, Lynn , Kofman, Eleonore ve Peake, Linda, Mapping Gender, "Mapping Politics: eminist Perspectives on Political Geography", New York: Routledge. 245-260.

2. Makaleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar

Akbaş Arpacı, Ekin (2019). Kadın Bedeni, Mekân ve Hareket. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Alkan, A. (2015). "Toplumsal Cinsiyet ve Kent Planlaması". Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 54 (4). https://dergipark.org.tr/tr/pub/ausbf/issue/3224/44876

Alkan, Ayten (2000). "Özel Alan- Kamusal Alan' Ayrımının Feminist Eleştirisi Çerçevesinde Kentsel Mekân.", Kültür ve İletişim Dergisi, Cilt 3, Sayı 5, 71-95.

Alkan, Ayten (2003). Yerel Yönetimlerin Kadınların Toplumsal Cinsiyet Gereksinimlerine Duyarlılığı: Ankara Araştırması. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Arpenik, Atabeykan (2018). Mappıng Women's Exclusıons From Many Publıcs: The Reproductıon Of Gendered Spaces In Urban Yerevan. Doktora tezi, Central European University Department of Gender Studies, Budapest, Hungary.

Atan, Meltem (2015). "Radikal Feminizm: Kişisel Olan Politiktir Söyleminde Aile.", The Journal of Europe-Middle East Social Science Studies, 1(2), 1-21.

Bayhan, Vehbi (2002). “Demokrasi ve Sivil Toplum Örgütlerinin Engelleri: Patronaj ve Nepotizm.”, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 26, No:1, 1-13.

Burnett, Pat (1973). “Social Change, The Status of Women and Models of City Form and Development.”, A Radical Journal of Geography, Volume 5, Issue 3, 57-62.

Biricikoğlu, Hale (2020). “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Belediyeler: Avrupa Yerel Yaşamda Kadın Erkek Eşitliği Şartı’nı İmzalayan Belediyeler Üzerinden Nitel Bir Değerlendirme.” Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Sayı 29 (2), 21-56.

Çelik, Özge; Ertürk Atabey, Selin (2013). “Toplumsal Cinsiyetin Ana Akımlaştırılması ve Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme.”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 13, Sayı 4, 151-165.

Çiçekli, Aylin (2019). “Evinin Hanımı Çocuklarının Anası Olan Kadının Kamusal Alan Mücadelesi.” Social Sciences Research Journal, 8(1), 1-14

Demirbaş, Gökmen (2012). Kadınların Mekân Algısı ve Mekânı Kullanma Biçimleri. Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Deniz, Berna ve Sargut, Demir (2021). “Kalkınma Planları Kapsamında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Kalkınma Planlarındaki Yerinin Analizi.”, Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22 (4), 71-82.

Dinçkol, Bihterin (2005). “Kadın Erkek Eşitliği İçin Pozitif Ayrımcılık.”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (8), 101-117.

Devroe Robin, Erzeel Silvia ve Meier Petra (2020). “The Feminisation of Belgian Local Party Politics”, Politics of the Low Countries, 2, 169-191.

Efe, Mercan ve Üstündağ Büşra (2020). “Kadın Dostu Kent Yaklaşımı Kapsamında Kentsel Açık Yeşil Alanların Değerlendirilmesi: Bornova Örneği.”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü Dergisi, (36), 38-65.

Ersöz Günindi, Aysel (2015). “Özel Alan/Kamusal Alan Diktomonisi: Kadınlığın “Doğası” ve Kamusal Alandan Dışlanmışlığı.” Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 18(1), 80-102

Evin, Gamze (2019). Kadın Dostu Kentler Projesi ve Bursa Örneği. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Fenster, Tovi (2005). “The Right to the Gendered City: Different Formations of Belonging in Everyday Life”, Article in Journal of Gender Studies, Volume 14, No 3, 217–231.

Genç, Murat (2010). "Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme ve Kamu Hizmetlerinde Etkinlik.", Sayıştay Dergisi, Sayı 77, 33-61.

İnceiş, Nilgün (2006). Kentsel Kamusal Mekân Kullanımında Cinsiyet-Güvenlik Etkileşimi: Kadın İçin Mekânın Güvenliğinin Ankara Örneğinde İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

İngün Kargış, Özlem (2015). Kentsel Toplumsal Hareketlerde Cinsiyete Dayalı Dinamikler: Kentsel Dönüşüm Sürecinde Başıbüyük ve Gülsuyu-Gülensu Mahalleleri. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kalaycı Sami, (2020). "Engelli Bireylerin Kamusal Hizmetlere Erişebilmesinde Belediyelerin Yeri." Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi Erişilebilirlik Özel Sayısı Cilt (1), 83-104.

Kale Özçelik, Fatmagül (2017). "Kadınlara Karşı Her Biçimiyle Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'nin Usule ve Esasa İlişkin Düzenlemeleri ve Türk Anayasa Hukuku'na Yansımaları.", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 0 (8), 317-340.

Karasu, Mithat Arman (2008). "Kentli Haklarının Gelişimi ve Hukuki Boyutları." TBB Dergisi, (78), 37-52.

Kaştaş Uzun, İpek (2016). Differences in the Uses and Needs of Neighborhood Parks: A Case Study About Female Park Users in Balcova (Izmir, Turkey). Doktora Tezi, İzmir Institute of Technology, Graduate School of Engineering and Sciences, İzmir.

Kayın, Emel (2013). "Kentsel Mekân-Kadın İlişkisinde Gündelik Haklar ve TMMOB İzmir İKK Kadin Çalışma Grubunun "Koltuğuma Oturma" Projesi.", TMMOB 2. İzmir Kent Sempozyumu, 28-30 Kasım, 815-820.

Kaypak, Şafak (2014). "Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısından Kente Bakmak.", Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, 7 (1), 344-357.

Meriç, Metin (2007). "Feminizme Mali Bakış (Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme)". Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, 44 (509), 58-67.

Miroğlu, Güldane (2018). "Kentlere Feminist Coğrafya Perspektifinden Bakmak.", Ege Coğrafya Dergisi, 27 (2), 183-194

Pektaş, Ethem Kadri; Akın, Fehmi (2010). "Avrupa Kentsel Şartları Perspektifinde Bir Kentli Hakkı Olarak "Katılım Hakkı" ve Türkiye.", Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 12, Sayı2, 23-49

Resmî Gazete (13.07.2005). Belediye Kanunu. 25874

Resmî Gazete (10.07.2004). Büyükşehir Belediye Kanunu. 25531

Sığın, Aykut ve Ayşe Canatan (2018) "Connell'in "Erkeklikler" Teorisinde İşbirlikçi Erkek, Madun Erkek ve Marjinal Erkek: Hegemonik Erkekliğin Kavramsal Hegemonyası", Sosyal Bilimler Dergisi, 5(32), 163-175.

Sumbas, Ahu (2013). "Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Politika Yaklaşımı Çerçevesinde Türkiye'de Belediyelerin Hukuksal ve Siyasal Durumları.", Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 3 (1), 31-44.

Sumbas, Ahu ve Ömür Gönülşen, Uğur (2017). "Etkin Bir Yerel Paydaş Olma Yolunda Kadın Meclislerinin Karşılaştığı Sorunlar Üzerine Bir Değerlendirme: Ankara Kadın Meclisleri Örneği." Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 32 (1), 65-81.

Tekinbaş, Ege (2013). "Kadın Dostu Kentler.", TMMOB Şehir Plancıları Odası Haber Bülteni Kadın Özel Eki, 20-23.

Tokman, Yıldız (2008). "Kadın Dostu Kent" Kavramının İzmir Ölçeğinde Tartışılması", TMMOB İzmir Kent Sempozyumu, 433-443.

Tuncer, Selda (2012). "Beşerî Coğrafyaya Feminist İtirazlar.", Fe Dergi, 4 (1), 78-90.

Wekerle, Gerda (1980). "Women in the Urban Environment.", Signs: Journal of Women in Culture and Society, 5 (3); 188-214.

Walby, Sylvia (2005). "Gender Mainstreaming: Productive Tensions in Theory And Practice.", Social Politics: İnternational Studies in Gender, Volume 12, Issue 3, 321-343.

3. İnternet Kaynakları

Ajuntament de Reus. (2022). https://www.reus.cat/ Erişim Tarihi: 15.06.2022

Alkan, A. (2012). Şehircilik Çalışmalarının Zayıf Halkası: Cinsiyet. https://aytenalkan.wordpress.com/2014/06/04/sehircilik-calismalarinin-zayif-halkasi-cinsiyet/ Erişim tarihi: 07.02.2023

Asian Development Bank. (2022). https://www.adb.org/results/safer-trains-expanding-communication-platforms-report-gender-based-violence-transport Erişim Tarihi: 03.07.2022.

Atira (2012). "Imouto Housıng For Young Women A Supportive Transitional Housing Program in Vancouver's Downtown Eastside.", https://fredacentre.com/wp-content/uploads/Nathoo_4d.pdf. Erişim Tarihi: 12.04.2022.

Atira (2022). "Imouto Housıng For Young Women.", https://atira.bc.ca/what-we-do/housing/imouto-housing-for-young-women/. Erişim Tarihi: 15.04.2022.

Bianet (2022) https://m.bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/259356-esik-istanbul-sozlesmesi-nden-vazgecmedik Erişim Tarihi:18.02.2022.

City of Vienna. (2022). https://www.wien.gv.at/english/administration/gendermainstreaming/principles/manual.html Erişim Tarihi: 15.06.2022

CEMR (2022). "Introducing CEMR." https://www.ccre.org/en/article/introducing_cemr. Erişim Tarihi: 10.08.2022.

Col·lectiu Punt 6 (2021a). https://www.reus.cat/sites/reus/files/pla-accio-urbanisme-feminista_part-01_0.pdf. Erişim Tarihi: 10.07.2022.

Col·lectiu Punt 6 (2021b). https://www.reus.cat/sites/reus/files/pla-accio-urbanisme-feminista_part-02-1.pdf. Erişim Tarihi: 11.07.2022.

Col·lectiu Punt 6 (2021c). https://www.reus.cat/sites/reus/files/pla-accio-urbanisme-feminista_part-03.pdf. Erişim Tarihi: 11.07.2022.

Collectiu Punt6. (2022). https://www.punt6.org/es/es-col-lectiu-punt-6/ Erişim Tarihi: 20.06.2022

Demo Finland. (2021). https://demofinland.org/en/the-proportion-of-women-in-finnish-municipality-councils-lags-behind-national-level/ Erişim Tarihi: 18.06.2022

European Institute For Gender Equality (2021). "gender quotas", https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1203 Erişim Tarihi: 10.08.2022

Evrensel (2023). https://www.evrensel.net/haber/486345/danistay-tipin-istanbul-sozlesmesi-itirazini-reddetti Erişim Tarihi: 31.03.2023

Gender in Norway. (2021). https://kjonnsforskning.no/facts--figures/gender-statistics-in%20statistics-norway Erişim Tarihi: 16.06.2022

Government Of South Australia. (2021). https://www.agd.sa.gov.au/your-rights/equal-opportunity Erişim Tarihi: 13.06.2022

Independent Türkçe, (2023). https://www.indyturk.com/ node/533206/haber/danıştay-istanbul-sözleşmesini-fesheden-cumhurbaşkanı-kararının-iptal-istemini Erişim Tarihi: 18.02.2023

Kadın Adayları Destekleme Derneği (KADER). (2022). https://ka-der.org.tr/ Erişim Tarihi: 18.09.2022.

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu. (2015). https://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/ Erişim Tarihi: 22.09.2022.

Kadın Dayanışma Merkezi. (2022). http://kadindanisma.izmir.bel.tr/Pages/EtkinlikDetay.aspx?Id=23 Erişim Tarihi: 12.09.2022.

Kadın Dostu Kentler (2014a). "Kadın Dostu Kentler Projesi." http://www.kadindostukentler.com/content/docs/kdk-brosur-2014.pdf. Erişim Tarihi: 08.06.2022.

Kadın Dostu Kentler (2014b). "Mahalle Çalışmaları.", http://www.kadindostukentler.com/proje-mahalle-calismalari.php. Erişim Tarihi: 08.06.2022.

Kilden Gender Research (2022). "Gender equality, gender balance and diversity in research and innovation." https://kjonnsforskning.no/sites/default/files/rapporter/policy_brief_gender_equality_gender_balance_and_diversity_in_research_and_innovation.pdf. Erişim Tarihi: 08.11.2022.

Metropolitan Police. (2022). https://www.met.police.uk/police-forces/metropolitan-police/areas/about-us/about-the-met/campaigns/ask-for-angela/ Erişim Tarihi: 15.06.2022

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı. (2022). https://morcati.org.tr/ Erişim Tarihi: 19.09.2022.

Nilüfer Belediyesi. (2020). https://www.nilufer.bel.tr/kategoriler/tesisler/kadin-dernekleri/kadin-dernekleri Erişim Tarihi: 14.09.2022.

Palit, Natalia (2018). "Gender mainstreaming in urban planning: What can the UK learn from Vienna with regards to adopting a gender mainstreaming approach to shape built outcomes?", https://www.rtpi.org.uk/media/4471/george-pepler-report_200301_final.pdf. Erişim Tarihi: 10.04.2022.

Şenol, Nevin (2008). "Kadın Dostu Kentler Avrupa'dan Örnekler.", https://turkiye.unfpa.org/sites/default/files/pubpdf/kadin_dostu_kentler_avrupadan_ornekler_4.pdf. Erişim Tarihi: 10.04.2022.

Türkiye Belediyeler Birliği (2021). "Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi (CEMR).", https://www.tbb.gov.tr/Tr/icerik_avrupa-belediyeler-ve-bolgeler-konseyi-cemr_86. Erişim Tarihi: 10.08.2022.

UN Women (2015). "Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme: Farklı İhtiyaçlar, Eşit Haklar"https://eca.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20ECA/Attachments/Publications/Country/Turkey/unw-grb-initialbrochure-tr.pdf. Erişim Tarihi: 20.06.2022.

Urban Sustainability Exchange. "Gender Mainstreaming in City Development.", https://use.metropolis.org/gender-mainstreaming-in-city-development. Erişim Tarihi: 16.05.2022.

United Nations. (2001). “Gender Mainstreaming: Strategy For Promoting Gender Equality”, http://www.un.org/womenwatch/osagi/pdf/factsheet1.pdf. Erişim Tarihi: 15.08.2022.

Wien für Wienerinnen. (2022). http://www.wienfuerwienerinnen.at/pages/tr/Homepage.do Erişim Tarihi: 11.06.2022

Women Friendly Leeds. (2022). https://womenfriendlyleeds.org/ Erişim Tarihi: 13.06.2022

Women Friendly Leeds. (2022). https://womenfriendlyleeds.org/leeds-womens-safety-survey/ Erişim Tarihi: 13.06.2022.

Women in Cities International. “TACKLING GENDER EXCLUSION Experiences from the Gender Inclusive Cities Programme.”, http://www.jagori.org/wp-content/uploads/2012/04/GICP_Final-report.pdf. Erişim Tarihi: 10.07.2022.